

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

EDITA ŽĖKAITĖ
II kurso studentė

**„SKALDYK IR VALDYK?“ KINIJOS EKONOMINĖS GALIOS POVEIKIS
ES IR JOS VALSTYBIŲ NARIŲ POLITINIAMS SPRENDIMAMS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. Tomas Janeliūnas

Vilnius, 2021

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Žekaitė E. „Skaldyk ir valdyk?“ Kinijos ekonominės galios poveikis ES ir jos valstybių narių politiniams sprendimams. Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. dr. T. Janeliūnas – V., 2021. – 66p.

Reikšminiai žodžiai: ekonominė galia, ekonominis priklausomumas, dvišalė prekyba, tiesioginės užsienio investicijos, valstybinės paskolos, politiniai sprendimai, politinė priklausomybė.

Šiame darbe tiriami Kinijos ekonominę galią kitų valstybių atžvilgiu išreiškiantys veiksniai, turintys potencialą sukurti konkrečių Europos Sąjungos valstybių narių ekonominį priklausomumą ir politinę priklausomybę bei daryti neigiamą poveikį Europos Sąjungos vienybei. Remiantis priklausomumo ir priklausomybės koncepcija, paaiškinančia, kokiomis ekonominėmis priemonėmis yra sukuriamas vienos valstybės ekonominis priklausomumas nuo kitos valstybės, leidžiantis formuoti ir politinę priklausomybę, moksliniame darbe iškeliamą hipotezę, pabrėžianti Europos Sąjungos valstybių narių, į kurias yra nukreipta santykinai didesnio ir/ar platesnio masto Kinijos ekonominė galia, polinkį labiau palaikyti Kinijos atžvilgiu naudingus politinius sprendimus.

Pagal išskirtus pastarojo laikotarpio Kinijos Liaudies Respublikai reikšmingus vidaus ir užsienio politikos klausimus analizuojamas Europos Sąjungos valstybių narių balsavimas daugiašaliuose formatuose; identifikuojamos Europos Sąjungos valstybės narės, kurios, balsuodamos daugiašaliuose formatuose, laikosi palankesnės politikos Kinijos ir jai svarbių klausimų atžvilgiu; detalai tiriamos Kinijos pasitelkiamos ekonominį priklausomumą kuriančios priemonės ir jų apimtis identifiкуotų Europos Sąjungos valstybių narių atvejais; sudaromos schemos, atspindinčios išskirtų ES valstybių narių tiriamu laikotarpiu sudarytus ekonominius sandorius su Kinija ir šių valstybių priimtus Kinijai palankius politinius sprendimus bei jų sąsajas, leidžiančias patikrinti tyrimo hipotezę.

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. TEORINIS ANALIZĖS PAGRINDAS.....	9
1.1. EKONOMINĖ GALIA.....	9
1.1.1. Ekonominės galios samprata.....	9
1.1.2. Ekonominės galios rodikliai.....	11
1.2. PRIKLAUSOMUMAS, PRIKLAUSOMYBĖ IR GALIA GLOBALIOJE SISTEMOJE.....	13
1.2.1. Veikėjų ekonominis priklausomumas.....	15
1.2.1.1. Dvišalė prekyba.....	17
1.2.1.2. Tiesioginės užsienio investicijos.....	19
1.2.1.3. Kreditai, paskolos ir kita ekonominė pagalba.....	22
1.2.2. Veikėjų politinė priklausomybė.....	23
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	25
3. KINIJAI SVARBŪS VIDAUS IR UŽSIENIO POLITIKOS KLAUSIMAI.....	26
3.1. Žmogaus teisių klausimas.....	27
3.2. Teritorijų klausimas: Honkongas ir Taivanas.....	29
3.3. Prekybos praktikos ir ribojimai.....	31
3.4. Investicijos ir jų kontrolė.....	32
3.5. Naujos kartos mobiliojo ryšio technologija.....	33
4. POLITINIAI SPRENDIMAI.....	35
4.1. ES valstybių narių balsavimas Jungtinėse Tautose.....	35
4.2. ES valstybių narių balsavimas Europos Sąjungos Taryboje.....	39
5. ES VALSTYBIŲ NARIŲ EKONOMINIS PRIKLAUSOMUMAS NUO KINIJOS.....	42
5.1. Vengrijos atvejis.....	43
5.2. Kroatijos atvejis.....	49
5.3. Ekonominis priklausomumas ir politinė priklausomybė?.....	53
IŠVADOS.....	56
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	58
SUMMARY.....	65

IVADAS

Europos Sąjunga yra neatsiejama nuo 27 valstybių narių bendradarbiavimo, vienybės ir sanglaudos. Europos Sąjungos valstybių narių vienybės aktualumas ypač padidėja bendrų iššūkių, grėsmių ar krizinių situacijų akivaizdoje, ką patvirtinta tiek Europos Sąjungos valstybių narių lyderių¹, tiek oficialių institucijų pareiškimai ir dokumentai². Vienas iš akivaizdžiausių pastarojo laikotarpio pavyzdžių – Europos Komisijos prieš 2019 m. gegužės mėn. Europos Sąjungos Vadovų Tarybos posėdį pateiktos ES strateginei darbotvarkei 2019-2024 reikšmingos politinės rekomendacijos, kuriose išskirti ne tik pagrindiniai Europos Sąjungai ir jos valstybėms narėms kylantys iššūkiai bei grėsmės, bet ir pabrėžta šių iššūkių sprendimui būtino valstybių narių bendradarbiavimo ir veikimo kartu svarba, kadangi „Europos Sąjungos stiprybė – vienybėje“³.

Vienu opiausių iššūkių Europos Sąjungai pastaraisiais metais laikytina ir Kinijos Liaudies Respublika. 2019 m. kovo mėn. Europos Komisijos paskelbtoje Strateginėje perspektyvoje dėl ES ir Kinijos santykių Europos Sąjunga šią Azijos milžinę įvardijo „sistemine varžove“ ir „ekonominė konkurentė“⁴, taip sustiprindama savo politinę poziciją prieš ją ir nukrypdoma nuo įprastai švelnaus požiūrio į Pekiną. Pirmą kartą Europos Sąjungos oficialiuose dokumentuose Kinijos įvardijimas sistemine varžove atspindi ne tik staigų požiūrio į Kinijos ir Europos santykių pusiausvyrą pokytį⁵, bet ir Europos Sąjungos susirūpinimą Kinijos disponavimu ekonomine galia. Ekonominė milžinė Kinija, daugiausiai pasitelkdama prekybą, investavimą ir infrastruktūros vystymą Europoje, siekia įgyvendinti Europos Sąjungą ir jos valstybes nares skaldančias taktines strategijas, leidžiančias blokuoti bendrą Europos Sąjungos poziciją Kinijai aktualių klausimų atžvilgiu ir potencialiai plėsti jos politinę įtaką šiame žemyne⁶. Nors Europos Sąjunga oficialiai traktuoja Kiniją ir jos taktines strategijas vis didėjančiu iššūkiu Europos Sąjungai, tačiau ne visos valstybės narės linkusios sutikti su ES lyderių raginimais valstybėms narėms laikytis vieningos,

---

¹ Pavyzdžiui, John Henley, „EU leaders stress unity as they welcome Brexit trade talks extension.” Paris, 2020. <<https://www.theguardian.com/politics/2020/dec/13/eu-leaders-stress-unity-as-they-welcome-brexit-trade-talks-extension>> [Žiūrėta 2021 01 09].

² Pavyzdžiui, European Commission, „Europe in Mary 2019: Preparing for a more united, stronger and more democratic Union in an increasingly uncertain world.” Brussels, 2019. <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/comm_sibiu_06-05_en.pdf> [Žiūrėta 2021 01 09].

³ European Commission, „Strength in unity: Commission makes recommendations for the EU’s next strategic agenda 2019-2024.” Brussels, 2019. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_2309> [Žiūrėta 2021 01 09].

⁴ European Commission, „EU-China – A strategic outlook.” Brussels, 2019. <<https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>> [Žiūrėta 2020 12 15].

⁵ Andrew Small, „The meaning of systemic rivalry: Europe and China beyond the pandemic.” London, 2020. <https://ecfr.eu/publication/the_meaning_of_systemic_rivalry_europe_and_china_beyond_the_pandemic/> [Žiūrėta 2020 01 09].

⁶ Hans von der Heyde, „EU slams China as systemic rival as trade tension rises.” Brussels, 2019. <<https://www.politico.eu/article/eu-slams-china-as-systemic-rival-as-trade-tension-rises>> [Žiūrėta 2021 01 09].

Pekino pažangą ir įtaką Europoje atremiančios pozicijos⁷. Kinija, pasitelkdama ir plėsdama ekonominę galią, sparčiai mezga ekonominės priklausomybės ryšius tiek su didžiosiomis ES šalimis, formuojančiomis ES strateginį požiūrį į Kiniją, tiek su mažesnėmis, finansinės paramos stokojančiomis valstybėmis narėmis. O auganti ekonominė priklausomybė nuo Kinijos kelia potencialią grėsmę Europos Sąjungos valstybių narių sanglaudai ir vienybei⁸.

Literatūros analizė parodo, kad galiai ir jos sampratai tarptautiniuose santykiuose yra skiriamas ypatingas dėmesys. Vyrauja iš esmės du prieštaringi požiūriai į galią, atskleidžiantys ilgalaikius debatus tarp realistinių ir idealistinių galios politikos tarp suverenių valstybių interpretacijų: galia kaip viešpatavimas, daugiausiai apibūdinama „galios virš“ (angl. *power over*) sąvoka⁹ ir galia kaip įgalinimas arba „galios į“ (angl. *power to*) samprata¹⁰. Šią įtampą tarp realistinės ir idealistinės galios politikos interpretacijų sustiprina literatūroje vyraujantys intensyvūs debatai apie santykį tarp „kietosios“ ir „švelniosios“ galios. Realistai „kietąją galią“ apibrėžia kaip gebėjimą prievarta, smurtu ar papirkinėjimu pasiekti savo tikslus, pakeisti kitų veiksmus¹¹ ir sieja ją su turimais, kitoms valstybėms įtaką darančiais materialiniais ištekliais bei pajėgumais,¹² apimančiais valstybės karinę jėgą¹³, populiacijos, teritorijos dydį, išteklių pasiskirstymą, ekonominę galią, politinį stabilumą ir kompetenciją¹⁴. „Švelnioji galia“ apibūdinama kaip žavesio (angl. *attraction*) galia¹⁵, kurią pasitelkę savo tikslų siekiančios valstybės, įtikina kitus elgtis ne prievarta, o patrauklumu ar įtikinėjimu¹⁶. Tiesa, literatūroje vis labiau išvelgiamos pastangos sieti kietąją ir švelniąją galią, įvedant „išmaniosios galios“ koncepciją, kuri apima valstybių pasitelkiamus tiek materialius, tiek nematerialius „švelniosios galios“ resursus prasiskverbti į politinę ir informacinę tikslinių šalių aplinką¹⁷.

---

⁷ EurActive, „Xi, Macron hold talks as France seeks EU unity on China.” Brussels, 2019. <<https://www.euractiv.com/section/china/news/xi-macron-hold-talks-as-france-seeks-eu-unity-on-china/>> [Žiūrėta 2021 01 10].

⁸ Philippe Le Corre, „A Divided Europe’s China Challenge.” Washington, D.C., 2019.

<<https://carnegieendowment.org/2019/11/26/divided-europe-s-china-challenge-pub-80437>> [Žiūrėta 2021 01 10].

⁹ Clarissa Hayward ir Steven Lukes, „Nobody to shoot? Power, structure, and agency: A dialogue.” *Journal of Power*, 1(1), 2008, 5-20.

¹⁰ John R. Searle, „Social ontology and political power.” *The mystery of capital and the construction of social reality*, 2008, 19-34.

¹¹ Robert A. Dahl, „The concept of power.” *Behavioral science*, 2(3), 1957, 201-215.

¹² Michael Barnett ir Raymond Duvall, „Power in international politics.” *International organization*, 59(1), 2005, 39-75.

¹³ John J. Mearsheimer, *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, 2001.

¹⁴ Kenneth N. Waltz, „The anarchic structure of world politics.” *International politics: enduring concepts and contemporary issues*, 1979, 29-49.

¹⁵ Joseph S. Nye, „Soft power: The means to success in world politics.” *Public affairs*, 2004.

¹⁶ Giulio M. Gallarotti, „Soft power: what it is, why it’s important, and the conditions for its effective use.” *Journal of Political Power*, 4(1), 2011, 25-47.

¹⁷ Christopher Walker, Shanthi Kalathil ir Jessica Ludwig, „The CuTTing edge of Sharp power.” *Journal of Democracy*, 31(1), 2020, 124-137.

Išnaginėta literatūra atskleidžia ekonominės galios, kuri gali būti tiek kietosios, tiek švelniosios galios komponentas, svarbą valstybei, tačiau skiriasi tyrėjų požiūris į ją operacionalizuojančius kintamuosius. Tokie autoriai kaip P. M. Kennedy, J. Mearsheimer, J. S. Nye, A. J. Tellis, J. Bially galią vertina kaip resursus, dažniausiai atspindinčius valstybės turimą ir karinius vienetus¹⁸, kai D. Baldwin, R. A. Dahl, P. Bachrach ir M. S. Baratz, M. Barnett ir R. Duvall laikosi požiūrio, kad šią galią, kaip ir visas kitas valstybės galios dimensijas, geriausiai išreiškia rezultatai, kas suprantama kaip valstybės gebėjimas dominuoti ginče, formuoti darbotvarkę tarptautinėms deryboms ar pakeisti kitų valstybių preferencijas¹⁹. Nors didžioji dalis tyrimų ekonominę valstybės galią sieja su BVP ir jį pagrindžinčiais kriterijais²⁰, tačiau dalis autorių, pavyzdžiui, E. Grinols ir J. Bhagwati, P. Dhonte, F. Charles ir W. Cline, D. Acemoglu, atitinkamai atsižvelgia ir į kitus rodiklius: importą, užsienio skolos lygį, nusidėvėjimą (angl. *depreciation*), valstybės rezervus²¹ ar valstybės galimybes didinti mokesčius²².

Literatūros analizė leidžia išskirti pagrindines tyrimų grupes, aiškinančias ekonominės galios svarbą valstybėms kaip tarptautinių santykių žaidėjoms. Didelė grupė tyrimų pabrėžia, jog valstybei ekonominė galia yra reikšminga siekiant didžiosios galios ar net hegemonės pasaulio sistemoje statuso. Didžiausias dėmesys skiriamas dviems galingiausioms pasaulio valstybėms, JAV ir Kinijai, kurių turimi masyvūs tiek ekonominiai, tiek politiniai ir kariniai pajėgumai, leidžia projektuoti globalią galią bei įtaką²³. Kita ekonominės galios reikšmę valstybei nagrinėjanti tyrimų grupė labiau akcentuoja iš šios galios dimensijos ir jos mechanizmų kylančią kitų valstybių priklausomybę. Aktyviausiai nagrinėjamas Rusijos atvejis, kuri pasitelkdama ekonominę galią, prievartą ir spaudimą, ypač energetikos sektoriuje, didina posovietinių šalių, Vidurio ir Rytų Europos valstybių pažeidžiamumą ir priklausomumą bei stiprina savo kaip didžiosios galios politinį pranašumą²⁴. Kitas dažnai nagrinėjamas atvejis – Japonija, kuri nuo XX a. antrosios pusės aktyviai naudojo užsienio investicijas kaip priemonę daryti įtaką tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių valstybių politiniam elitui²⁵.

---

¹⁸ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000*. New York City: Random House, 1987.

¹⁹ David A. Baldwin, *Paradoxes of Power*. Cambridge: Basil Blackwell, 1989.

²⁰ Oleksii Chugaiev, „Modern determinants of countries’ economic power.” *International Economic Policy*, 1, 2017, 115-133.

²¹ Earl Grinols ir Jagdish Bhagwati, „Foreign capital, savings and dependence.” *The Review of Economics and Statistics*, 1976, 416-424.

²² Daron Acemoglu, „Politics and economics in weak and strong states.” *Journal of Monetary Economics*, 52(7), 2005, 1999-1226.

²³ John G. Ikenberry, Zhu Feng, and Wang Jisi (sud.), *America, China, and the struggle for world order: Ideas, traditions, historical legacies, and global visions*. Berlin: Springer, 2015.

²⁴ Stephen Blank ir Younkyoo Kim, „Economic Warfare a la Russe: The Energy Weapon and Russian National Security Strategy.” *The Journal of East Asian Affairs*, 30(1), 2016.

²⁵ William R. Nester, *Japan's growing power over East Asia and the world economy: ends and means*. London: Macmillan, 1990.

Didžiosios galios statusą tarptautinėje sistemoje pasiekusios Kinijos ekonominės galios poveikis bei per ekonominius mechanizmus kuriama kitų valstybių ekonominė ir politinė priklausomybė plačiai nagrinėjama literatūroje, tačiau daugiausiai susitelkiant į Azijos regionų ir valstybių juose atvejų analizę. Kinija, tapusi finansų rinkų, prekybos, paskolų ir investicijų į Vidurio Azijos valstybių infrastruktūrą ir energetiką centru, transformavo ekonominę galią į politinę įtaką: apribojimų šio regiono valstybių veiksmų laisvei nustatymas ir politinio pranašumas jose įgijimas²⁶, o per tarptautinę prekybą ir investavimą siekia jos interesus išpildančių tikslų ir įtakos strategiškai reikšmingose Azijos-Ramiojo vandenyno, Pietryčių²⁷ ir Rytų Azijos valstybėse²⁸. Taip pat egzistuoja specifinių ekonominės galios priemonių analizės, sutelkiančios dėmesį į Kinijos atskiras ekonomines priemones, tokias kaip prekyba ar investicijos, leidžiančius didinti kitų valstybių priklausomybę ir Kinijos politinį pranašumą ne tik arti jos esančiuose regionuose, bet ir kituose žemynuose, ypač Lotynų Amerikos²⁹, Afrikos šalyse³⁰.

Dalis autorių tiria ir Kinijos ekonominės galios poveikį Europos valstybėms, tačiau daugiausiai per Kinijos ir Europos Sąjungos ekonominių santykių vystymosi prizmę,³¹ Kinijos investavimą per Kinijos vystomojo bendradarbiavimo su Vidurio ir Rytų valstybėmis „16+1“, Pietryčių Europos³² ir Baltijos šalimis³³ formatus. Šiuose tyrimuose pabrėžiami stiprėjantys Europos valstybių ekonominiai ryšiai su Kinija, tačiau daugiau pasitelkiami statistiniai duomenys, bendrai pristatantys Kinijos tiesioginių investicijų, tiesioginių paskolų valstybių vyriausybėms ar prekybos ryšių mastus. Nors kai kuriuose straipsniuose užsimenama, kad Kinijos ekonominė galia Europoje gali leisti didžiąjai valstybei pasiekti politinius tikslus, sukeliančius iššūkius ES interesams³⁴, tačiau apsiriboja tik klausimų uždavimu ateitiems tyrimams, nepateikdami konkrečių rezultatų, o kai kurie iš jų atlikti daugiau nei prieš dešimtmetį.

---

²⁶ Stephen Blank, „The implications of Russia’s Recent Energy Deals in Northeast Asia.” *The Journal of East Asian Affairs*, 2010, 1-38.

²⁷ Li Xing ir Zheng Xiaowen, „Understanding China’s “One Belt and One Road” Initiative: An “International Public Goods” Approach.” *The Belt and Road Initiative*, 2020, 85-109.

²⁸ Steve Chan, *Looking for balance: China, the United States, and power balancing in East Asia*. Palo Alto: Stanford University Press, 2013.

²⁹ Lorena Herrera-Vinelli, „Latin America in Light of China’s Global Economic Power: Brazil and Ecuador and Their Foreign Policies. A Comparative Study.” *Temas de Nuestra America. Revista de Estudios Latinoamericanos*, 33(61), 2017, 89-106.

³⁰ Anja Lahtinen, *China’s diplomacy and economic activities in Africa: Relations on the move*. Berlin: Springer, 2018.

³¹ Huaiyu Yuan ir Jan Orbie, „Social Dimension of the EU-China Relationship: A Normative and Pragmatic European Approach.” *The Eur. Foreign Aff. Rev.*, 20, 2015, 337.

³² Oleg Levitin, Jakov Milatovic, Peter Sanfey, „China and South-Eastern Europe: Infrastructure, trade and investment links.” *European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)*, 2016.

³³ Jonė Kalendienė, Violeta Pukelienė ir Mindaugas Dapkus, „Nordic-Baltic countries and China: trends in trade and investment.” *The new silk road: China meets Europe in the Baltic sea region: a business perspective*. Singapore: World Scientific Publishing Co Pte Ltd, 2017.

³⁴ Karine Lisbonne-de Vergeron, „China-EU relations and the future of European soft power: a strategy for a European cultural diplomacy.” *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*, 2015.

Literatūros analizė leidžia daryti išvadą, kad ekonominė galios dimensija yra svarbi valstybei kaip tarptautinių santykių žaidėjai, ypač siekiančiai globalios galios statuso ir ekonominių bei politinių interesų išpildymo ekonominiiais mechanizmais sukuriant kitų valstybių priklausomybę. Kinija – intensyviai naudoja šios galios dimensiją ne tik Azijos regionų ir valstybių atžvilgiu, bet ir Europos Sąjungoje. Tačiau trūksta tyrimų, išsamiai nagrinėjančių Kinijos ekonominės galios politinę reikšmę Europos Sąjungai ir jos valstybėms narėms. Kinijos Europos Sąjungos atžvilgiu pasitelkiamos ekonominės galios priemonės ir taktinės strategijos, valstybių narių susiskaidymas Kinijos vertinimo ir jai svarbių klausimų atžvilgiu leidžia sukonstruoti opią **tyrimo problemą**: nors Europos Sąjunga oficialiai siekia bendros pozicijos Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu, didesnės valstybių narių politinės sanglaudos bei kooperacijos, tačiau Europos Sąjungos valstybės narės laikosi skirtingo Kinijos kaip ekonominio ir politinio partnerio vertinimo. Daliai ES valstybių narių būdinga santykinai palankesnės politikos Kinijos atžvilgiu laikymasis, kas leidžia klausti, ar tai vyksta dėl įtvirtintos Kinijos ekonominės galios šiose šalyse. Todėl šio **darbo tikslas** – išanalizuoti Kinijos Liaudies Respublikos pasitelkiamas ekonominės galios priemones, turinčias potencialą sukurti valstybių priklausomybę ir daryti politinę įtaką Europos Sąjungos valstybių narių politiniams sprendimams.

Siekiant nagrinėti tyrimo problemą ir pasiekti užsibrėžtą tikslą, kaip teorinis analizės pagrindas pasitelkiama Jameso A. Caporaso priklausomumo (angl. *dependence*) ir priklausomybės (angl. *dependency*) koncepcija. Ši koncepcija leidžia ne tik paaiškinti valstybių tarpusavio ekonominį priklausomumą ir politinę priklausomybę, kylančią iš vienos valstybės kitos atžvilgiu pasitelkiamos ekonominės galios, bet ir iškelti šio tyrimo branduolį sudarančią **hipotezę**:

Europos Sąjungos valstybės narės, į kurias nukreipta santykinai didesnio ir/ar platesnio masto Kinijos ekonominė galia, linkusios labiau palaikyti Kinijos atžvilgiu naudingus politinius sprendimus nei kitos ES valstybės narės.

Taigi, atsižvelgiant į tyrimo problemą, užsibrėžtą tikslą ir hipotezę, darbe yra keliami šie **uždaviniai**:

- 1) apžvelgti ankstesnius tyrimus ir pritaikyti teoriją, leidžiančią operacionalizuoti kintamuosius;
- 2) sukonstruoti ir pritaikyti tyrimui tinkamą metodologiją;
- 3) išanalizuoti Europos Sąjungos valstybių narių balsavimą daugiašaliuose formatuose dėl Kinijos interesus atspindinčių klausimų;
- 4) identifikuoti Europos Sąjungos valstybes nares, kurios, balsuodamos daugiašaliuose formatuose, laikosi potencialiai palankesnės politikos Kinijos ir jai svarbių klausimų atžvilgiu;
- 5) detaliam iširti Kinijos pasitelkiamas ekonominį priklausomumą kuriančias priemones ir jų apimtį identifikuotų Europos Sąjungos valstybių narių atžvilgiu;

6) sudaryti schemas, atspindinčias atitinkamų ES valstybių narių sudarytus ekonominius sandorius su Kinija ir šių valstybių priimtus Kinijai palankius politinius sprendimus bei jų sąsajas, leidžiančias patikrinti tyrimo hipotezę.

Šiame darbe bus derinami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai – pirminių ir antrinių duomenų rinkimas bei analizė ir atvejų studijos. Tyrimo išpildymui bus nagrinėjami tiek pirminiai šaltiniai, tokie kaip ES valstybių narių balsavimo daugiašaliuose formatuose duomenys, tiek antriniai šaltiniai, aiškinantys ekonominės galios koncepciją, ją matuojančius rodiklius, valstybių ekonominę priklausomumą ir politinę priklausomybę bei Kinijos Liaudies Respublikos vidaus ir užsienio politikai svarbius klausimus. Kinijos ekonominės galios ir jos politinės įtakos Europos Sąjungos valstybių narių politiniams sprendimams potencialo identifikavimas leis ne tik nustatyti, kokiomis ekonominės priemonėmis ir koku mastu Kinija siekia paveikti valstybių narių politinius sprendimus, bet ir turės potencialo prisidėti prie Europos Sąjungos vienybei ir sanglaudai Kinijos atžvilgiu kylančių iššūkių sprendimo.

1. TEORINIS ANALIZĖS PAGRINDAS

1.1. EKONOMINĖ GALIA

1.1.1. Ekonominės galios samprata

Koncepcija *ekonominė galia* yra plačiai išnagrinėta akademinėje literatūroje ir pasitelkiama moksliniuose tyrimuose, tačiau tai – abstrakčios prigimties, daugiamatė ir kompleksiška sąvoka. Bendrai, Oleksii Chugaievo teigimu, ekonominė valstybės galia gali būti apibrėžiama kaip „valstybės ir visų jos gyventojų pajėgumas daryti įtaką tarptautinių ekonominių santykių subjektams ir atlaikyti išorinį poveikį.“³⁵ Anot šio autoriaus, ekonominė galia yra kertinė tiek valstybėms kaip tarptautinių santykių veikėjoms, tiek tarptautinei ekonominei ir politinei sistemai, kurioje jos veikia. Visų pirma, ekonominė galia yra neatsiejama valstybės bendros nacionalinės galios dalis ir yra svarbus veiksnys formuojant politinę, karinę, informacinę, ideologinę, demografinę, mokslinę ir technologinę šalies galią. Antra, koncepcija „ekonominė galia“ atspindi faktinės nelygybės tarp ekonominių vienetų pasaulio sistemoje egzistavimą. Kaip teigia O. Chugaievas, ekonominė galia yra nelygiai paskirstyta tarp tarptautinėje sistemoje lyderiaujančių ekonomikos centrų ir kitų valstybių, o žinios apie šį pasiskirstymą leidžia numatyti ekonominių vienetų elgesį ir struktūrinius pokyčius pasaulio ekonomikoje bei politinių santykių su kitomis valstybėmis vystymo strategijas³⁶.

---

³⁵ Chugaiev, 116.

³⁶ Ten pat, 116-133.

Tarptautinių santykių politinės ekonomijos kaip atskiros disciplinos pradininkė Susan Strange išskiria keturis skirtingus lygius ar stadijas, kuriomis yra realizuojama ekonominė galia tarptautinėje sistemoje³⁷. Pirma, ekonominė galia yra išnaudojama turtingas ekonomikas turinčių valstybių (kaip ir jų vyriausybių) tarptautinės rinkos ekonomikos struktūros sąlygomis. Tarptautinėje sistemoje vyrauja ekonominė struktūra, apimanti tam tikrus gamybos, vartojimo, investavimo, keitimosi gamybos veiksniais (darbas, kapitalas) ir retais ištekliais, pusgaminiais bei pagamintomis prekėmis modelius. Vyraujanti įtaka formuoti šią ekonominę struktūrą bei rinkinį jai būdingų modelių priklauso turtingiausios pasaulio valstybės ir jų ekonomikoms, kurioms, kaip teigia autorė, būdingos didžiausios bendrosios nacionalinės pajamos (BNP) (angl. *gross national income - GNI*), tarptautinės prekybos mastas ir vartojimas. Pirmame lygyje valstybių ekonominė galia ypač didėja, kai auga konkreti, atitinkamai valstybei svarbi rinka, ir gali sumažėti recesijos laikotarpiu³⁸.

Antrame S. Strange išskirtame lygyje/stadijoje ekonominė galia yra realizuojama valstybių vyriausybių, kurios veikia kartu ir po politinių derybų nustato minimalią taisyklių sistemą, leidžiančią išlaikyti tarptautinės rinkos ekonomikos stabilumą, tvarką ir teisingumą. Tarptautinėje sistemoje, priešingai nei nacionalinėje, nėra aukščiausios politinės valdžios, galinčios priimti sprendimus dėl palankesnių ekonominių sąlygų, tokių kaip galimybė įsigyti retus išteklius ar turėti prieigą prie kapitalo rinkų, darbo, technologijų bei ekonominių transakcijų. Tarptautinėje sistemoje vyrauja vadinamosios tarptautinės taisyklės, kurios yra derybų proceso tarp nacionalinių vyriausybių subjektas. Tarpvyriausybiniams deryboms pasiekus susitarimo dėl taisyklių stadiją didžiausią įtaką turi masyviausių nacionalinių rinkų vyriausybės. Tačiau, kaip teigia autorė, šių derybų eigai bei rezultatams svarbi ir „opozicija“: sunku derėtis su opozicija, kuriai būdinga galia veiksmingai priešintis tam tikru momentu tam tikru klausimu bei didelis nepasitenkinimas tarpvyriausybinių derybų susitarimu³⁹.

Trečia, ekonominė galia gali būti kuriama nacionalinių vyriausybių per nacionalinių taisyklių, reglamentuojančių prieigą prie gamybos, kredito ir rinkų, bei kitų įtaką ekonominiams vienetams ir veiksmams turinčių klausimų formulavimą. Kaip pabrėžia S. Strange, šiame lygyje ar stadijoje didžiausia ekonominė galia būdinga nacionalinėms vyriausybėms, turinčioms didžiausią vidaus rinką bei didelį kiekį tarptautinių įmonių, ypač tų, kurios atsakingos už globalias produkcijos strategijas. Nors šioje ekonominės galios realizavimo stadijoje pabrėžiama nacionalinių taisyklių svarba ir įtaka, tačiau ji gali būti atsverta prieštaraujančių taisyklių valstybės viduje. Prieštaravimas, kaip teigia tyrėja, kyla tada, kai mažiau svarbios vyriausybės institucijos įžvelgia būtinybę padidinti

---

³⁷ Susan Strange, „What Is Economic Power, and Who Has It?“ *International Journal*, 1975, 30(2), 222.

³⁸ Ten pat, 218-219.

³⁹ Ten pat, 219-222.

savo intervenciją ir sukurti prieštaravimą dominuojančiai nacionalinei galiai, tokiu būdu siekdamas pašalinti pastebėtus trūkumus tarptautinėje sistemoje⁴⁰.

Ketvirtame S. Strange išskirtame lygyje/stadijoje ekonominė galia yra formuojama abiejose faktinio ekonominio sandorio pusėse, tokiose kaip pirkėjas ir pardavėjas, kreditorius ir skolininkas. Ekonominės galios pusiausvyrą kiekvieno sandorio atžvilgiu išreiškia derybų proceso rezultatai. Autorės nuomone, svarbiausi veiksniai, darantys įtaką šiems rezultatams, yra paklausos ir pasiūlos kaitos rodiklis bei sandorio pusių pajėgumas prisitaikyti prie vykstančių paklausos ir pasiūlos pokyčių⁴¹.

Apibendrinant galima teigti, kad ekonominė galia yra svarbi valstybės bendros galios dalis, gebanti lemti ir kitas valstybės galios dimensijas bei paveikti tarptautinę ekonominę ir politinę sistemą. Bendrai ekonominė galia gali būti suprantama kaip valstybės pajėgumas daryti įtaką tarptautinių ekonominių santykių subjektams ir atremti išorės poveikį. Ekonominė galia gali būti realizuojama turtingas ekonomikas turinčių valstybių pasaulio rinkos ekonomikos struktūros sąlygomis, nacionalinių vyriausybių per tarptautinių ar nacionalinių taisyklių nustatymą bei kitų veikėjų, dalyvaujančių faktiniuose ekonominiuose sandoriuose. Nors akademinėje literatūroje pabrėžiama, kad sąvoka „ekonominė galia“ yra abstrakti, kompleksiška ir sunkiai išmatuojama, tačiau kitoje dalyje bus siekiama išskirti pagrindinius šią galią matuojančius kintamuosius.

1.1.2. Ekonominės galios rodikliai

Akademinėje literatūroje ir tyrimuose siūlomi įvairūs valstybės ekonominės galios matavimo rodikliai ar daugialypiai indeksai. Šioje dalyje išskiriami ir plačiau nagrinėjami universaliausios ekonominę valstybės galią atspindintys rodikliai, kurie yra populiarūs dėl juos įvertinti leidžiančių statistinių duomenų operatyvumo. Tai – *bendrasis vidaus produktas* (toliau – BVP) (angl. *gross domestic product – GDP*), *bendrosios nacionalinės pajamos* (toliau – BNP) (angl. *gross national income – GNI*), *nacionalinis grynasis turtas* (toliau – NGT) (angl. *national wealth*) ir *prekybos įtakos galia* (angl. *trade power of influence*).

Populiariausias valstybės ekonominę galią išmatuoti pasitelkiamas rodiklis yra BVP, kuris apibrėžiamas kaip „visų prekių ir paslaugų vertė, sukuriama valstybėje per fiksuotą laikotarpį (paprastai per metus).“⁴² Dažniausiai naudojamas BVP apskaičiavimo ir supratimo būdas yra išlaidų metodas, kuris leidžia apibrėžti šią BVP apskaičiavimo formulę:

$$\mathbf{BVP} = \mathbf{vartojimas} + \mathbf{investicijos} + \mathbf{valstybės išlaidos} (\mathbf{eksportas} - \mathbf{importas}).$$

---

⁴⁰ Ten pat, 223.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Michael Beckley, „The power of nations: Measuring what matters.“ *International Security*, 43(2), 2018, 16.

Pasitelkus strateginės matricos metodą didžiausią ekonominę galią pagal BVP turinčios pasaulio valstybės yra skirstomos į tris grupes: ekonominės supergalios, didžiosios ekonominės galios ir regioninės ekonominės galios (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Valstybių ekonominės galios vertinimas pagal BVP dydį (sudaryta autorės, remiantis Alexander I. Aggey (2008))

BVP dydis	Valstybės ekonominė galia pagal BVP dydį
>5.0 trilijonai dol.	Ekonominės supergalios: JAV, Kinija
>1.5 trilijono dol.	Didžiosios ekonominės galios: Japonija, Indija, Vokietija, Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Italija, Rusija, Brazilija
>150 milijardų dol.	Regioninės ekonominės galios: Pietų Korėja, Kanada, Meksika, Ispanija

BNP yra kitas ekonominei valstybės galiai matuoti išskiriamas rodiklis, kurio reikšmę pabrėžia ir tarptautinių santykių politinės ekonomijos pradininkė Susan Strange⁴³. BNP sudaro bendra valstybės viduje pagamintų produktų vertė ir pajamos, gautos iš kitų šalių. Bendrosios nacionalinės pajamos susideda iš asmens vartojimo sąnaudų, bendrųjų privačių investicijų, valdžios vartojimo sąnaudų ir grynujų iš užsienio gautų pajamų. BNP atspindi ši formulė:

$$BNP = BVP + Pinigai, \text{ i\textit{t}ekantys iš užsienio valstybių} - Pinigai, \text{ i\textit{t}ekantys į užsienio valstybes}^{44}.$$

BNP kaip ekonominę valstybės galią matuoti gebantis rodiklis yra panašus į BVP, tačiau BNP, lyginant su BVP, atspindi tiek valstybės ir jos gyventojų vidaus, tiek tarptautinę veiklą⁴⁵. Daugelio pasaulio valstybių atžvilgiu apskaičiuotos BNP ir BVP reikšmės yra panašios, tačiau kai kurioms šalims, ypač besivystančioms, skirtumas tarp šių dviejų rodiklių reikšmių gali būti žymus: BNP didesnis nei BVP dėl gaunamo didelio užsienio pagalbos kiekio ir kapitalo įplaukų⁴⁶.

Nacionalinis grynasis turtas taip pat gali būti laikytinas ekonominę valstybės galią įvertinti leidžiančiu indikatoriumi⁴⁷. NGT yra apibrėžiamas kaip valstybės gyventojų šalies teritorijoje esantis turtas, kuris yra grindžiamas nuosavybės teise ir gali būti sandorių subjektas. Šis rodiklis susideda iš nefinansinio gyventojų turto, tokio kaip materialus turtas (pavyzdžiui, būstas,

⁴³ Strange, *What Is Economic Power*, 218.

⁴⁴ Michael P. Todaro, Stephen C. Smith, „Economic Development 11.” *Addison-Wesley, Pearson, ISBN 10*, 2011, 0-13.

⁴⁵ World Bank, „GNI, Atlas method (current US\$).” Washington, D.C.

<<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD>> [Žiūrėta 2021 02 10].

⁴⁶ Margueta Cheng, „Gross National Income (GNI).” New York City, 2020.

<<https://www.investopedia.com/terms/g/gross-national-income-gni.asp>> [Žiūrėta 2021 02 10].

⁴⁷ Chugaiev, 120.

kiti pastatai, mašinos ir įrengimai), nematerialus turtas (pavyzdžiui, programinė įranga), kitas pagamintas (pavyzdžiui, atsargos) ir nesukurtas (pavyzdžiui, žemė) turtas, bei finansinio turto.

O. Chugaievas kaip svarbų valstybės ekonominę galią įvertinti padedantį rodiklį išskiria ir *prekybos įtakos galią*. Šis ekonominės galios komponentas gali būti apskaičiuojamas pagal šalies prekybos sferos apimtį ir įtaką, susiformavusią dėl valstybės dvišalių eksporto ir importo santykių. Remiantis prekybos įtakos galios rodiklio logika, 2013 m. duomenimis JAV prekybos sferos įtaka apėmė 44 iš 245 valstybių (iš kurių 7 turi aukštą, 22 – vidutinį, 11 – žemą ir 4 nereikšmingą priklausomumo nuo JAV prekybos įtakos lygį). Tuo tarpu Vokietija užima antrą vietą ir turi prekybos įtaką 23 pasaulio valstybėms, kai Kinija per dvišalę prekybą įtaką darydama 16 pasaulio valstybių užima trečiąją vietą, tačiau ši Kinijos įtakos sfera dinamiškai plečiasi⁴⁸. Tai patvirtina 2019 m. duomenys, kurie parodo, kad Kinija importavo daugiau nei 1 mlrd. dol. vertės prekių iš 81 šalies, eksportavo į 117, o ypač intensyvius prekybos santykius vysto su daugiau nei 20 pasaulio valstybių⁴⁹.

Išnagrinėti universalieji ekonominės galios rodikliai leidžia operacionalizuoti šią valstybės galios dimensiją. Nors yra ir daugiau tyrėjų siūlomų ekonominės galios matavimo rodiklių, dar kartą pabrėžiančių ekonominės galios kaip koncepcijos kompleksiskumą, tačiau šie išskirti – pakankamai išsamiai paaiškina bei papildo ekonominės galios sampratą, jai būdingus svarbiausius komponentus ir kiekybines išraiškas. Išnagrinėjus ekonominės galios sampratą ir ją matuojančius rodiklius, svarbu išsiaiškinti ekonominės galios potencialą sukurti valstybių ekonominę ir politinę priklausomybę.

1.2. PRIKLAUSOMUMAS, PRIKLAUSOMYBĖ IR GALIA GLOBALIOJE SISTEMOJE

Siekiant suprasti Kinijos Liaudies Respublikos ekonominės galios potencialo sukurti valstybių priklausomybę ir daryti politinę įtaką Europos Sąjungos valstybių narių politiniams sprendimams logiką, tyrime pasitelkiama Jameso A. Caporaso *priklausomumo* (angl. *dependence*) ir *priklausomybės* (angl. *dependency*) koncepcija⁵⁰. Autoriaus pateikiamos priklausomumo ir priklausomybės koncepcijos itin tinkamos šio tyrimo rėmuose, kadangi Caporaso, išnagrinėjęs skirtingus priklausomumo ir priklausomybės sąvokas įtraukiančius tyrimus, pasiūlo vienalypi konceptualų priklausomumo ir priklausomybės apibrėžimą, gerai pritaikomą tarptautinės politikos ir ekonomikos studijoms. Nors autorius atsispiria nuo Lotynų Amerikos šalių ir priklausomo,

---

⁴⁸ Chugaiev, 122-123.

⁴⁹ OEC „China“. *The Observatory of Economic Complexity*, 2019. <<https://oec.world/en/profile/country/chn>> [Žiūrėta 2021 02 10].

⁵⁰ James A. Caporaso, „Dependence, dependency, and power in the global system: a structural and behavioral analysis.“ *International organization*, 1978, 13-43.

neautonomiško valstybių vystymosi problemos bei mažoms valstybėms kylančių iššūkių autonomiškai pasiekti nacionalinius tikslus, tačiau į analizę įtraukia ir Vakarų Europos, Skandinavijos valstybių, JAV atvejus, kurie atskleidžia ir išsivysčiusių valstybių, turinčių pažangias industrines ekonomikas, tarpusavio priklausomybę bei iš jos kylančias pasekmes.

Kaip teigia Jamesas A. Caporaso, valstybių ekonominė priklausomybė susiformavo bei didėjo istoriškai ir daugiausiai yra siejama su kolonijinių imperijų iširimu bei naujų nacionalinių valstybių atsiradimu. Po Pirmojo pasaulinio karo tarptautinių susitarimų formuotojai suvokė neribojamos karinės galios pavojų ir siekė jį suvaldyti kolektyvinės apsaugos sistema, tačiau nespėdė kitos opios problemos, tokios kaip mažų nacionalinių valstybių apsisprendimo teisės nesuderinimas su nevaržoma kitų valstybių ekonomine galia ir kuriama absoliučia ekonomine priklausomybe nuo jų. Valstybės susidūrė su dilema, kuriama dviejų istoriškai svarbių jėgų: viena iš jų skatino valstybes bendradarbiauti ir kurti tarptautines organizacijas, daugiašalius ekonominius blokus, kai kita – reikalavo išlaikyti suverenių politinių vienetų nepriklausomybę. Kadangi naujiems suvereniems politiniams vienetams tarptautinėje sistemoje trūko savipakankamumo (daugiausia ekonominių resursų prasme), o daugelis pasaulio valstybių – išnaudojo tarptautinio įsitraukimo, tarpusavio priklausomybės, ypač ekonominės ir technologinės, privalumus, valstybių izoliacionizmas ir autarkija tapo nepatrauklia bei sunkiai įgyvendinama strategija.

Anot autoriaus, nors priklausomumo ir priklausomybės sąvokos turi panašumų ir neretai literatūroje išvelgiamos pastangos jas susieti, tačiau tai – dvi atskiros koncepcijos, kurios skiriasi esminiais aspektais. Visų pirma, priklausomumo ir priklausomybės koncepcijos yra susietos su skirtingomis teorinėmis prielaidomis ir teiginiais. Caporaso atlikta literatūros analizė parodo, kad *priklausomumas* suvokiamas arba kaip veikėjo, šiuo atveju, valstybės, savarankiškumo nebuvimas, arba kaip itin asimetriška valstybių tarpusavio priklausomybės forma. Šie apibrėžimai suponuoja, kad priklausomumas yra dviejų veikėjų santykių pusiausvyros sutrikimas, o šios sąvokos priešingybė yra tarpusavio priklausomybė, kuri išreiškia bendrą, abipusę ir simetrišką veikėjų kontrolę. *Priklausomybė* yra suvokiama kaip nepriklausomybės nuo užsienio veikėjų ir tarpvalstybės įtakos stoka, kai dėl daugybės tarpusavyje susijusių vidaus, išorės ar tarptautinių savybių valstybės politinė valia yra veikiamą nepageidaujamos išorės kontrolės ir jai būdingų priežastinių poveikių, todėl šios sąvokos priešingybė – autonomija.

Antra, priklausomumo ir priklausomybės koncepcijos skiriasi jų analizei ir matavimui siūlomomis strategijomis. Sąvoka *priklausomumas* yra būdas išreikšti pasitikėjimą kitais, kai bet kuri šalis pasikliauja kitos šalies prekėmis ir paslaugomis, investicijomis, tarpusavio technologiniais ar kultūriniais santykiais, o šie mainai, srautai ir pervedimai – lemia valstybių poreikių patenkinimą. Dėl to priklausomumas bendrai gali būti matuojamas tiriant skirtumą tarp valstybių rėmimosi viena kitos prekyba, investicijomis, technologijomis ar kultūriniais ryšiais. Tuo tarpu *priklausomybės*

samprata, autoriaus teigimu, skatina tirti valstybės ir į ją nukreiptų struktūrinių išorės jėgų įtakos santykį. Ši koncepcija yra labiau kompleksinė ir negali būti sumažinta iki vienos analizės dimensijos, jai būdingas didesnis atsparumas matavimo pasiūlymams, todėl analizei itin svarbus ir politinis, sociologinis bei istorinis kontekstas.

Jameso A. Caporaso tyrimas parodo, kad priklausomumo ir priklausomybės koncepcijos turi ryšius su galia, kuriai, kaip teigia pats autorius, tarptautinėje politikoje suteiktas centrinis vaidmuo. Visų pirma, priklausomumas bei asimetriška tarpusavio priklausomybė sukuria struktūrines asimetrijas tarp valstybių, kurios – galios pagrindas, nes suteikia vienai valstybei išteklių, reikalingų paveikti kitą valstybę per pastarųjų tiekimą ar tiekimo nutraukimą. O priklausomumo palaikomos struktūrinės asimetrijos tarp valstybių gali būti konvertuojamos ne tik į ilgalaikius ir valstybei, teikiančiai kitai svarbius išteklius, patogius ekonominius santykius, pavyzdžiui, užsitikrinant pigų gamtos išteklių išgavimą ar palankių prekybos santykių sąlygų nustatymą, bet ir į priklausomybę, išreiškiamą sprendimų galia. Siekiant geriau suprasti priklausomumo ir priklausomybės koncepcijas, jų logiką ir santykį su galia, toliau bus detaliau nagrinėjamos ir operacionalizuojamos šios sąvokos.

1.2.1. Veikėjų ekonominis priklausomumas

James'o A. Caporaso priklausomumo samprata yra ekonominė koncepcija, kuri matuoja valstybės A priklausomumo apimtį nuo valstybės B kontroliuojamų išteklių, prekių ir paslaugų, investicijų bei kitos ekonomiškai svarbios pagalbos⁵¹. Priklausomumas yra struktūrinis fenomenas, kadangi valstybių priklausomumo ryšys identifikuojamas kaip santykinai ilgalaikis sąveikos modelis, kuriam būdingos asimetrinės savybės. Svarbu paminėti, kad struktūrinės asimetrijos tam tikrais atvejais gali įtraukti platesnį rangą kintamųjų, kurie neapsiriboja tik prekyba ar investicijomis, bet įtraukia nelygų diplomatinį atstovavimą ar nelygybę pačiose galimybėse, tokiose kaip sąjungininkai, produkcija ir jos pažanga, investavimo šaltiniai⁵².

Vienos valstybės, A, ekonominiam priklausomumui nuo kitos valstybės, B, yra svarbios struktūrinės sąlygos. Šios sąlygos apima: 1) valstybės A norą ar poreikį siekti gėrio ar naudos, kurią suteikia tam tikros prekės ar paslaugos, investicijos ar kita ekonominė pagalba; 2) valstybės B kontrolės šioms prekėms ar paslaugoms apimtį; 3) valstybės A gebėjimą pakeisti trokštamą prekes, paslaugas ir jų tiekėją, valstybę B. Pirmoji sąlyga, autoriaus teigimu, leidžia nustatyti tam tikrą valstybės paklausos atitinkamam gėriui, naudai ar turtui mastą. Antroji sąlyga – būtina įvertinti, kokia apimtimi konkretus veikėjas tiekia tam tikrą prekę, paslaugą ar pagalbą kitai valstybei. Trečioji sąlyga siekia suprasti transformacijos kainą, kai pereinama nuo dabartinio prekės

---

⁵¹ William R. Nester, *Japan's growing power over East Asia and the world economy: ends and means*. London: Macmillan, 1990.

⁵² Caporaso, 21-22.

ar paslaugos tiekėjo bei santykio su juo prie naujo tiekėjo. Paskutinės sąlygos esmine sąvoka tampa pakeičiamumas, kuris apima tiek išlaidas, patirtas keičiant atitinkamos prekės ar paslaugos tiekėją, tiek išlaidas, kai konkreti prekė ar paslauga nėra teikiama ar pakeičiama kita preke.

Vienas iš gerai iliustruoti šias struktūrines ekonominio priklausomumo sąlygas leidžiančių praktinių pavyzdžių – ilgą laiką egzistavęs Lietuvos energetinis priklausomumas nuo Rusijos. Visų pirma, Lietuva turėjo didelį poreikį energetiniams resursams, o gamtinės dujos – atliko svarbų vaidmenį Lietuvos energetikos sektoriui, nes sudarė daugiau nei trečdalį bendro šalies energijos suvartojimo⁵³. Antra, Rusija, kontroliuodama gausius energetikos resursus ir infrastruktūras jiems tiekti, iki pat 2014 m. buvo vienintelė valstybė, iš kurios Lietuva importavo gamtines dujas, 2.67 mlrd. kubinių metrų 2013 m.⁵⁴. Be to dujos į Lietuvą buvo importuojamos tik per vieną Gazprom priklausantį dujotiekį (Minskas-Vilnius), todėl Lietuva buvo priklausoma ne tik nuo vieno tiekėjo, Rusijos, bet ir nuo vieno tiekimo kelio, kas dar labiau didino jos energetinį nelankstumą ir jautrumą tiekimo sutrikimams⁵⁵. Trečia, visišką Lietuvos energetinį priklausomumą nuo Rusijos iki 2014 m. stiprino ir tai, kad ilgai nebuvo alternatyvių energijos tiekėjų ir šaltinių: Lietuva kaip izoliuota „energetinė sala“, neturinti nei dujų jungties su ES, nei vidaus gamtinių dujų atsargų⁵⁶. Ilgalaikis Lietuvos energetinis priklausomumas nuo Rusijos, pasižymėjęs stipriu Lietuvos valstybės poreikiu Rusijos kontroliuojamų energetinių išteklių bei alternatyvių tiekėjų nebuvimu, aiškiai atspindi trijų Caporaso išskirtų ekonominio priklausomumo struktūrinių sąlygų išpildymą.

Priklausomumas, kaip teigia Caporaso, atspindi potencialią valstybės B galią valstybei A, kuri, visų pirma, kyla iš priklausomumo sąveikos modelio susiformavusių struktūrinių asimetrijų tarp valstybių. Kai viena veikėja, valstybė B, teikia kitai, valstybei A, svarbias, pastarosios poreikius ir norus atspindinčias prekes ar paslaugas, investicijas, kitą ekonomiškai svarbią pagalbą, kuri negali būti lengvai pakeičiama toleruotina kaina, B valstybė gali daryti įtaką nuo jos priklausomai valstybei A⁵⁷. Robertas Keohane ir Josephas Nye⁵⁸ išskiria dvi ekonominio priklausomumo formuojamą galią veikiančias dimensijas: valstybių santykių intensyvumas ir santykinė veikėjo turimų išteklių galia. Intensyvumas šių autorių suprantamas ne tik kaip tam tikros

---

⁵³ European Commission, „Country Report Lithuania.” Brussels: European Commission, 2014, cituota iš Matuš Mišik, Veronika Pracharova, „Independence’ Arrived: Energy Relations between Lithuania and Russia.” *Geopolitics*, 21(3), 2016, 587.

⁵⁴ National Commission for Energy Control and Prices, „Annual Report on Electricity and Natural Gas Markets of the Republic of Lithuania to the European Commission.” Vilnius, 2014. <<http://www.regula.lt/SiteAssets/naujienu-medziaga/2014-rugpjutis/Ataskaita-EK-uz-2013-metus.pdf>> [Žiūrėta 2021 02 01].

⁵⁵ Agnia Grigas, *The politics of energy and memory between the Baltic states and Russia..* Burlington: Ashgate Publishing, 2014, 81.

⁵⁶ European Commission, „Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy.” Brussels: European Commission, 2006, cituota iš Matuš Mišik, Veronika Pracharova, „Independence’ Arrived: Energy Relations between Lithuania and Russia.” *Geopolitics*, 21(3), 2016, 580.

⁵⁷ Caporaso, 21-22.

⁵⁸ Robert Keohane ir Joseph Nye, „World Politics and the International Economic System.” *The future of the international economic order: An agenda for research*, 1973, 115-179.

prekės ar paslaugos tiekimo ar tarpusavio mainų mastas, bet ir valstybių polinkis bendradarbiauti, taip pat prekės ar paslaugos suvartojimo lygis bei jos svarba valstybės, kuriai ji yra tiekama, hierarchinėje poreikių sistemoje. Tuo tarpu santykinė veikėjo turimų išteklių galia yra susijusi su prekės ar paslaugos svarba ir konkrečios valstybės kontrolės apimtimi, pakaitinių alternatyvų galimybėmis bei jų prieinamumu.

1.2.1.1. Dvišalė prekyba

Pirmas J. A. Caporaso išskirtas valstybės A ekonominį priklausomumą nuo valstybės B kuriantis veiksnys yra prekyba. Dvišalė prekyba yra tarptautinės prekybos rūšis ir suprantama kaip dviejų valstybių pardavimo ir pirkimo procesas arba kitaip kaip prekių, paslaugų ir kapitalo mainai, vykstantys dėl vyraujančio tam tikrų prekių ir paslaugų poreikio ar trūkumo⁵⁹. Prekybos tarp dviejų valstybių procesui yra būdingi du pagrindiniai bruožai: 1) jis vykdomas tarp valstybių, todėl prekyba vyksta už valstybės sienų ir tampa svarbiu šalies socialinės bei ekonominės politikos objektu; 2) abipusiai naudingas, nes daro didžiulę įtaką makroekonominiams valstybės procesams (mokėjimo balansui, BNP apimčiai, valiutinei sistemai, šalies ekonomikos augimui), o kiekviena valstybė prekiauja, siekdama įsigyti norimų, trūkstamų prekių žemesnėmis kainomis negu gamindamos tokias pat prekes šalies viduje⁶⁰. Siekiant išmatuoti prekybos tarp dviejų valstybių intensyvumą, kertinėmis sąvokomis tampa eksportas ir importas. Remiantis Marriane Baxtor ir Michael A. Kouparitsu, galima teigti, kad dvišalę prekybą tarp valstybių A ir B įvertinti leidžia eksporto ir importo (prekių ir paslaugų) vertė per laikotarpį t (paprastai per metus)⁶¹.

Prekybos santykiai tarp valstybių ir jų intensyvumas yra daugialypis reiškinys, kurį lemia daug skirtingų veiksnių. Pirminis dėmesys empirinėse tarptautinės prekybos studijose daugiau nei pusę amžiaus atitenka kintamųjų grupei, kurią M. Baxtor ir M. A. Kouparitsu įvardija kaip „gravitacijos kintamieji.“ Į šią dvišalės prekybos intensyvumą aiškinančią kintamųjų kategoriją patenka tokie rodikliai, kaip geografinis ir kultūrinis atstumas, valstybių ribojimasis sienomis bei demografiniai rodikliai, prie kurių priskiriamas valstybių BVP ir populiacijos dydis⁶². Didelę įtaką prekybos vystymuisi tarp valstybių turi geografinis atstumas, kadangi didesnis atstumas tarp šalių sukelia didesnes transportavimo išlaidas, o tai sumažina prekybos naudą ir pačią prekybą apimtį tarp dviejų valstybių. Ypač, kaip teigia Rajendra K. Strivastava ir Robertas T. Greenas, prekiauti arčiau savo sienų linkusios tos valstybės, kurių pramonės gamina mažo vertės ir masės santykio

⁵⁹ James R. Markusen et al., *International trade: theory and evidence*. Munich: University Library of Munich, 1995, 4-5.

⁶⁰ Angelė Lileikienė, *Makroekonomika, II dalis*. Klaipėda, 1999, 64.

⁶¹ Marriane Baxter, Michael A. Kouparitsas, „What determines bilateral trade flows?“ *National Bureau of Economic Research*, 2006.

⁶² Ten pat, 4-6.

(angl. *value-to-bulk ratios*) produktus⁶³. Tyrimai parodo, kad dvišalės prekybos intensyvumą didina ir valstybių ribojimasis sienomis bei kultūrinio „atstumo“ rodikliai, iš kurių pagrindinis – bendros kalbos vartojimas⁶⁴.

Prie svarbių dvišalę prekybą lemiančių veiksnių priskiriami ir demografiniai rodikliai, tokie kaip BVP ir populiacijos dydis. Eksportuojančių valstybių BVP (pasiūlos faktorius) ir importuojančių valstybių populiacijos dydis (paklausos faktorius) turi reikšmingą ryšį su prekybos tarp dviejų valstybių stiprumu. Valstybės, turinčios didelę ekonomiką bei dideles įmones eksportuoja savo produktus į daugelį importuojančių valstybių, kai mažesnės ekonomikos valstybės linkę vystyti prekybos santykius su ribotu skaičiumi valstybių ir būti priklausomomis nuo riboto skaičiaus rinkų jų eksportui⁶⁵. Įtaką prekybos tarp valstybių srautams daro ir išskiriami politiniai kintamieji, iš kurių stipriausi – politinis stabilumas ir kolonijinis paveldas. R. K. Strivastavos ir Roberto T. Greeno analizės duomenimis, politinis stabilumas yra reikšmingas eksportuojančiai valstybei, kai politinis nestabilumas turi mažą poveikį importuojančiai valstybei dvišalių prekybos santykių kontekste. Taip pat nustatyta, kad buvę kolonijiniai santykiai tarp valstybių turi didelę įtaką tarpusavio prekybai, kadangi daugeliu atvejų tarp valstybių vis dar egzistuoja glaudūs politiniai ryšiai, o buvusių kolonijinių valstybių įmonės ir toliau linkę vykdyti savo veiklą buvusiose kolonijose⁶⁶.

Kiti dvišalės prekybos intensyvumą lemiantys veiksniai atsispiria nuo Hanso Linnemanno ekonometrinio modelio, pabrėžiančio valstybėse pagamintos produkcijos pobūdžio svarbą. Šis modelis parodo, kad vienas iš ryškiausių prekybą tarp valstybių skatinančių veiksnių yra prekių rinkinys (angl. *commodity composition*), todėl tarpusavyje prekiaus tos valstybės, iš kurių viena stokoja tam tikros prekės, kurios daug pagamina kitos valstybės įmonės⁶⁷. Valstybių pagamintos produkcijos pobūdis, kaip atskleidžia Baxter ir Kouparitso tyrimo duomenys, yra glaudžiai susijęs su dvišalės prekybos partnerių išsivystymo lygiu ir industrine struktūra. Rezultatai parodo, kad tame pačiame išsivystymo lygmenyje esančių valstybių dvišalė prekyba bus mažesnės apimties nei skirtingo išsivystymo lygio valstybių. Tai galimai susiję su valstybių ekonominės veiklos sektorine struktūra, kadangi išsivystę ekonomikos linkę gaminti ir prekiauti pagamintomis prekėmis, kai besivystančios šalys – žemės ūkio produkcija. Valstybių produkcijos sektorinės struktūros panašumas yra neigiamai susijęs su dvišalės prekybos intensyvumu, todėl valstybės,

---

⁶³ Rajendra K. Strivastava, Robert T. Green, „Determinants of Bilateral Trade Flows.“ *The Journal of Business*, 59(4), 1986, 624.

⁶⁴ Baxter, Kouparitsas, 4-5.

⁶⁵ Strivastava, Green, 633-634.

⁶⁶ Ten pat, 635.

⁶⁷ Hans Linnemann, „An Econometric Study of International Trade Flows.“ *The Economic Journal*, 77(307), 1967.

kurios turi panašius gamybos modelius, tarpusavyje linkusios prekiauti mažiau nei šalių poros, kurių produkcija ir gamybos modeliai skiriasi⁶⁸.

Nuo H. Linnemanno modelio atsispiriantys dvišalės prekybos intensyvumą aišinantys veiksniai dar kartą pabrėžia ir sustiprina J. Caporaso išskirtas valstybių ekonominiam priklausomumui reikalingas struktūrines sąlygas. Valstybė, jausdama poreikį ar norą tam tikros prekės, bus linkusi vystyti prekybą su valstybe, kuri gamina ir parduoda, kitaip tariant, turi kontrolę tos prekės atžvilgiu. Šie tarp valstybių vykstantys prekių ir paslaugų mainai yra neatsiejami nuo gamybos struktūros ir sukuria vienu valstybių galią kitų atžvilgiu. Gamybos struktūra, kaip teigia Susan Strange, apibrėžia kas, kam bei koku būdu gamina ir yra svarbi tuo, kad reikalingas prekes bei paslaugas kontroliuojantis galios turėtojas gali reguliuoti kitiems prieinamas galimybes ir tokiu būdu tiesiogiai nespausti jų rinktis tam tikro sprendimo ar galimybių. Gamybos struktūra yra vienas iš pamatinių galios šaltinių, nustatančių tarptautinės politinės ekonomijos struktūras, kuriose veikia valstybės, jų politinės institucijos ir įmonės⁶⁹, nes „tarptautinėje politinėje ekonomijoje galia priklauso tiems, kurie valdo gamyba sukuriama turta.“⁷⁰

Taigi, dvišalė prekyba yra tarp dviejų valstybių vykstantis prekių ir paslaugų mainų procesas, kurio intensyvumą lemia įvairūs kintamieji, tokie kaip „gravitacijos“, politiniai ar valstybių pagamintos produkcijos pobūdį atspindintys rodikliai. Produkcijos pobūdis ir gamybos modeliai turi ypač didelę reikšmę prekybos tarp valstybių stiprumui bei ekonominio priklausomumo tarp jų didinimui, kadangi reikalingas prekes bei paslaugas kontroliuojanti valstybė reguliuoja kitiems prieinamas galimybes ir įgyja galią kitų tarptautinėje politinės ekonomijos sistemoje veikiančių valstybių atžvilgiu.

1.2.1.2. Tiesioginės užsienio investicijos

Remiantis J. Caporaso teorinėmis prielaidomis, užsienio investicijos yra antrasis veiksnys, turintis stiprų potencialą sukurti ekonominį valstybių priklausomumą. Užsienio investicijomis yra vadinamos fizinių ar juridinių asmenų investicijos į kitos šalies ūkį⁷¹. Šie tarptautinio kapitalo srautai skirstomi į tiesiogines užsienio investicijas ir portfelines investicijas⁷². Tyrimo kontekste aktualesnės yra tiesioginės užsienio investicijos, kadangi jos sukuria ilgalaikį ryšį ir tiesioginio užsienio investuotojo kontrolę priimančiosios valstybės atžvilgiu.

Tiesioginis užsienio investavimas, kaip apibrėžia Imandas A. Moosa, yra procesas, kai vienos valstybės gyventojai įgyja turto nuosavybės teises, siekdami kontroliuoti kitoje valstybėje

⁶⁸ Baxter, Kouparitsas, 21-23.

⁶⁹ Susan Strange, *Valstybės ir rinkos*. Vilnius: Eugrim leidykla, 1998, 48-52.

⁷⁰ Ten pat, 135.

⁷¹ Kristina Kalašinskaitė, „Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos plėtrai Lietuvos ir kitų Baltijos šalių pavyzdžiu.“ Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2009, 7.

⁷² Luiz de Mello, „Foreign direct investment-led growth: evidence from time series and panel data.“ *Oxford economic papers*, 51(1), 1999, 135.

esančios įmonės produkciją, pasiskirstymą bei kitas veiklas⁷³. Remiantis Jungtinių Tautų 1999 m. paskelbta Pasaulio investicijų ataskaita, tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI) apibrėžiamos kaip investicijos, kurios įtraukia ir atspindi ilgalaikius tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės santykius bei interesus⁷⁴.

Kertinėmis sąvokomis aiškinant TUI tampa „kontrolė“, „kontrolinė dalis“ ir „ilgalaikiškumas.“ Šios sąvokos iš esmės atskiria TUI nuo kitų tarptautinio kapitalo srautų, tokių kaip užsienio portfelinės investicijos. TUI skiriamasis bruožas yra kontrolės elementas, kadangi investuotojas turi sprendimų priėmimo diskreciją projekto politikos ir strategijų valdymo atžvilgiu. Ši kontrolė gali pasireikšti įvairiais būdais, tokiais kaip tiesioginio užsienio investuotojo galimybė išrinkti ar pasirinkti užsienio įmonės ar užsienio dukterinės įmonės direktorių tarybos narius, sudaryti kontraktinius jo interesus išpildančius susitarimus. Nors nėra vieno kontrolinę investuotojo dalį apibrėžiančio susitarimo, bet dažniausiai – 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių pripažįstama kaip žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę prisidėti prie įmonės valdymo ir daryti reikšmingą įtaką jos politikai⁷⁵. Be to, TUI atspindi ilgalaikį tiesioginio užsienio investuotojo susidomėjimą įmone, veikiančia kitoje nei investuotojo ekonomikoje, kai portfelinės investicijos yra trumpalaikio pobūdžio ir padeda siekti pelno prekiaujant vertybiniais popieriais tarptautinėje finansų rinkoje⁷⁶.

TUI matuojamos ir vertinamos pagal jų srautus arba pagal sukauptas TUI metų pabaigoje ir pradžioje. Šių investicijų srautai yra nukreipiami į šalies ūkį ir susideda iš: akcinio kapitalo, kas suprantama kaip įmonės dalies įsigijimas, reinvestuoto įmonės pelno, kas yra dalis įmonės grynojo pelno, kuris nebuvo paskirstytas kaip dividendai ar pervesti į užsienio investuotojo valstybę, o reinvestuoti šalies šeiminingės įmonėje, bei įmonės įsiskolinimų investuotojui⁷⁷. Nors, įmanoma charakterizuoti ir apibrėžti TUI, tačiau, kaip teigia I. A. Moosa, šių tarptautinio kapitalo srautų išmatavimas praktikoje yra sudėtingas procesas, kurio metu susiduriama su esminėmis problemomis. Pagrindinės iš jų yra atotrūkis tarp prieinamos TUI statistikos iš investuojančių ir investicijas priimančių valstybių bei stoka išsamios informacijos apie valstybių ir jų įmonių užsienio operacijas dėl saugumo priežasčių⁷⁸.

Kaip atskleidžia atlikti tyrimai bei praktiniai pavyzdžiai, TUI yra itin patrauklios valstybėms dėl jų teikiamos naudos, todėl pasaulyje itin sparčiai didėja konkurencija dėl šių

---

⁷³ Imad A. Moosa, *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 2000, 1-2.

⁷⁴ United Nations, „World Investment Report 1999.” Geneva, 1999. <https://unctad.org/system/files/official-document/wir1999_en.pdf> [Žiūrėta 2021 03 04].

⁷⁵ Moosa, 1-3.

⁷⁶ Kalašinskaitė, 7.

⁷⁷ Ten pat, 8.

⁷⁸ Moosa, 2-3.

investicijų pritraukimo⁷⁹. Teigiama, kad TUI yra svarbus kapitalo šaltinis, papildantis vidaus investicijas ir skatinantis naujų darbo vietų valstybės viduje didinimą, darbo jėgos kvalifikacijos tobulinimą, modernių technologijų perdavimą bei eksporto didinimą⁸⁰. TUI kaip ūkio plėtros veiksnys gali paspartinti pramonės plėtrą didindamas kapitalą ir jo kokybę⁸¹. Kaip atskleidžia, pavyzdžiui, Azijos šalių ekonomikos vystymosi studijos, TUI turi teigiamą poveikį ekonominiam augimui ir ekonomikos stabilumui, kadangi prisideda prie valstybių BVP didėjimo ar yra vienas iš reikšmingų stabilizatorių ekonominės krizės metu⁸².

Nors valstybės siekia pritraukti TUI, o šios investicijos turi didėjančią reikšmę tarptautiniams ekonominiams santykiams ir jų plėtrai, tačiau vyrauja kritika dėl tam tikro ekonominio, socialinio bei politinio poveikio šias investicijas priimančiai valstybei. Neigiamas TUI ekonominis poveikis yra siejamas su tokiais aspektais, kaip vyraujantis ar net gilinamas atotrūkis tarp užsienio kapitalą priimančios ir kapitalą eksportuojančios, dažniausiai labiau išsivystančios šalies, lėtėjantis investicijas priimančios valstybės vidaus technologinio augimo procesas ar bloginamas prekybos balansas⁸³. Socialinis TUI poveikio aspektas yra siejamas su kultūriniais bei vartojimo įpročių pokyčiais, kuriuos lemia iš užsienio importuojamos vertybės ir gyvenimo stilius⁸⁴. Politinis poveikis suprantamas kaip užsienio kapitalo atėjimo keliami potenciali ir reali grėsmė priimančios valstybės suverenitetui bei nacionaliniam saugumui⁸⁵. Kaip atskleidžia atskirų šalių patirtys, užsienio investuotojai ne tiesiogiai, o per vietines ir tarptautines valdymo institucijas, susidarydami sau palankesnes teises verslo sąlygas, gali paveikti nacionalinius politinius bei ekonominius priimančios valstybės interesus⁸⁶.

Apibendrinant, TUI bendrąja prasme suprantamos kaip vienos valstybių gyventojų įgyjamos nuosavybės teisės kitoje valstybėje veikiančios įmonės atžvilgiu, kurios sukuria ilgalaikį ir kontrole grindžiamą ryšį tarp investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Nors TUI yra itin patrauklios valstybėms dėl teikiamos daugiausiai ekonominės, technologinės naudos bei pažangos, tačiau TUI gali daryti neigiamą ekonominį, socialinį ir net politinį poveikį priimančiai valstybei, paveikti jos ekonominius bei politinius interesus. Kaip parodo vienas ryškiausių pavyzdžių, tokių kaip Rusijos perimama energetikos sektoriaus Baltarusijoje kontrolė, TUI gali būti itin skvarbus

---

⁷⁹ Raimonda Brenkevičiūtė, „Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai analizė.“ *Mokslas–Lietuvos ateitis*, 2(2), 2010, 11.

⁸⁰ Manuela Tvaronavičienė, Virginija Grybaitė, „Impact of FDI on Lithuania Economy: Insight into Development of Main Economic Activities.“ *Journal of Business Economics and Managements*, 8(4), 2007, 285-290.

⁸¹ Manuela Tvaronavičienė, Kristina Kalašinskaitė, „Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas.“ *Verslas: teorija ir praktika*, 4(2), 2003, 61-71.

⁸² Xiaojin Fan, Paul M. Dickie, „The contribution of foreign direct investment to growth and stability: A post-crisis ASEAN-5 review.“ *ASEAN Economic Bulletin*, 2000, 312-323.

⁸³ Moosa, 3-4.

⁸⁴ Kalašinskaitė, 10.

⁸⁵ Moosa, 4.

⁸⁶ Nathan M. Jensen, „Democratic governance and multinational corporations: Political regimes and inflows of foreign direct investment.“ *International organization*, 2003, 587-616.

vienos valstybės kitos atžvilgiu pasitelkiamas įrankis, leidžiantis kontroliuoti ne tik svarbiausius priimančiosios šalies sektorius ir ekonomiką, bet ir politinį gyvenimą⁸⁷.

1.2.1.3. Kreditai, paskolos ir kita ekonominė pagalba

Valstybių ekonominį priklausomumą didina ir vienos valstybės kitai teikiama ekonominė pagalba. Tarptautinėje politinėje ekonomijoje, kaip išskiria Susan Strange, galia priklauso ne tik tiems veikėjams, kurie valdo gamybos, bet ir finansines struktūras. Valstybės galia sukurti kreditą apima galią kitiems tarptautinės sistemos veikėjams suteikti arba atsisakyti duoti galimybę pirkti šiandien, o mokėti rytoj, kaip ir galią naudotis savo perkamąja galia ir taip paveikti rinkas, daryti poveikį savo ir kitų valiutų kursui⁸⁸.

Analizuojant gerovės paskirstymą tarptautinės ekonomikos pasaulyje, pagrindinis dėmesys skiriamas valstybių ekonominei pagalbai kitoms teikiant valstybines paskolas⁸⁹. Valstybinis kreditas yra kredito rūšis, kai bent viena iš jo šalių (skolininkas arba skolinojas) yra valstybė, kuri skolinasi lėšų iš kitų fizinių ar juridinių asmenų, įskaitant užsienio valstybes bei tarptautines finansines organizacijas, arba skolina jiems. Valstybė, paprastai vyriausybė, finansų ministerija, kita centrinė valdžios institucija, gali skolintis dviem pagrindiniais būdais, tokiais kaip imdama paskolas iš bankų arba platindama valstybės skolos vertybinius popierius. Valstybinis kreditas yra reikšmingas valstybėms, kadangi skolinimasis – antras pagal svarbą (po mokesčių) valstybės pajamų šaltinis, o pasiskolintos lėšos naudojamos biudžeto deficitui padengti, valstybės biudžete nenumatytoms specialiosioms programoms ir projektams finansuoti, anksčiau paimtoms paskoloms gražinti ar kitiems svarbiems tikslams įgyvendinti⁹⁰.

Svarbu pabrėžti, kad valstybių skiriami ištekčiai ir teikiama ekonominė pagalba kitoms valstybėms retai kada grindžiama altruizmu. Kaip teigia S. Strange, teikdamos ekonominę pagalbą vyriausybės daugiausiai galvoja apie kitas politines derybas, kuriomis siekia užtikrinti jų strateginius ir užsienio politikos interesus, arba ekonomines derybas, kuriomis norima patenkinti eksporto pramonę bei užimtumo tikslus. Tai patvirtinta ir istoriniai pavyzdžiai. Tarptautinių oficialiųjų paskolų (vyriausybių kitoms vyriausybėms teikiamos paskolos) kaip nuolatinio tarptautinių santykių bruožo idėja siekia tik Antrąjį pasaulinį karą ir pokarinius, 1942 m. JT iškeltus tikslus. Šių esmė: šalys signatarės individualiai ir kolektyviniais veiksmais įsipareigoja vystyti „visų tautų ekonominę ir socialinę pažangą.“ Nors JT labiau akcentuoja kolektyvinių veiksmų svarbą ir ekonominės pagalbos tiekimą visoms besivystančioms valstybėms, realybėje valstybės kaip kreditorės šią ekonominę pagalbą noriau teikė tiesiogiai dvišaliu, o ne daugiašaliu pagrindu.

⁸⁷ Andreas Heinrich, „Energy Issues in Russia’s Relations with Belarus.” *Russian Analytical Digest*, 206, 2017, 14-17.

⁸⁸ Strange, *Valstybės ir rinkos*, 135.

⁸⁹ Ten pat, 313.

⁹⁰ Meilutė Jasienė, „Valstybinis kreditas.” Vilnius, 2020. <<https://www.vle.lt/straipsnis/valstybinis-kreditas/>> [Žiūrėta 2021 03 08].

Valstybių motyvai, kaip pažymi autorė, iš esmės būdavo strateginiai, kadangi šalys, teikdamos ekonominę pagalbą kitoms valstybėms, tikėjosi „nusipirkti“ sąjungininkus, jų politinę paramą ar balsus JT⁹¹.

Vieni iš akivaizdžiausių pavyzdžių – JAV, Sovietų Sąjungos ir tam tikrų Europos valstybių ekonominės pagalbos teikimas Šaltojo karo pradžioje. Kaip pastebėjo R. D. McKinley ir A. Mughanas, apie 1950 m. sulaikymas (angl. *containment*) tapo pagrindiniu JAV atsaku į globalią ideologinę ir karinę grėsmę, kurią kėlė komunizmas ir konkrečiai – Sovietų Sąjunga. O oficialus lėšų paskirstymas Vakarų Europos ar Azijos šalims buvo viena iš svarbiausių JAV sulaikymo strategijos įgyvendinimo priemonių. Sovietų Sąjunga, kuri turėjo gerokai mažiau resursų nei JAV, vykdė dar labiau diskriminacinę politiką ir ekonominę pagalbą teikė vos pustuziniui valstybių už jų politinę paramą ir karinį bendradarbiavimą⁹². Tuo tarpu Europos donorai, pavyzdžiui, Prancūzija, Britanija ar Nyderlandai, buvo labiau prisirišę prie buvusių politinių asociacijų, todėl kaip buvusios kolonijinės valstybės prioritetą teikė ne besivystančioms valstybėms pagal jų santykinį skurdą ar augimo poreikius, bet savo buvusioms kolonijoms⁹³.

Tai leidžia daryti išvadą, kad ekonominė pagalba nėra paprasčiausias altruizmu grindžiamas išteklių paskirstymas iš turtingų valstybių į neturtingąsias. Tai yra paskirstymas, konkrečiai, valstybinių kreditų teikimas, kuris yra naudingas tam tikriems šalies donorės ir šalies recipientės subjektams, nes leidžia išpildyti tiek ekonominius, tiek strateginius ir užsienio politikos interesus.

1.2.2. Veikėjų politinė priklausomybė

Jameso A Caporaso tyrimas atskleidžia, kad priklausomumas kaip ekonominė koncepcija yra svarbi tuo, jog sukuria valstybių priklausomybę. Priklausomybė – jau politinė sąvoka⁹⁴, išreiškianti tam tikrą pavaldumo, išorinės jėgos skvarbos ir įtakos lygį. Nors, kaip teigia autorius, priklausomybė yra labiau kompleksiška ir mažiau operacionalizacijai pasiduodanti koncepcija nei priklausomumas, tačiau galima išskirti tris veiksmių rinkinius, kurie yra reikšmingi siekiant įvertinti priklausomybę. Tai – *priklausomybės dydis* (angl. *magnitude of reliance*), *pasirinkimu grįstos priemonės* (angl. *choice-based measures*) ir *vidinės deformavimo priemonės* (angl. *domestic distortion measures*).

Pirmas veiksmių rinkinys, leidžiantis detaliau apibrėžti priklausomybę, yra valstybės *priklausomybės dydis*. Šį rodiklį atspindi tokie kintamieji, kaip: 1) didelė dalis valstybės poreikių

⁹¹ Strange, *Valstybės ir rinkos*, 316-319.

⁹² R. D. McKinley ir A. Mughan, *Aid and Arms to the Third World*. London: Pinter Publishers, 1984, 34.

⁹³ Strange, *Valstybės ir rinkos*, 318.

⁹⁴ Nester, 1990.

išpildoma išoriškai; 2) didelė dalis valstybėje vyraujančių rinkų yra užsienio rinkos; 3) ryškus užsienio ir vidaus kapitalo, technologijų, gamybos įrenginių santykis⁹⁵.

Antrąjį veiksnį, *pasirinkimu grįstas priemonės*, Caporaso teigimu, įvertinti leidžia šie kintamieji: 1) aukštas pasitikėjimo vienu užsienio partneriu lygis; 2) didelės alternatyvų išlaidos, dėl kurių pasitikėjimą nėra lengva ar įmanoma perkelti; 3) mažai galimybių užmegzti ryšius ir pajvairinti sąjungininkus dėl natūralių ar politinių priežasčių; 4) aukšta eksporto prekių koncentracija⁹⁶.

Tuo tarpu trečiąjį autoriaus išskirtą priklausomybę detalizuoti leidžiantį veiksnį, *vidaus deformavimo priemonės*, galima sieti su tokiais kintamaisiais, kaip: 1) integracijos stoka valstybės ekonomikos sektoriuose; 2) gamybos struktūrų reagavimo į padidėjusią ar sumažėjusią paklausą trūkumas; 3) reagavimas į išoriškai generuojamą paklausą⁹⁷.

Priklausomumo sukurta valstybių priklausomybė svarbi tuo, kad išreiškia valstybės faktinę galią kitai valstybei. Tai reiškia, kad viena valstybė, B, įgyja pranašumą kitos valstybės, A, atžvilgiu ir gali ją priversti atlikti veiksmus, priimti sprendimus, išpildančius valstybės B tikslus bei interesus. Šį stebimą ryšį tarp galios ir priklausomybės bei pastarosios santykį su priklausomumu itin gerai leidžia paaiškinti Johno C. Harsanyi *galios sąnaudų* (angl. *costs of power*) koncepcija⁹⁸. Šis autorius siūlo į galią žiūrėti per abiejų valstybių potencialias išlaidas, kurios apima valstybės B galios A išlaidas ir galimas A valstybės išlaidas atsisakius daryti tai, ko nori ir tikisi valstybė B, ar paklusti valstybės B pastangoms paveikti jos elgesį. Iš grasintojo, valstybės B, perspektyvos yra svarbi informacija apie išlaidas ir skirtumą tarp numatomų išlaidų atsilyginti valstybei A arba nereaguoti ir numatomų valstybės A nubaudimui skirtų išlaidų. Grėsmę patiriančiai valstybei A yra svarbi atitinkama informacija apie išlaidų skirtumą tarp paklusimo ir nepaklusimo valstybei B. Pagal šią logiką priklausomybė sukuria išlaidų rinkinį, susijusį su santykių nutraukimu arba jų pakeitimu naujais, o labiausiai bus pažeidžiamos tos valstybės, kurios neturi ar turi mažai alternatyvų pakeisti partnerius, todėl jas bus itin lengva paveikti ir valdyti.

Apibendrinant galima teigti, kad priklausomumas yra *ekonominė koncepcija*, kuri atspindi vienos valstybės priklausymą nuo kitos valstybės tiekiamų prekių ar paslaugų, investicijų ar ekonominės pagalbos ir nurodo *potencialią valstybės galią* kitos valstybės atžvilgiu. Priklausomumas yra svarbus tuo, kad leidžia sukurti valstybių priklausomybę, kuri yra *politinė koncepcija* ir išreiškia valstybės kitai *faktinę galią*, leidžiančią pirmajai įgyti pranašumą pastarosios atžvilgiu ir priversti ją atlikti veiksmus, priimti sprendimus, kurie išpildo tokią galią turinčios

---

⁹⁵ Caporaso, 25.

⁹⁶ Ten pat, 26.

⁹⁷ Ten pat.

⁹⁸ John C. Harsanyi, „Measurement of social power, opportunity costs, and the theory of two-person bargaining games.” *Behavioral Sciences*, 7(1), 1962, 67-80.

valstybės interesus. Išnagrinėtos Jameso A. Caporaso ekonominio priklausomumo ir politinės priklausomybės koncepcijos, atskleistas jų ryšys su galia leidžia formuluoti **hipotezę**, kurią bus siekiama patikrinti kitose šio tyrimo dalyse:

Europos Sąjungos valstybės narės, į kurias nukreipta santykinai didesnio ir/ar platesnio masto Kinijos ekonominė galia, linkusios labiau palaikyti Kinijos atžvilgiu naudingus politinius sprendimus nei kitos ES valstybės narės.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Šio tyrimo objektas – Kinijos Liaudies Respublikos ekonominę galią ES valstybių narių atžvilgiu išreiškiantys veiksniai, kurie formuoja valstybių ekonominį priklausomumą ir turi stiprų potencialą daryti politinę įtaką ES valstybių narių politiniams sprendimams. Tyrimo stebėjimo atvejai – 27 Europos Sąjungos valstybės narės. Moksliniame darbe derinami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimo metodai, tokie kaip pirminių ir antrinių duomenų rinkimas bei analizė ir atvejų studijos.

Visų pirma, pasitelkus pirminių bei antrinių duomenų rinkimą ir analizę, bus išskiriami ir detalizuojami Kinijos Liaudies Respublikai pastaruoju laikotarpiu svarbiausi vidaus ir užsienio politikos klausimai, dėl kurių kitų valstybių pozicija bei balsavimas daugiašaliuose formatuose yra itin aktualus šiai valstybei. Antra, bus tiriamas Europos Sąjungos valstybių narių balsavimas dėl išskirtų Kinijai reikšmingų ir jos interesus išpildančių klausimų daugiašaliuose formatuose, tokiuose kaip Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja ir Europos Sąjungos Taryba. Jungtinės Tautos kaip daugiašalio balsavimo formatas pasirinktas dėl keleto kertinių priežasčių: 1) itin svarbi ir reikšminga tarptautinė organizacija, kuri įtraukia net 193 pasaulio valstybes ir kurioje balsuojama pasaulio taiką, saugumą ir tvarką formuojančiais klausimais; 2) prieinami ir operatyvūs valstybių balsavimo rezultatus atskleidžiantys statistiniai duomenys. Tyrime dėmesys telkiamas į balsavimo ES Taryboje analizę todėl, jog tai yra viena pagrindinių ES sprendimus priimančių institucijų, kurioje dėl atitinkamų ES teisės aktų išreiškiamas konkrečių ES valstybių narių vyriausybės balsas. Pasirinkta analizuoti ES valstybių narių balsavimo rezultatus tiek tarptautinėje organizacijoje, tokioje kaip JT, tiek ES institucijoje neatsitiktinai – tai leis palyginti, kaip valstybės narės balsuoja skirtinguose daugiašaliuose formatuose ir ar skiriasi atitinkamų valstybių narių pozicija dėl Kinijai aktualių klausimų priklausomai nuo to, kur yra balsuojama.

ES valstybių narių balsavimas dėl išskirtų Kinijos vidaus ir užsienio politikos klausimų Jungtinėse Tautose ir Europos Sąjungos Taryboje bus tiriamas laikotarpyje nuo 2019 m. kovo 12 d. iki 2021 m. balandžio 20 d. Balsavimo laikotarpio pradžios taškas pasirinktas atsižvelgiant į Europos Komisijos paskelbtą Strateginę perspektyvą dėl ES ir Kinijos santykių,

kurioje ES itin sustiprino savo politinę poziciją dėl Kinijos ir pirmą kartą oficialiai Kinijos Liaudies Respubliką įvardijo „sistemine varžove“ bei „ekonomine konkurente.“ Balsavimo laikotarpio pabaigos taškas – dėl autorės siekio į analizę įtaukti visus tyrimui reikšmingus ir jo kokybišką išpildymą užtikrinančius pastarojo laikotarpio valstybių narių balsavimus dėl atitinkamų Kinijai svarbių klausimų.

Pagal ES valstybių narių balsavimą JT Generalinėje Asamblėjoje ir Europos Sąjungos Taryboje dėl Kinijai svarbiausių vidaus ir užsienio politikos aspektų, bus išskirtos ES valstybės narės, kurios balsuodamos daugiašaliuose formatuose laikosi labiau palankios pozicijos Kinijos atžvilgiu. Išskyrus atitinkamas ES valstybes nares, bus atliekama šių valstybių atvejų studija. Atvejo studija pasirinkta todėl, jog tai – tyrimo strategija, numatanti detalų, gilų vieno ar kelių atvejų ištyrimą remiantis kuo daugiau socialinės informacijos šaltinių. Roberto E. Stakeo teigimu, atvejo studija, sutelkusi dėmesį į konkretų atvejį ar atvejus, gali apimti tiek kiekybinius, tiek kokybinius tyrimo metodus, svarbiausia, kad jie padėtų atsakyti į tyrimo klausimus⁹⁹. Pagrindinės atvejo studijos tyriminės procedūros apima: 1) atvejo ar atvejų identifikavimą, 2) duomenų apie juos rinkimą ir 3) duomenų analizę, kuri susideda iš kuo išsamesnio atvejų aprašymo per keletą aspektų nagrinėjimą bei rezultatų interpretacijos¹⁰⁰.

Labiau palankios pozicijos Kinijos atžvilgiu besilaikančių ES šalių atvejų studija leis detaliam išanalizuoti šių valstybių ekonominį priklausomumą nuo Kinijos ir jį formuojančius veiksniai, tokius kaip dvišalė prekyba su Kinija, šios valstybės teikiamos tiesioginės užsienio investicijos ir valstybinės paskolos. Po atliktos atvejų analizės bus sudarytos schemos, atspindinčios į atitinkamas ES valstybes nares nukreiptus Kinijos ekonominės galios „įrankius“ ir šių valstybių politinius sprendimus JT ar ES viduje, bei ieškoma sąsajų tarp jų, kurios leis išpildyti šio tyrimo tikslą ir patikrinti hipotezę.

Tyrimo bus naudojami tokie pirminiai šaltiniai ir jų duomenys, kaip Jungtinių Tautų Skaitmeninė biblioteka, Europos Sąjungos Tarybos oficialus internetinis puslapis, Pasaulio banko duomenų bazė, Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos statistikos duomenų bazė, Trading Economics duomenų bazė, taip pat kai kurių ES valstybių narių pagrindinių valstybinių institucijų, tokių kaip Parlamentas, Vyriausybė bei ministerijos, pranešimai oficialiuose internetiniuose puslapiuose.

3. KINIJAI SVARBŪS VIDAUS IR UŽSIENIO POLITIKOS

KLAUSIMAI

---

⁹⁹ Robert E. Stake, „Qualitative case studies.“ Kn. N. K. Denzin ir Y. S. Lincoln (sud.), *The Sage handbook of qualitative research*. Sage Publications Ltd., 2005, 443.

¹⁰⁰ John W. Creswell et al., „Qualitative research designs: Selection and implementation.“ *The counseling psychologist*, 35(2), 2007, 236-264.

Šioje dalyje išskiriami ir detaliau nagrinėjami Kinijos Liaudies Respublikai svarbūs vidaus ir užsienio politikos klausimai, dėl kurių išsiskiria kitų valstybių pozicija ir vertinimas. Tai – 1) žmogaus teisės, 2) teritorijų, tokių kaip Taivanas ir Honkongas, statusas, 3) prekybos praktikos ir ribojimai, 4) investicijos ir jų kontrolė bei 5) naujos kartos mobiliojo ryšio technologija (5G). Šių klausimų identifikavimas yra svarbus tuo, jog atskleis, kokiomis temomis balsavimas daugiašaliuose formatuose yra aktualus Kinijai, kokie jos interesai ir kokiais klausimais ši valstybė gali daryti politinį spaudimą nuo jos ekonomiškai priklausomoms šalims. Tai vėliau leis išsamiai analizuoti ES valstybių narių balsavimą JT Generalinėje Asamblėjoje bei Europos Sąjungos Taryboje ir įvertinti atitinkamų valstybių poziciją Kinijos ir jos vykdomos politikos atžvilgiu.

3.1. Žmogaus teisių klausimas

Kinijos Liaudies Respublikos Vyriausybė žmogaus teisių klausimą vertina kaip egzistencinę grėsmę, todėl režimui – tai vienas iš opiausių vidaus politikos klausimų. Pekino išpuolių prieš žmogaus teises motyvas kyla iš Kinijos komunistų partijos susirūpinimo dėl jau vykdomų represijų nepakankamumo ir baimės, kad gyventojų nevaržomos politinės diskusijos, politinių organizacijų kuriamos pasekmės pavers valdžią visuomenės kontrolės subjektu. Nesant reguliarių rinkimų, komunistų partijos legitimumas valstybėje daugiausiai priklauso nuo augančios bei stiprios valstybės ekonomikos, todėl Kinijos lyderiai nerimauja ir dėl to, kad sulėtėjęs ekonomikos augimas padidins visuomenės reikalavimus valdantiesiems ir pakenks komunistų partijos turimai galiai bei siekiams išlikti valdžioje ir tapti ilgiausiai pasaulyje valdančia komunistų partija¹⁰¹.

Dėl Kinijos valdančiųjų susirūpinimo kritika žmogaus teisių ir ypač politinių laisvių pažeidinėjimui, dabartinio prezidento Xi Jinpingo vadovavimo laikotarpiu šalyje įvesta per dešimtmečius žiauriausia priespauda ir represijos. Sukūrus neribojamą išmaniųjų technologijų stebėjimo ir interneto cenzūros sistemą, pritaikius pažangias technologijas, tokias kaip „Didžioji ugniasienė“ (angl. *Great Firewall*) ir „Auksinis skydas“ (angl. *Golden Shield*), Kinijos Liaudies Respublikoje stebima ir slopinama visuomenės kritika, siekiama užgniaužti pilietines ir politines teises¹⁰². Valstybėje nėra nepriklausomos žurnalistikos, griežtai kontroliuojama ir cenzūruojama informacija internete, taip pat ribojami internetiniai pokalbiai, pilietinių grupių veikla ir jų finansavimas iš užsienio šaltinių¹⁰³. Vienas iš akivaizdžiausių Kinijos vyriausybės sukurtos sekimo ir elgesio inžinerijos sistemos pavyzdžių – 2019 m. pradėta diegti socialinių kreditų sistema.

¹⁰¹ Kenneth Roth, „China’s Global Threat to Human Rights.” New York, 2019. <<https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/global>> [Žiūrėta 2021 03 20].

¹⁰² Elizabeth C Economy, „The great firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown.” London, 2018. <<https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown>> [Žiūrėta 2021 03 20].

¹⁰³ Ten pat.

Remdamasi šia sistema, Kinijos vyriausybė sudaro gyventojų reitingą pagal jų elgesio vertinimą. Kertinis šio vertinimo aspektas – žmonių „patikimumas“, todėl už tinkamą ir režimui palankų elgesį atlyginama socialinėmis paslaugomis, tokiomis kaip teisė gyventi patraukliame mieste, išleisti vaikus į privačią mokyklą ar keliauti lėktuvu, greituoju traukiniu, kai už blogą elgesį, pavyzdžiui, teismo mokesčių nemokėjimą, eismo taisyklių pažeidimą, atitinkamai baudžiama¹⁰⁴.

Vienas iš jautriausių žmogaus teisių pažeidimų atvejų Kinijoje yra etninių ir religinių mažumų persekiojimas. Ryškiausias pavyzdys – Sindziango uigūrų autonominiame regione, kuriame istoriškai gyvena apie 13 mln. uigūrų, kazachų ir kitų tiurkų mažumų musulmonų, įdiegtas precedento neturintis masinės priežiūros režimas. Visų pirma, regione sutelkta apie milijonas pareigūnų ir komunistų partijos kadro, kurie reguliariai lankosi musulmonų šeimose ir fiksuoja Islamo tikėjimo laikymosi ženklus ar ryšius su šeimos nariais užsienyje. Antra, Kinijos vyriausybė įdiegė su mobiliųjų telefonų programomis ir veido atpažinimo technologijomis sujungtas vaizdo kameras, o uigūrai verčiami į išmaniųjų įrenginių operacines sistemas įsidiegti jų telefonų turinį skenuojančias programas. Pasitelkiamos technologinės priemonės leidžia ne tik surinkti asmeninę informaciją apie etninių ir religinių mažumų atstovus, bet ir dalį iš jų suimti neterminuotam „perauklėjimui“ priverstinės indoktrinacijos būdu. Nors šios Sindziango stebėjimo sistemos tariamas tikslas yra išvengti separatistinių smurto provežių regione, tačiau represijų mastas ir pobūdis atspindi Kinijos lyderių siekį atskirti musulmonus nuo bet kokio jų tikėjimo, etniškumo ir nepriklausomų politinių pažiūrų laikymosi.¹⁰⁵

Žmogaus teisių klausimas yra ilgiausiai vykstanti ir intensyviausia konflikto tarp ES ir Kinijos sritis, kadangi vyrauja gilūs vertybiniai nesutarimai¹⁰⁶. ES svarbą teikia tiek individualioms pilietinėms ir politinėms, tiek kolektyvinėms socioekonominėms teisėms. Tuo tarpu Kinija išlaiko kolektyvinių teisių viršenybę, kuri pateisinama Kinijos vystymosi poreikiais ir kultūriškai reliatyvistiniais argumentais, siekiančiais senovės Kinijos valdymo filosofijas¹⁰⁷. Be to, ES, Lisabonos sutartimi konstituciškai įsipareigojusi įtraukti jos vertybes į visų santykių su trečiosiomis šalimis aspektus, akcentuoja žmogaus teisių svarbą dvišaliuose santykiuose, kai Kinija traktuoja tai kaip tarpusavio pagarbos ir nesikišimo į vidaus reikalus principo pažeidimą¹⁰⁸. Nors oficialiai nei ES, nei daugelis kitų pasaulio valstybių nepritaria Kinijos komunistų partijos savanaudiškam represijų taikymui, tačiau dauguma vyriausybių randa būdus pateisinti žmogaus teisių padėtį Kinijoje, pirmenybę teikdamos ekonominėms galimybėms. Kinija savo ruožtu pasitelkdama

¹⁰⁴ Nicole Kobie, „The complicated truth about China’s social credit system.” San Francisco, 2019. <<https://www.wired.co.uk/article/china-social-credit-system-explained>> [Žiūrėta 2021 03 20].

¹⁰⁵ Roth, „China’s Global Threat to Human Rights.”

¹⁰⁶ Max R. Taylor, „Inside the EU-China Human Rights Dialogue: assessing the practical delivery of the EU’S normative power in a hostile environment.” *Journal of European Integration*, 2020, 1-2.

¹⁰⁷ Ten pat, 3-4.

¹⁰⁸ Mathieu Duchatel, „The Human Rights Clause in China-Europe Negotiations.” *China Perspectives*, (76), 2008, 91-92.

ekonomines priemonės reikalauja kitas vyriausybės palaikyti jos poziciją tarptautiniuose forumuose ar net siekia iškreipti tarptautinę teisių sistemą, teikdama pirmenybę ekonominei pažangai ir „abipusiai naudingam bendradarbiavimui“, kuris žmogaus teisių klausimus grindžia savanoriškos kooperacijos, o ne teisinės pareigos pagrindais¹⁰⁹.

3.2. Teritorijų klausimas: Honkongas ir Taivanas

Teritorijų, tokių kaip Honkongas ir Taivanas, išsaugojimo ir statuso klausimas yra kitas Kinijai opus iššūkis. Honkongas – globalus finansų ir verslo centras – ypač svarbus Kinijos ekonomikai. Šis regionas suteikia „vartus“, per kuriuos Vakarų investuotojai patenka į žemyninę vertybinių popierių rinką, o dėl intensyvaus Kinijos eksporto į regioną ar per jį, ten vyraujančių investicijų valstybę pasiekia didelis metinis užsienio valiutų srautas¹¹⁰. Kinijos Liaudies Respublikai Taivanas yra reikšmingas ne tik dėl ekonominių priežasčių, tokių kaip tarpusavio prekybos ir investicijų mastas, bet ir politinių bei geostrateginių sumetimų. Taivano inkorporacijos į žemyninę dalį klausimas laikomas Kinijos nacionaliniu interesu, kadangi turi stiprų potencialą paveikti Kinijos komunistų partijos legitimumą valstybės viduje. Be to, Taivanas kaip teritorija yra labai svarbi Kinijos į pirmąją salų grandinę orientuotos jūrų strategijos dalis. Pagal šią strategiją pirmoje grandinėje esančių salų išsaugojimas leidžia užtikrinti Kinijos Liaudies išlaisvinimo armijos jūrų laivyno saugumą bei jūrų gynybos gylį¹¹¹.

Kinijos komunistų partijos suvokimu Honkongas ir Taivanas yra Kinijos teritorijos, kurios turi būti sujungtos su žemynine dalimi¹¹². 1997 m. po daugiau nei pusantro šimto metų kolonijinio valdymo, Didžiosios Britanijos Vyriausybė grąžino visą Honkongo teritoriją, kuri tapo specialiuoju Kinijos administraciniu regionu. Teritorijos perdavimas buvo grindžiamas 1984 m. Kinijos ir Didžiosios Britanijos bendra deklaracija (angl. *Joint Declaration*), pagal kurią Kinija įsipareigojo nekeisti Honkonge vyraujančios kapitalistinės sistemos ir gyvenimo būdo, taip pat suteikti aukštą autonomijos laipsnį iki 2047 m. Pagal galiojančią „viena šalis – dvi sistemos“ principą Honkongas gali turėti nepriklausomas įstatymų leidžiamosios, vykdomosios bei teisminės valdžios struktūras¹¹³. Tačiau, nepaisant oficialaus Kinijos įsipareigojimo išlaikyti aukštą Honkongo autonomiją, Pekinas riboja regiono laisves ir įsitraukė į vidaus reikalus nuo pat teritorijos perdavimo. Pavyzdžiui, siekdama sustiprinti kontrolės aparatą ir perimti Honkongo administracines

¹⁰⁹ Roth, „China’s Global Threat to Human Rights.”

¹¹⁰ Paris H. Chang, „China’s Relations with Hong Kong and Taiwan.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 519(1), 1992, 130.

¹¹¹ Steve Tsang, „The importance of Taiwan to China.” Steve Tsang (sud.), *Taiwan’s Impact on China: Why Soft Power Matters More Than Economic and Political Inputs*. London: Palgrave Macmillan, 2017, 1-19.

¹¹² Chang, 127.

¹¹³ Lindsay Maizland ir Eleanor Albert, „Hong Kong’s Freedoms: What China Promised and How It’s Cracking Down?” New York, 2021. <<https://www.cfr.org/background/hong-kong-freedoms-democracy-protests-china-crackdown>> [Žiūrėta 2021 03 26].

funkcijas, Kinija įsteigė šešėlinę vyriausybę¹¹⁴, taip pat išlaikė diplomatijos ir gynybos kontrolę, įgaliojimus aiškinti Honkongo konstitucinį dokumentą ar reikalavimą pritarti visiems politinių procesų pakeitimams regione¹¹⁵.

Kinijos bandymai labiau kontroliuoti teritoriją sukėlė masinius protestus, išreiškiančius piliečių pastangas išlaikyti Honkongo kaip autonominio regiono statusą. Pirmosios didesnės įtampos dėl naujojo teritorijos statuso kilo 2003 m., kai apie pusė milijono regiono gyventojų protestavo prieš svarstomą priimti nacionalinio saugumo įstatymą, draudžiantį atsiskyrimą nuo Kinijos skatinančius veiksmus. Didelio tarptautinio dėmesio sulaukė 2014 m. Honkonge kilusi Skėčių revoliucija, kurios metu protestuotojai pasisakė už Honkongo Vyriausybės laisvus tiesioginius demokratinius rinkimus. 2019 m. tarp Honkongo ir Kinijos įsižiebė nauja įtampa dėl svarstomo ekstradicijos įstatymo. Nors šio įstatymo priėmimas buvo atšaukas, tačiau kilę protestai peraugo į platesnio masto nepasitenkinimą dėl regiono politinės padėties ir reikalavimus demokratiškesnių reformų. Praėjus metams nuo protestų pradžios, 2020 m. gegužės mėn., Kinijos Nacionaliniame Liaudies Kongrese nuspręsta dėl Honkongo nacionalinio saugumo įstatymo priėmimo. Šis, bet kokį regiono nesutikimą su Kinijos režimo politika kriminalizuojantis bei politinės opozicijos formas eliminuojantis įstatymas, Kinijai leido areštuoti demokratiją palaikančius aktyvistus ir nušalinti nepriklausomo regiono idėją palaikančius Honkongo parlamento narius¹¹⁶.

Kitą Kinijai svarbią teritoriją, Taivaną, Kinijos lyderiai apibrėžia kaip atsiskyrusią provinciją, kuri galiausiai vėl taps Kinijos Liaudies Respublikos dalimi arba bus prijungta jėga. Kinija Taivaną prisijungė pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, o 1949 m. Kinijos komunistams laimėjus pilietinį karą prieš nacionalistus, Guomindaną, pastarieji pasitraukė į šią salą ir įkūrė laikinąją Kinijos Respublikos sostinę Taipėjų¹¹⁷. Į Taivaną pasitraukęs Kinijos Respublikos lyderis Chiangas Kai-shekas žadėjo perimti žemyninę dalį jėga, todėl užimti Taivaną ir sunaikinti Guomindano režimą tapo vienu iš svarbiausių Mao Dzedongo ir kitų Kinijos komunistų partijos lyderių vadovavimo prioritetų¹¹⁸. Įtampa tarp Taivano ir žemyninės Kinijos didėjo 2000 m. įvykus Taivano demokratizacijos proceso paskatintiems rinkimams. Reaguodama į šiuos įvykius, 2005 m. Kinija priėmė vadinamąjį atsiskyrimo įstatymą (angl. *anti-secession law*), įtvirtinusi Kinijos teisę naudoti „netaikias priemones“ prieš Taivaną jam siekiant atsiskirti nuo žemyninės dalies¹¹⁹.

---

¹¹⁴ Chang, 130.

¹¹⁵ Maizland ir Albert.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ BBC News, „What’s behind the China-Taiwan divide?“ London, 2021. <<https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538>> [Žiūrėta 2021 03 26].

¹¹⁸ Chang, 133.

¹¹⁹ BBC News, „What’s behind the China-Taiwan divide?“

Tuo tarpu Taivano vadovai salą laiko suverenia valstybe, turinčia savo konstituciją, demokratiškai išrinktus lyderius ir aktyvias savarankiškas ginkluotąsias pajėgas. Taivano kaip nepriklausomos valstybės poziciją ypač sustiprino 2016 m. ir 2020 m. rinkimai. Paskutinius dvejus prezidento rinkimus laimėjo Taivano Demokratinės pažangos partijos lyderė Tsai Ing-wen, kuri siekia oficialios Taivano nepriklausomybės nuo žemyninės dalies ir nuolatinės JAV paramos Taipėjui Kinijos išpuolių prieš jį atveju. Reaguodama į nepriklausomybės siekio intensyvėjimą Taivane, 2018 m. Kinija pradėjo spausti tarptautines bendroves apibrėžti Taivaną kaip Kinijos dalį bei grasino blokuoti šio reikalavimo nesilaikančias, taip pat kritikavo JAV dėl paramos Taivano nepriklausomybės elementams¹²⁰.

3.3. Prekybos praktikos ir ribojimai

Kinija dabar yra didžiausia Europos Sąjungos prekybos partnerė, 2020 m. aplenkusi JAV. 2016 m. ir 2017 m. ES ir Kinijos viršūnių susitikimų metu nebuvo priimta bendra ataskaita, kadangi vyravo abiejų pusių nesutarimai dėl prekybos ir Kinijos rinkos ekonomikos statuso klausimų. Viskas ėmė keistis tada, kai 2018 m. sausio mėn. prezidento D. Trumpo vadovaujama JAV pradėjo taikyti muitus Kinijos importui. Reaguodama į šį JAV žingsnį, Kinija siekė skubiai gerinti santykius su ES, kad būtų išvengta tuo pačiu metu blogėjančių santykių su svarbiausiais jos prekybos partneriais¹²¹. 2020 m. Kinija tapo pagrindine prekybos partnere ES dėl išaugusio importo (+5.6 proc.), prie kurio reikšmingai prisidėjo Kinijos tiekiamą medicinos įrangą ir elektroniką, bei padidėjusio eksporto (+2.2 proc.), kurį skatino europietiški automobiliai ir prabangos prekių paklausa. JAV ir Jungtinė Karalystė išlieka didžiausiomis ES eksporto rinkomis, tačiau prekyba su abiem šalimis reikšmingai sumažėjo: 2020 m. JAV prekybos apimtys su ES buvo 671 mlrd. dol. palyginti su 746 mlrd. dol. 2019 m.¹²²

Nors Kinija yra svarbi ES prekybos partnerė, tuo pat metu jos įvardijimas „sisteminė varžovė“ ir „ekonomine konkurente“ išreiškia ES nerimą dėl rizikų, kurias gali sukelti itin didelė ekonominė priklausomybė nuo Kinijos. Kinijai įstojus į Pasaulio prekybos organizaciją, ES ir Kinijos prekyba augo eksponentiškai, tačiau augimą labiausiai skatino ES importas iš Kinijos, o ne eksportas į ją¹²³. Masiškai gaminamos kiniškos prekės ir valstybės aktyviai vykdomas ekonominis šnipinėjimas ir klastojimas, manipuliavimas Kinijos valiuta bei dempingas, išstūmė ES gamintojų

---

¹²⁰ Ten pat.

¹²¹ Matthias Hackler, „Rapprochement amid readjustment: how China sees issues and trends in its changing relationship with the EU.“ *Asia Europe Journal*, 18, 2020, 252.

¹²² BBC, „China overtakes US as EU's biggest trading partner.“ London, 2021. <<https://www.bbc.com/news/business-56093378>> [Žiūrėta 2021 03 28].

¹²³ Paul R. Guix, „The EU, China and Strategic Trade: Context and Priorities.“ Barcelona, 2021. <<https://agendapublica.es/the-eu-china-and-strategic-trade-context-and-priorities/>> [Žiūrėta 2021 03 28].

prekes¹²⁴. Išaugus ES ir Kinijos prekybos apimtims 2020 m., ES prekybos deficitas su Kinija taip pat padidėjo nuo 199 mlrd. dol. iki 219 mlrd. dol.¹²⁵ ES, atsižvelgdama ir į JAV keliamus klausimus dėl ekonominių santykių su Kinija, labiausiai yra sunerimusi dėl šios valstybės įgyvendinamų nesąžiningų prekybos praktikų. Visų pirma, ES apeliuoja į gilų vienodų sąlygų taikymo pažeidinėjimą. Skirdama rekordines subsidijas, pavyzdžiui, 2018 m. 22 mlrd. dol.¹²⁶, ir kurdama palankią reguliavimo sistemą nacionalinėms įmonėms, per tarifų ir netarifinių kliūčių taikymą didindama patekimo į jos vidaus rinką asimetriją, Kinija riboja užsienio įmonių konkurenciją¹²⁷. Taip pat tokiomis priemonėmis, kaip priverstinio technologijų perdavimo politika, kuria siekiama daryti spaudimą užsienio įmonėms perduoti intelektinę nuosavybę, technologinius planus kaip sąlyga verslui Kinijoje vykdyti, kelia privatumo ir saugumo iššūkius ES¹²⁸.

Nepaisant to, jog jau du dešimtmečius ES skundžiasi nesąžininga Kinijos prekybos politika ir turi keletą konkurenciją su šia valstybe reglamentuojančių taisyklių, tačiau niekada jos veiksmingai nestabdė¹²⁹. ES įstatymų leidėjai svarsto atnaujinti abiejų šalių reglamentus, kurie leistų įtvirtinti vienodas sąlygas bei rasti geresnę Kinijos ir ES prekybos pusiausvyrą ir abipusiškumo lygį¹³⁰. Tačiau, vieningai ES Kinijos politikai trukdo nesąžiningos Kinijos prekybos skatinamas susiskaldymas Europoje: valstybės narės nesutaria, kam teikti pirmenybę – ekonominiam dalyvavimui ar politiniams ir saugumo klausimams. Griežtesnius ES sprendimus prekybos su Kinija atžvilgiu riboja ir baiminimasis, jog nusprendus įgyvendinti Kinijos prekybos praktikoms potencialiai žalingas priemonės, valstybė atsakys panašiomis taktikomis ar dezinformacijos priemonėmis, kurios bendrai pakenktų ES pozicijai dėl Kinijos ir pačiai ES kaip projektui¹³¹.

3.4. Investicijos ir jų kontrolė

Per pastaruosius metus taip pat labai išaugo Kinijos TUI mastas į ES, todėl investavimo klausimai tapo itin aktualūs valstybėms. Remiantis Europos Komisijos duomenimis, bendri Kinijos TUI į ES srautai sudarė beveik 120 mlrd. Eur ir daugiausiai yra nukreipti į strateginės infrastruktūros bei aukštųjų technologijų (angl. *high-tech*) sritis. ES investicijos į Kiniją buvo dar didesnės ir sudarė daugiau nei 140 mlrd. Eur, iš kurių pusė sutelktos ekonominės supergalios gamybos sektoriuje. Visos ES valstybės narės, išskyrus Airiją, yra sudariusios dvišales

¹²⁴ Elmar Hellendoorn, „Made in China: A problem for Europe.” Washington, D.C., 2020. <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/made-in-china-a-problem-for-europe/>> [Žiūrėta 2021 03 28].

¹²⁵ BBC, „China overtakes US as EU’s biggest trading partner.”

¹²⁶ Chloe Taylor, „Most Europeans see China’s ‘aggressive practices’ as a threat to their economic interests, survey shows.” New Jersey, 2019. <<https://www.cnbc.com/2019/09/20/most-europeans-see-chinas-aggressive-trade-practices-as-a-threat.html>> [Žiūrėta 2021 03 28].

¹²⁷ Guix.

¹²⁸ Taylor.

¹²⁹ Hellendoorn.

¹³⁰ Taylor.

¹³¹ Guix.

investicijų sutartis su Kinija, kurios, nepaisant turinio skirtumų, apima tik investicijų apsaugą po jų patekimo, bet ne patekimą į rinką¹³².

Vienas iš ryškiausių Kinijos investicinių santykių su Europos valstybėmis pavyzdžių – „Juostos ir kelio“ iniciatyva. Šilko kelią primenanti iniciatyva yra platus Si Jinpingo 2013 m. pradėtas infrastruktūros plėtros ir investicijų projektas, besitęsiantis nuo Rytų Azijos iki Europos. Kinijai tai reikšmingas sprendimas, kuris leidžia plėtoti naujas investavimo galimybes, puoselėti eksporto rinkas, skatinti valstybės pajamas, kaip ir valiutos naudojimą bei ekonominius ryšius tarptautiniu mastu. Iki šiol daugiau nei 60 valstybių yra pasirašiusios „Juostos ir kelio“ projektus arba ketina tai padaryti, o Kinija jiems iš viso išleido jau apie 200 mlrd. dol.¹³³ Tačiau, nepaisant valstybių susidomėjimo iniciatyva, ES jos vertinimas pasikeitė iš atsargiai teigiamo į labiau neigiamą, daugiausiai apeliuojant į skaidrumo trūkumą, investicijų tvarumą, nesąžiningos prieigos prie iniciatyvos projektų konkurso proceso klausimus. Dėl to 2018 m. ES paskelbė savo iniciatyvą, įtraukiančią Europos planus geriau kontroliuoti užsienio investicijas¹³⁴.

Reaguodama į investicijų apsaugos stygių, ES 2020 m. pab., po 7-erius metus trukusių derybų paskelbė visapusišką ES ir Kinijos susitarimą dėl investicijų (angl. *Comprehensive Agreement on Investment*). Susitarimas yra naudingas ES, nes siekia palengvinti investicijų prieigą įvairiuose Kinijos sektoriuose, gerinti vienodų sąlygų užtikrinimą ES įmonėms bei užkirsti kelią priverstiniam technologijų perdavimui. Tačiau įžvelgiama susitarimo nauda Kinijai dar didesnė. Visų pirma, sandoris neįtraukė TUI patikros mechanizmų, todėl ne tik pagerins Kinijos investicijų prieigą prie tam tikrų gamybos, energetikos sektorių Europoje, bet ir dar labiau skatins Kinijos investicijas į ES. Antra, sandoris gali padėti legitimizuoti Kinijos režimą viduje ir tarptautinėje bendruomenėje, kas, pavyzdžiui, leis sušvelninti Kinijos veiksmų vertinimą Honkonge, Sindziange ar Taivane. Trečia, susitarimas turi stiprų potencialą užkirsti kelią Kinijos klausimų koordinavimui tarp ES ir JAV, kuris lemtų vieningą ir sunkiau valdomą frontą prieš Kiniją¹³⁵.

3.5. Naujos kartos mobiliojo ryšio technologija

Technologijų gigantės „Huawei“ diegimas į naujos kartos mobiliojo ryšio 5G infrastruktūrą Europoje yra dar vienas itin ryškus pastarojo laikotarpio iššūkis Kinijos Liaudies Respublikai. 2019 m. pradž. JAV atstovai didino pastangas įtikinti Europos valstybes neįtraukti Kinijos telekomunikacijų gamintojo „Huawei“ į jų būsimą 5G infrastruktūrą dėl saugumo

---

¹³² Theresa Fallon, „The Strategic Implications of the China-EU Investment Deal.“ Washington, D.C., 2021. <<https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/>> [Žiūrėta 2021 03 29].

¹³³ Andrew Chatzky ir James McBride, „China’s Massive Belt and Road Initiative.“ New York, 2020. <<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>> [Žiūrėta 2021 03 29].

¹³⁴ Hackler, 253.

¹³⁵ Fallon.

klausimų.¹³⁶ Akcentuota, kad bendrovė turi glaudžius ryšius su Kinijos saugumo organais, yra valstybės sekimo struktūrų dalis, reikšmingai prisidėjusi prie žmogaus teisių pažeidimų¹³⁷. Reaguodama į JAV spaudimą, ES nuo tada parengė dvi ataskaitas apie galimas su ryšiais tarp telekomunikacijos tiekėjo ir trečiosios šalies vyriausybės susijusias rizikas bei jų mažinimą¹³⁸. O 2020 m. sausio mėn. paskelbė poziciją, teigiančią, kad valstybės narės gali arba apriboti, arba uždrausti didelės rizikos 5G tiekėjus pagrindinėse savo telekomunikacijos tinklų dalyse. Nors šis ES žingsnis aiškiai referavo į „Huawei“, tačiau neišpildė JAV raginimų visiškai uždrausti šios telekomunikacijos įmonės diegimo, o tarp ES valstybių narių vis dar vyrauja susiskaldymas dėl „Huawei“ dalyvavimo kuriant 5G tinklą Europoje¹³⁹.

Kinija, referuodama į suklastotas ir kaltės prezumpciją siekiančias sukurti schemas bei JAV interesus, neigia kaltinimus ir susirūpinimą „Huawei“. Dėl JAV spaudimo Europos valstybėms uždrausti technologijų gigantės diegimą, Kinijos pareigūnai ES reikalavo atlikti „faktais pagrįstą, teisingą ir nepriklausomą vertinimą“, kuris atspindėtų tikruosius Europos interesus¹⁴⁰. Norėdami pabrėžti šį aspektą, Kinijos ambasadoriai keliose Europos šalyse stengėsi viešai apginti „Huawei“ vardą ir referavo į grėsmes, kurios būtų sukeltos Europos šalims, jei ES įstatymų leidėjai nuspręstų neleisti dalyvauti šiai bendrovei kuriant 5G infrastruktūrą Europoje¹⁴¹. Tuo tarpu Kinijos akademikai „Huawei“ kylančius iššūkius vertina kaip JAV siekį sužlugdyti Kinijos technologinį augimą ir JAV įtaką bei interesus Europoje atspindinį rodiklį, ypač atsiželgdami į tai, kad nė viena JAV bendrovė negali pasiūlyti to paties spektro technologijų už konkurencingą kainą¹⁴².

Taigi, galima išskirti spektrą Kinijos Liaudies Respublikos vidaus ir užsienio politikai svarbių klausimų, dėl kurių kitų šalių pozicija bei balsavimas daugiašaliuose formatuose yra ypatingai aktualus šiai valstybei. Ilgą laiką vyraujantys ar pastaraisiais metais iškilę Kinijai reikšmingi klausimai, tokie kaip žmogaus teisių, teritorijų statuso, prekybos ribojimų, investicijų ir jų kontrolės ar naujos kartos mobiliojo ryšio technologijos, padalija pasaulio valstybes pagal jų poziciją ir kuria susiskaidymą tarp ES valstybių narių. Šioje dalyje išnagrinėti esminiai klausimų aspektai suponuoja, kad valstybių laikyseną Kinijos politikos atžvilgiu lemia tai, kam pirmenybę, ekonominiam ar politiniam ir saugumo dėmeniui, suteikia ar nori teikti atitinkamos valstybės.

---

¹³⁶ Hackler, 254.

¹³⁷ Robin Emmott, „U.S. renews pressure on Europe to ditch Huawei in new networks.“ London, 2020. <<https://www.reuters.com/article/us-usa-huawei-tech-europe-idUSKBN26K2MY>> [Žiūrėta 2021 04 01].

¹³⁸ Hackler, 254-255.

¹³⁹ Reuters Staff, „Factbox: Huawei’s involvement in 5G telecoms networks around the world.“ London, 2020. <<https://www.reuters.com/article/us-sweden-huawei-global-factbox-idUKKBN2751A1>> [Žiūrėta 2021 04 01].

¹⁴⁰ Wang Hongjian, „Remarks by Charge d’Affaires Wang Hongjian at the Opening Ceremony of the Ninth Europe-China Forum.“ *Mission of the People’s Republic of China to the European Union*, 2019, cituota iš Hackler, 255.

¹⁴¹ Shi Jiangtao, „Chinese ambassador accused of threatening German car industry if Huawei is frozen out.“ *South China Morning Post*, 2019.

¹⁴² Cui Hongjian, „Europe’s suspicions of China unwarranted.“ *Global Times*, 2019, cituota iš Hackler, 255.

4. POLITINIAI SPRENDIMAI

4.1. ES valstybių narių balsavimas Jungtinėse Tautose

Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje nagrinėjama laikotarpiu nuo 2019 m. kovo 12 d. iki 2021 m. balandžio 20 d. vyko 202 balsavimai dėl įvairių tarptautiniu mastu svarbių klausimų (2019 m. ir 2020 m. po 100 balsavimų, 2021 m. – 2 balsavimai). Išanalizavus svarstytyje priimti rezoliucijų turinį, susitikimų ir valstybių narių pasisakymų juose suvestinius įrašus, išskirti balsavimai, kuriuose spęsti klausimai glaudžiai susiję su anksčiau išnagrinėtais Kinijos Liaudies Respublikos vidaus ir užsienio politikai svarbiais aspektais, šios valstybės diegiamos tarptautinės tvarkos propagavimu. Kaip parodo žemiau pateikti duomenys (žr. 2 lentelę), tiriamame laikotarpyje vyko 9 su žmogaus teisių, 1 su teritorijų, 2 su prekybos praktikų ir ribojimų, 0 su investicijų ir jų kontrole bei 5 su naujos kartos mobiliojo ryšio technologijos diegimo klausimais susiję balsavimai.

Daugiausiai balsavimų išskirta žmogaus teisių srityje. Jų metu siekta diegti alternatyvius žmogaus teisių padėtį tarptautiniu mastu gerinančius modelius ar riboti tam tikras valstybių vykdomas žmogaus teises pažeidžiančias praktikas (žr. 3 lentelę). Viena iš pirmųjų 2019 m. JT Generalinėje Asamblėjoje priimtų rezoliucijų uždrausta prekyba produkcija ir įranga, kurios naudojimas skirtas kankinimams, kitokiam žiauriam, nežmoniškam bei žeminančiam elgesiui vykdyti. Kinija, akcentuodama valstybių pareigą gerbti viena kitą ir spęsti nesutarimus dėl žmogaus teisių konstruktyvaus dialogo palaikymo būdu, balsavo prieš, kai visos ES valstybės narės – už rezoliucijos priėmimą. 2019 m. ir 2020 m. JT vykę balsavimai dėl vienašališkų prievartos priemonių draudimo itin pabrėžė alternatyvių metodų įtraukimą į žmogaus teisių klausimus. Siekdama žmogaus teisių apsaugą gerinančius daugiašalius dokumentus aiškinti pagal savo vidaus

2 lentelė. Balsavimų JT Generalinėje Asamblėjoje KLR svarbiausiais klausimais skaičius nuo 2019 m. kovo mėn. iki 2021 m. balandžio mėn. (sudaryta autorės)

Kinijos Liaudies Respublikai svarbūs vidaus ir užsienio politikos klausimai					
Balsavimų JT GA skaičius	Žmogaus teisės	Teritorijos	Prekybos praktikos ir ribojimai	Investicijos ir jų kontrolė	5G technologija
		9	1	2	0

Šaltinis: United Nations Digital Library System

įstatymus, Kinija išreiškė teigiamą poziciją, kai ES valstybės narės balsavo prieš. Du kartus balsuota ir dėl prieššinimosi valstybių samdinių veiklai kitos šalies teritorijoje, kai ribojama žmonių

apsisprendimo teisė, sukuriamos galimybės destabilizuoti ar nuversti vyriausybę, pakenkti suverenių ir nepriklausomų valstybių teritoriniam vientisumui, politinei vienybei. Kadangi Kinija pirmenybę teikia ne žmogaus teisėms, o teritorinio vientisumo ir nesikišimo į valstybių vidaus reikalus principams, priešingai nei ES valstybės narės, rėmė rezoliucijas. Ši valstybė balsavo ir už teisingą geografinį pasiskirstymą žmogaus teisių sutarties organuose, išreiškė siekį riboti Vakarų Europos ir kitų valstybių dominuojančią poziciją tokiose institucijose.

JT vykęs balsavimas dėl rezoliucijos „Žmogaus teisės ir kultūrinė įvairovė“ išreiškė siekį įtvirtinti suvokimą, kad žmogaus teisių srityje svarbiausia yra valstybių pagarba kitų kultūrinei įvairovei, paveldui bei nusistovėjusioms tradicijoms nacionalinėje aplinkoje. Kinija, siekdama aiškinti žmogaus teisių klausimus pagal savo vidaus įstatymus, balsavo už, kai visos ES valstybės narės – prieš rezoliucijos priėmimą. Kinija, priešingai nei vieningai balsuojančios ES valstybės narės, taip pat palaikė projektą, kuris pabrėžė ne tik taikos svarbą žmogaus teisių apsaugai, bet itin akcentavo pagarbą valstybių suverenitetui, teritoriniam vientisumui, nepriklausomybei ir nesikišimo į vidaus reikalus principui. 2020 m. pab. JT Generalinėje Asamblėjoje įvyko dar vienas svarbus balsavimas dėl mirties bausmės taikymo moratoriumo, kuriuo siekta riboti mirties bausmę ir jos neproporcingą taikymą ekonomiškai pažeidžiamiesiems, religinėms ir etninėms mažumoms priklausantiems asmenims. Kaip didžiausiu mastu mirties bausmę atliekanti ir su etninių bei religinių mažumų iššūkiais viduje susidurianti valstybė, Kinija balsavo prieš rezoliuciją, o ES valstybės narės – išreiškė palaikymą.

3 lentelė. Balsavimų JT Generalinėje Asamblėjoje duomenys pagal išskirtų KLR svarbių klausimų pobūdį laikotarpyje nuo 2019 m. kovo mėn. iki 2021 m. balandžio mėn. (sudaryta autorės)

ŽMOGAUS TEISĖS	
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Prekyba be kankinimų: galimų bendrų tarptautinių standartų galimybių, apimties ir parametru nagrinėjimas, 2019-06-28
Kinijos pozicija	NE
ES valstybių narių pozicija	TAIP
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Žmogaus teisės ir vienašališkos prievartos priemonės, 2019-12-18 ir 2020-12-16
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Skatinti teisingą geografinį pasiskirstymą žmogaus teisių sutarties organuose, 2019-12-18
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Samdinių naudojimas kaip priemonė pažeisti žmogaus teises ir trukdyti įgyvendinti žmonių apsisprendimo teisę, 2019-12-18 ir 2020-12-16

Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Žmogaus teisės ir kultūrinė įvairovė, 2019-12-18
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Taikos skatinimas kaip gybybiškai svarbus reikalavimas, kad visi galėtų visapusiškai naudotis žmogaus teisėmis, 2020-12-16
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Mirties bausmės taikymo moratoriumas, 2020-12-16
Kinijos pozicija	NE
ES valstybių narių pozicija	TAIP
TERITORIJOS	
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Jungtinių Tautų ir Ramiojo vandenyno salų forumo bendradarbiavimas, 2019-08-01
Kinijos pozicija	SUSILAIKĖ
ES valstybių narių pozicija	TAIP
PREKYBOS PRAKTIKOS IR RIBOJIMAI	
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Vienašalės ekonominės priemonės kaip politinės ir ekonominės prievartos priemonės prieš besivystančias šalis, 2019-12-19
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	SUSILAIKĖ
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Naujos tarptautinės ekonominės tvarkos link, 2020-12-12
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE
NAUJOS KARTOS MOBILIOJO RYŠIO TECHNOLOGIJA	
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Atsakingo valstybės elgesio virtualioje erdvėje tarptautinio saugumo kontekste skatinimas, 2019-12-12 ir 2020-12-17
Kinijos pozicija	NE
ES valstybių narių pozicija	TAIP
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Informacinių ir ryšių technologijų pokyčiai tarptautinio saugumo kontekste, 2019-12-12 ir 2020-12-31
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	SUSILAIKĖ
Rezoliucijos pavadinimas ir balsavimo data	Kova su informacinių ir ryšių technologijų naudojimu nusikalstamais tikslais, 2019-12-27
Kinijos pozicija	TAIP
ES valstybių narių pozicija	NE

Šaltinis: United Nations Digital Library System

Nors išskirtas balsavimas dėl „Jungtinių Tautų ir Ramiojo vandenyno salų forumo bendradarbiavimo“ rezoliucijos tiesiogiai neatspindi anksčiau nagrinėto Taivano ar Honkongo statuso klausimo, tačiau yra glaudžiai susijęs su Kinijos interesais regiono teritorijose. Šiuo rezoliucijos projektu pabrėžtas besivystančių Ramiojo vandenyno regiono salų pažeidžiamumas ir siekta įtvirtinti nuoseklų bendradarbiavimą bei reguliarių politinį dialogą tarp JT ir Ramiojo vandenyno

salų forumo narių. Kinija, kuri yra tiesiogiai suinteresuota išplėsti savo galią ir įtaką regione, kurti ar didinti Ramiojo vandenyno teritorijų priklausomybę¹⁴³, nepalaikė intensyvesnio JT bei Vakarų valstybių dalyvavimo jai strategiškai svarbaus regiono vidaus reikaluose. Balsavimo metu Kinija susilaikė, kai visos ES valstybės narės balsavo už rezoliucijos priėmimą.

Nagrinėjamu laikotarpiu JT Generalinėje Asamblėjoje vyko du balsavimai, reikšmingai susiję su prekybos praktikomis ir ribojimais. 2019 m. pab. šalys narės balsavo dėl rezoliucijos, kuria raginta pašalinti vienašales ekonomines, finansines ir prekybos priemones, kuriančias politinę ir ekonominę prievartą besivystančioms valstybėms. Daugiausiai referuodama į tai, kad kiekviena šalis turi teisę pasirinkti savo vystymosi kelią, ekonomines ir socialines praktikas, Kinija palaikė projektą, kai visos ES valstybės narės, labiausiai pabrėždamos šių priemonių svarbą kovoje su terorizmu ar žmogaus teisių pažeidinėjimais, balsavo prieš. Išanalizavus rezoliucijos „Naujos tarptautinės ekonominės tvarkos link“ projekto turinį galima išskirti tris kertinius tikslus, tokius kaip: 1) plėsti besivystančių valstybių dalyvavimą tarptautinės ekonomikos sprendimų priėmimo ir normų nustatymo procese, 2) suteikti daugiau laisvės besivystančioms valstybėms formuoti nacionalines vystymosi strategijas bei 3) riboti intensyvėjančias protekcionistines politikas, kurios kenkia daugiašalei prekybos sistemai ir didina tam tikrų valstybių pažeidžiamumą. Kinija, kuri siekia ir toliau vykdyti jai naudingas prekybos praktikas bei užkirsti kelią jų ribojimui, balsavimo teigiamai, kai visos ES valstybės narės priešingai.

Taip pat išskirti 5 balsavimai, atspindintys informacinių ir ryšių technologijų klausimus bei jų keliamus iššūkius. Išreiškus susirūpinimą, kad naujos kartos informacinės ir ryšių technologijų priemonės gali būti naudojamos pakenkti tarptautiniam saugumui, stabilumui bei neigiamai paveikti valstybių infrastruktūros vientisumą, saugumą civilinėje ir karinėje srityse, JT šalys narės Generalinėje Asamblėjoje du kartus balsavo dėl rezoliucijos, siekiančios per valstybių bendradarbiavimą pašalinti šioje srityje kylančias grėsmes. Savo naujos kartos ryšio technologijų augimą skatinanti Kinija nesutiko dėl rezoliucijos priėmimo, kai ES valstybės narės išreiškė palaikymą. Du kartus balsuota ir dėl rezoliucijos, siekiančios atkreipti dėmesį į informacinių ir ryšių technologijų pokyčius bei jų keliamus iššūkius tarptautinio saugumo kontekste. Projektu pabrėžta, kad svarbu padėti tam tikroms valstybėms, ypač besivystančioms, stiprinti gebėjimus ir mažinti atsilikimą naujų technologijų srityje. Kinija, siekdama diegti šias technologijas įvairiose pasaulio šalyse ir tokiu būdu plėsti savo įtaką, priešingai nei ES valstybės, balsavo palankiai. Turinio prasme panašus balsavimas įvyko dėl rezoliucijos, kuria norėta stiprinti valstybių bendradarbiavimą kovoje su informacinių ir ryšių technologijų naudojimu nusikalstamais tikslais. Šiame projekte dar kartą

---

¹⁴³ Ashish K. Sen, „A Rising China Has Pacific Islands in Its Sights.” Washington, D.C., 2020. <<https://www.usip.org/publications/2020/07/rising-china-has-pacific-islands-its-sights>> [Žiūrėta 2021 04 15].

pabrėžta techninės pagalbos svarba besivystančioms pasaulio šalims, todėl Kinija balsavo už, kai visų ES valstybių balsavimas atspindėjo neigiamą poziciją.

Valstybių balsavimo JT Generalinėje Asamblėjoje duomenys atskleidžia, kad Kinija, savo balsu išreiškdamą poziciją dėl jos vidaus ir užsienio politikai reikšmingų klausimų, itin pabrėžė teritorinio vientisumo, nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus principus, taip pat išreiškė siekį plėsti dalyvavimą ir įtaką tarptautinės ekonomikos sprendimų priėmimo bei naujos kartos technologijų diegimo procese. ES valstybės narės balsuodamos išlaikė vienybę pozicijų atžvilgiu ir didžiausią dėmesį skyrė ES vertybių bei interesų, tokių kaip žmogaus teisių apsauga, sąžiningos prekybos praktikos ar tarptautinio ir nacionalinio saugumo bei stabilumo išlaikymas naujos kartos informacinių ir ryšių technologijų tinklo kūrimo kontekste, propagavimui.

4.2. ES valstybių narių balsavimas Europos Sąjungos Taryboje

ES valstybių narių balsavimo Europos Sąjungos Taryboje analizė, priešingai nei JT Generalinėje Asamblėjoje, nagrinėjamu laikotarpiu leidžia pastebėti atvejus, kai tam tikros valstybės narės savo balsu nepritarė ar net blokavo bendrą ES poziciją išskirtais Kinijai reikšmingais vidaus ir užsienio politikos klausimais. Tiesa, svarbu paminėti, kad balsavimo ES viduje rezultatų analizę riboja tai, kad kai kurie sprendimai (pvz., ES Tarybos ar Europos Vadovų Tarybos lygiu) nėra viešai prieinami.

Viena iš ES valstybių narių, kuri savo balsu nepritarė bendrai ES pozicijai dėl Kinijai aktualaus klausimo, yra **Kroatija**. Ši valstybė vienintelė iš 27 ES valstybių narių neišreiškė palaikymo svarstytiems ES teisės aktams, siekiantiems didinti informacinių ir ryšių technologijų kontrolę bei kibernetinį saugumą valstybėse narėse. Visų pirma, 2019 m. balandžio 9 d. Europos Sąjungos Taryboje buvo balsuojama dėl teisės akto¹⁴⁴, kuriuo norėta sustiprinti Europos Sąjungos kibernetinio saugumo agentūrą (toliau – ENISA) ir kurti ES lygmens kibernetinio saugumo sertifikavimo sistemą. Šiuo teisėkūros projektu pabrėžta, kad per ateinančią dešimtmetį ES bus įdiegtas ypatingai didelis skaičius skaitmeninių įrenginių, o šiuolaikiniai informacinių ir ryšių technologijų produktai bei sistemos turi ar gali turėti integruotas trečiųjų šalių technologijas bei jų komponentus, kuriuose aptiktos saugumo spragos gali pakenkti visų technologinių produktų ir paslaugų saugumo užtikrinimui. Pagal šį ES teisės aktą ENISA turi vykdyti naujausių informacinių ir ryšių technologijų analizę apie numatomą technologinių inovacijų poveikį tinklų ir informacijos saugumui, o Europos kibernetinio saugumo sertifikavimo sistema – nustatyti kontrolės mechanizmą

---

¹⁴⁴ Pilnas ES Taryboje priimto teisės akto pavadinimas: „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl ENISA (Europos Sąjungos kibernetinio saugumo agentūros) ir informacinių ir ryšių technologijų kibernetinio saugumo sertifikavimo, kuriuo panaikinamas reglamentas (ES) Nr. 526/2013 (Kibernetinio saugumo aktas).“

šių technologijų produktams bei procesams, kuris įpareigotų technologinių inovacijų importuotojus bei platintojus atitikti ir užtikrinti saugumo reikalavimus ES valstybėse narėse.

Beveik po dviejų metų, 2021 m. balandžio 20 d., ES valstybės narės Taryboje balsavo dėl reglamento,¹⁴⁵ kuriuo priimtas sprendimas įsteigti Europos kibernetinio saugumo pramonės, technologijų ir mokslinių tyrimų kompetencijos centrą. Kaip akcentuota šiame teisės akte, pagrindinė steigiamos institucijos funkcija – per bendradarbiavimą su ENISA teikti ekspertines žinias ir techninę pagalbą ES valstybėms narėms dėl informacinių ir ryšių technologijų produktų, procesų ir paslaugų bei jų kibernetinio saugumo užtikrinimo klausimų. Nors šiems su informacinių ir ryšių technologijomis bei kibernetinio saugumu stiprinimu susijusiems ES teisės aktams buvo pritarta ES Taryboje kvalifikuota balsų dauguma, tačiau Kroatijos balsavimas pademonstravo priešpriešą bendrai ES valstybių narių pozicijai ir ES siekiams gerokai sustiprinti diegiamų, ypač iš trečiųjų šalių, ryšio technologijų reguliavimą. Abiejų balsavimų metu Kroatija „susilaikė“, ką pagal kvalifikuotos balsų daugumos sistemą galima prilyginti balsui „prieš“.

Savo balsavimu analizuojamame ES teisėkūros institucijos formate išsiskyrė ir **Vengrija**. Ypač daug dėmesio sulaukė šios valstybės narės 2021 m. balandžio 16 d. blokuotas bendras ES pareiškimas, išreiškiantis neigiamą ES poziciją Kinijos Liaudies Respublikos priimto naujo Honkongo nacionalinio saugumo įstatymo atžvilgiu. ES siekiant remti Jungtinės Karalystės ir JAV pastangas ginti žmogaus teises Honkonge, ES užsienio ministrų susitikimo metu buvo paskelbta kritika dėl Honkongui įvesto saugumo įstatymo ir žmogaus teisių pažeidimų regione. Tačiau naujausią Kinijos politiką Honkonge smerkiantis ES pareiškimas nepasiekė patvirtinimo proceso, o bendra ES pozicija šiuo klausimu žlugo: Vengrija „vetavo“ pareiškimą, kuriam priimti buvo reikalingas visų ES valstybių narių sutikimas¹⁴⁶. Svarbu paminėti ir kiek anksčiau, 2021 m. kovo 22 d., Europos Sąjungos Tarybos priimtą sprendimą dėl vienašališkų sankcijų skyrimo 1 Kinijos valstybiniam objektui ir 4 pareigūnams, kurie kaltinami sunkiais uigūrų musulmonų mažumos žmogaus teisių pažeidimais Sindziango regione. Nors visos ES valstybės narės sutiko priimti vadinamąjį „ES Magnitskio įstatymą“, leidžiantį nubausti konkrečius režimui tarnaujančius asmenis, tačiau užsienio ministrų susitikimo metu Vengrija nenoriai pritarė bendrai, kritiką Kinijos politikai Sindziange išreiškiančiai ES pozicijai, o vienšališkas sankcijas šiai valstybei įvardijo kaip „beprasmes, pretenzingas ir žalingas“¹⁴⁷. 2020 m. gegužės 14 d. žiniasklaidos dėmesio sulaukė

---

¹⁴⁵ Pilnas ES Taryboje priimto teisės akto pavadinimas: „Per pirmąjį svarstymą priimta Tarybos pozicija siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą, kuriuo įsteigiamas Europos kibernetinio saugumo pramonės, technologijų ir mokslinių tyrimų kompetencijos centras ir Nacionalinių koordinavimo centrų tinklas.“

¹⁴⁶ John Chalmers, Robin Emmott, „Hungary blocks EU statement criticising China over Hong Kong, diplomats say.“ London, 2021. <<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/hungary-blocks-eu-statement-criticising-china-over-hong-kong-diplomats-say-2021-04-16/>> [Žiūrėta 2021 04 25].

¹⁴⁷ Reuters, „Hungary quietly hosts Chinese minister days after EU human rights sanctions.“ London, 2021. <<https://www.reuters.com/world/china/hungary-quietly-hosts-chinese-minister-days-after-eu-human-rights-sanctions-2021-03-25/>> [Žiūrėta 2021 04 25].

Kinijos pranešimas, skelbiantis, kad Kinijos ir Vengrijos užsienio ministrų telefoninio pokalbio metu Vengrija išreiškė palaikymą „vienos Kinijos principui“ ir užtikrino paramą Pekino pastangos blokuoti Taivano įstojimą į Pasaulio sveikatos organizaciją¹⁴⁸. Tokį Vengrijos žingsnį galima laikyti prieštaraujančiu ES pozicijai, ypač atsižvelgiant į tai, kad ES ir jos pirmaujančios valstybės skelbė paramą Kinijos nuo viso pasaulio blokuojam Taivanui, stabilumo ir saugumo Taivano sąsiauryje užtikrinimui bei reišė kritiką Kinijos militarizacijai, prievartai ir bauginimams regione¹⁴⁹.

Tiriamu laikotarpiu Vengrijos bei Kroatijos valstybių sprendimai bene labiausiai nuo bendros ES pozicijos išsiskyrė ir dėl Kinijos įmonės „Huawei“ diegimo į 5G infrastruktūrą klausimo. 2020 m. sausio 29 d. ES priėmė bendrą priemonių rinkinį, skirtą išspręsti saugumo rizikas, susijusias su 5G diegimu Europoje. Nors šis sprendimas tiesiogiai nerefervavo į „Huawei“, tačiau jame pabrėžtas valstybių narių įsipareigojimas objektyviai vertinti iš trečiųjų šalių kylančias, saugumo iššūkius ypatingos svarbos valstybių infrastruktūrai ir sektoriams keliančias rizikas 5G tiekimo tinkle. Taip pat išreikštas raginimas iki 2020 m. balandžio mėn. įgyvendinti 5G tiekimo infrastruktūros saugumą užtikrinančias priemones¹⁵⁰. ES poziciją „Huawei“ klausimu dar labiau sustiprino tų pačių metų spalio 17 d. kartu su JAV paskelbtas bendras pareiškimas dėl „Švaraus tinklo“ (angl. *Clean Network*) ir ES 5G priemonių rinkinio sinergijos, kuriuo siekta užtikrinti piliečių, imonių intelektinės nuosavybės ir šalių nacionalinio saugumo apsaugą nuo piktybinių išorės veikėjų, tokių kaip Kinija ir jos įmonė „Huawei“¹⁵¹. Visos ES valstybės narės, išskyrus Vengriją ir Kroatiją, palaikė ES poziciją ir tam tikru mastu rėmė bei įgyvendino JAV propaguojamą „anti-Huawei“ politiką*¹⁵². Ypač svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad prie „anti-Huawei“ stovyklos prisijungė ir Graikija bei Portugalija, kurios dažnai įvardijamos kaip vienos iš svarbiausių bei nuožmiausių Kinijos partnerių Europoje¹⁵³.

Tuo tarpu Vengrija, nepaisydama iš JAV kylančio spaudimo Europos sąjungininkams ir ES perspėjimų dėl telekomunikacijos iš trečiųjų šalių tiekėjų keliamų rizikų saugumui, dar 2019 m. lapkričio mėn. Ekonominio forumo Šanchajuje metu paskelbė apie „Huawei“ diegimą į valstybės 5G infrastruktūrą¹⁵⁴. Šios ES valstybės narės paramą Kinijos bendrovei itin pabrėžė 2020

---

¹⁴⁸ Keegan Elmer, „Budapest stands with Beijing in opposing Taiwan membership of World Health Organisation.” Sunnyvale, 2020. <<https://sg.news.yahoo.com/budapest-stands-beijing-opposing-taiwan-091543169.html>> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁴⁹ Andrew Rettman, „EU and US join up against China on Taiwan.” Brussels, 2021. <<https://euobserver.com/world/151780>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁵⁰ *Airija ir Kipras laikėsi kiek nuosaikesnės pozicijos dėl „Huawei“ diegimo į 5G infrastruktūrą: abi valstybės neatsisakė šio informacinių ir ryšių technologijų ryšių tiekėjo paslaugų, tačiau akcentavo paramą ES pozicijai ir pasiūlymams.

¹⁵¹ European Commission, „Secure 5G networks: Commission endorses EU toolbox and sets out next steps.” Brussels, 2020. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_123> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁵² U.S. Department of State, „The Transatlantic Alliance Goes Clean.” Washington, D.C., 2020. <<https://gr.usembassy.gov/the-transatlantic-alliance-goes-clean/>> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁵³ U.S. Department of State.

¹⁵⁴ Reuters Staff, „Hungarian minister opens door to Huawei for 5G network rollout.” London, 2019. <<https://www.reuters.com/article/us-hungary-telecoms-huawei-idUSKBN1XF12U>> [Žiūrėta 2021 04 26].

m. spalio 20 d. (taigi, praėjus vos keletui dienų po JAV ir ES bendro pranešimo) jos paskelbtas naujo „Huawei“ Tyrimų ir plėtros centro Budapešte įsteigimas, kuris intensyviai vykdys veiklą dirbtinio intelekto, vaizdo apdorojimo, technologijų apsaugos ir valdymo sistemų srityse¹⁵⁵. Kroatija taip pat išreiškė stiprią paramą šiai Kinijos kompanijai: 2019 m. balandžio 10 d. su „Huawei“ pasirašytas memorandumas, išreiškiantis siekį bendradarbiauti skaitmeninės transformacijos srityse,¹⁵⁶ o tų pačių metų lapkričio mėn. parlamentaras G. Jandrokovič apsilankė „Huawei“ būstinėje oficialaus vizito Kinijoje metu¹⁵⁷. Kaip ir Vengrijos atveju, netrukus po JAV ir ES bendradarbiavimo paskelbimo 5G tinklo apsaugos klausimais, t. y. 2020 m. spalio 28 d., Kroatijoje pristatyti „Huawei“ 5G sprendimai visuomenei, įtraukiantys pažangias transporto priemonių technologijas, išmaniąsias gamyklas, dronus bei laikmenas¹⁵⁸.

Išanalizavus JT Generalinėje Asamblėjoje nagrinėjamu laikotarpiu vykusius balsavimus bei jų rezultatus, nustatyta, kad Kinija tiek pasisakymais šiame aukščiausio politikos lygio formate, tiek balsavimų metu aiškiai išreiškė jos interesais grindžiamą, vidaus ir užsienio politiką atitinkančią poziciją tarptautiniais klausimais. Tuo metu visos ES valstybės narės, nepaisant jų ekonominių santykių su Kinija masto ir intensyvumo, JT Generalinėje Asamblėjoje balsavo vieningai ir atstovavo bendrai bei ES laikyseną Kinijos politikos atžvilgiu atspindinčiai pozicijai. Visgi, ES valstybės narės nebuvo tokios vieningos priimdamos sprendimus ES viduje bei balsuodamos vienoje iš svarbiausių ES teisėkūros institucijų – Europos Sąjungos Taryboje. Kaip atskleidžia ES valstybių narių balsavimų šiame daugiašaliame formate duomenys, Kroatija ir Vengrija tiriamu laikotarpiu savo balsu nepritarė ar net blokavo bendrą ES poziciją dėl Kinijai reikšmingų klausimų, tokiu būdu remdamos Kinijos Liaudies Respublikos režimą ir išreikšdamos palaikymą tam tikrai jo vidaus ar užsienio politikai. Šių ES valstybių narių išskyrimas leidžia išsamiai tirti jų ekonominį priklausomumą nuo Kinijos, jo ryšį su valstybių priimtais politiniais sprendimais, kas bus nagrinėjama kitose šio mokslinio darbo dalyse.

5. ES VALSTYBIŲ NARIŲ EKONOMINIS PRIKLAUSOMUMAS NUO KINIJOS

---

¹⁵⁵ Alpar Kato, „Chinese telecommunications giant Huawei to set up R+D center in Budapest.” Budapest, 2020. <<https://dailynewshungary.com/chinese-telecommunications-giant-huawei-to-set-up-rd-centre-in-budapest/>> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁵⁶ Government of the Republic of Croatia, „Croatia and China open ambitious chapter in economic and trade relations.” Zagreb, 2019. <<https://vlada.gov.hr/news/croatia-and-china-open-ambitious-chapter-in-economic-and-trade-relations/25727>> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁵⁷ Croatian Parliament, „Parliament Speaker Gordan Jandrokovic visits Huawei.” Zagreb, 2019. <<https://www.sabor.hr/en/press/news/parliament-speaker-gordan-jandrokovic-visits-huawei>> [Žiūrėta 2021 04 26].

¹⁵⁸ Hina, „Huawei presents state-of-art 5G solutions in Croatia.” Zagreb, 2020. <<https://ba.n1info.com/english/news/a482077-huawei-presents-state-of-art-5g-solutions-in-croatia/>> [Žiūrėta 2021 04 26].

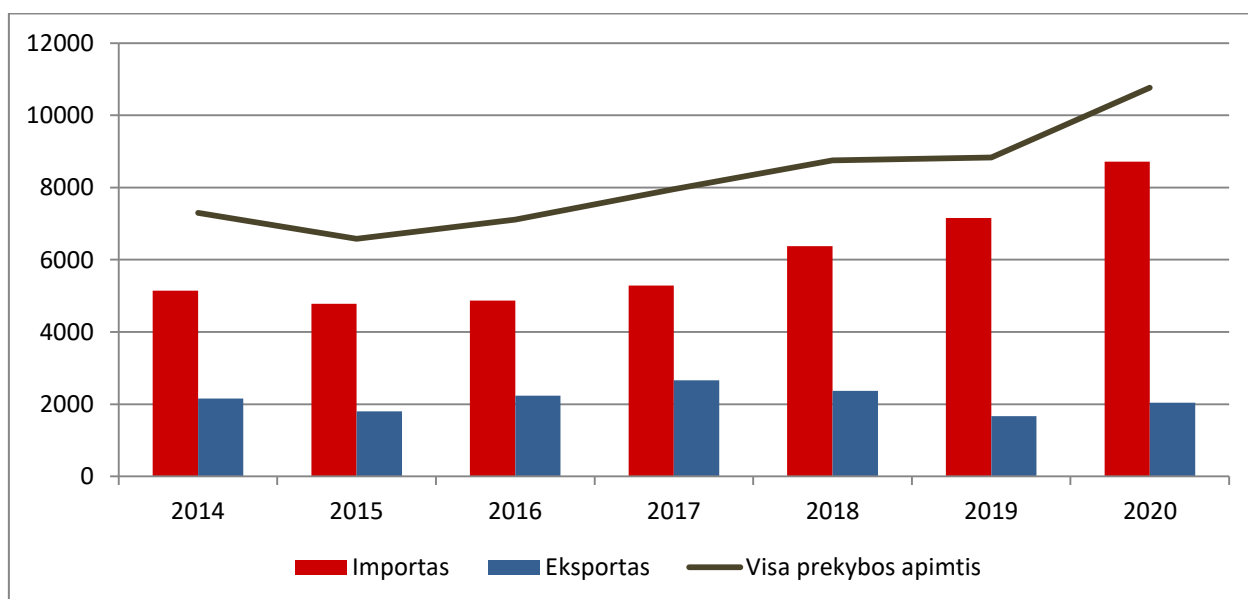
Šioje dalyje bus tiriamas išskirtų dviejų ES valstybių narių, Vengrijos ir Kroatijos, ekonominis priklausomumas nuo Kinijos. Jį įvertinti, kaip akcentuoja tyrimui pasitelktos teorinės prielaidos, leis tokie rodikliai, kaip šių valstybių dvišalės prekybos apimtys su Kinija, joms skiriamų Kinijos TUI ir valstybinių paskolų analizė.

5.1. Vengrijos atvejis

Dvišalė prekyba. Kinija yra viena iš svarbiausių Vengrijos prekybos partnerių. Dvišalės prekybos tarp Kinijos ir Vengrijos apimtys nuolat augo kiek daugiau nei pastarąjį dešimtmetį ir ypač sparčiai didėjo nuo 2014 m. (žr. 1 paveikslą). To rezultatas – 2020 m. Kinija tapo trečia svarbiausia Vengrijos prekybos partnere (pirma kaip Azijos valstybė) ir užėmė antrą vietą (po Vokietijos) pagal prekių importo dalį į šią ES valstybę narę.

Remiantis Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos duomenų bazės statistika, Vengrijos importas iš Kinijos greitai didėjo pastaruosius penkerius metus. 2015 m. siekė 4.78 mlrd. dol., 2017 m. jau 5.29 mlrd. dol., o dar po dviejų metų – 7.16 mlrd. dol. 2020 m. Kinija į Vengriją importavo prekių už rekordinę, 8.72 mlrd. dol., sumą. 2019 m. duomenimis pirmaujanti Kinijos importo į Vengriją produktų grupė yra elektronika, kurią daugiausiai sudaro telekomunikacijų įranga, tokia kaip telefonai, perdavimo aparatai bei jų atsarginės dalys. Elektronika, kurios vertė į Vengriją iš Kinijos 2019 m. siekė 3.13 mlrd. dol., užima itin svarbią šios ES valstybės narės importo produktų kategoriją, paprastai sudarančią 60-70 proc. nuo bendro Kinijos importo per metus. Antroje iš Kinijos Vengrijos importuojamų prekių vietoje yra mašinos, branduoliniai reaktoriai, katilai (1.81 mlrd. dol.), kai trečioje – technika, ypač LCD televizoriai ir kompiuteriai (323.19 mln. dol.)¹⁵⁹.

1 paveikslas. Dvišalė prekyba tarp Kinijos ir Vengrijos, 2014-2020, milijonais JAV dol. (sudaryta autorės)

¹⁵⁹ United Nations Comtrade Database, <<https://comtrade.un.org/data/>> [Žiūrėta 2021 04 29].

Nors Vengrijos eksportas į Kiniją didėjo ne taip spėriai kaip importas iš šios valstybės, tačiau stebimas jo augimas nuo 2015 m. iki 2017 m., atitinkamai sudaręs 1.80 mlrd. dol. ir 2.66 mlrd. dol. per metus. Šis dvišalę prekybą leidžiantis įvertinti rodiklis kiek sumažėjo 2019 m. (1.67 mlrd. dol.), tačiau vėl pradėjo augti 2020 m., pasiekdamas 2.04 mlrd. dol. vertę. Nuo 2000-ųjų vid. Vengrijos eksportas į Kiniją yra dominuojamas tokių prekių grupių, kaip varikliai, taip pat transporto priemonės, ypač lengvieji automobiliai ir motorinės transporto priemonių dalys, kurios viršija 30 proc. bendro eksporto. Elektronika yra trečia pagal svarbą Vengrijos eksporto į Kiniją prekių kategorija, sudaranti šiek tiek mažiau nei 15 proc. bendro eksporto. Per pastaruosius keletą metų taip pat išaugo Vengrijos žemės ūkio produktų eksportavimo mastas į Kiniją, kas atspindi Kinijos pasitikėjimą ir suteikiamą svarbą Vengrijai kaip prekybos partnerei, kadangi Kinijos valdžios institucijos prieš priimdamos sprendimą įsileisti šios kategorijos produktus į savo vidaus rinką, paprastai jį svarsto ir nagrinėja ilgą laikotarpį¹⁶⁰.

Pasaulio prekybos organizacijos duomenys atskleidžia ne tik Kinijos ir Vengrijos dvišalės prekybos intensyvėjimą pastaruoju laikotarpiu, bet ir tvirtą šių dvišalių santykių atsparumą kylantiems globaliems iššūkiams. Kaip parodo duomenų analizė, 2020 m. pasaulio prekybos apimtys bendrai sumažėjo, tačiau Vengrijos ir Kinijos dvišalės prekybos mastas nuo 2020 m. sausio iki rugpjūčio mėn. vis tiek augo. Per šį laikotarpį Vengrijos eksportas į Kiniją, palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu, padidėjo 21.9 proc., o importas iš Kinijos išaugo dar labiau – net 30.6 proc. Kinijos ir Vengrijos dvišalės prekybos augimo kontrastą su prekybos tendencijomis apskritai dar labiau pabrėžia tai, kad visos Vengrijos ekonomikos eksporto rezultatai 2020 m. sumažėjo 2.9 proc., kai importas – 2.5 proc., palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2019 m.¹⁶¹

Nagrinėjant ekonominį priklausomumą per dvišalės prekybos prizmę, svarbu atsižvelgti į kartinę teorinę prielaidą, teigiančią, kad ekonominis priklausomumas bendrai yra matuojamas tiriant skirtumą tarp dviejų valstybių poreikio viena kitos prekės. Kaip parodo Kinijos ir Vengrijos dvišalės prekybos analizė, vis intensyviau Vengrijos importuojamos prekės iš Kinijos gerokai viršija Vengrijos eksportą į šią valstybę, todėl Vengrijos dvišalei prekybai su Kinija būdinga ne tik didėjanti apimtis, bet ir augantis prekybos balanso deficitas. Tai suponuoja, kad Vengrija kaip valstybė kasmet išreiškia stiprų poreikį Kinijos eksportuojamoms prekėms, o jos ekonominis priklausomumas nuo Kinijos eksporto nuolat auga ir yra daug didesnis nei pastarosios nuo Vengrijos importo.

---

¹⁶⁰ Agnes Szunomar ir Tamas Peragovics, „Hungary. An Assessment of Chinese-Hungarian Economic Relations.“ Budapest, 2019, 3.

¹⁶¹ World Trade Organization Database, <<https://data.wto.org/>> [Žiūrėta 2021 04 29].

Tiesioginės užsienio investicijos. Kinijos TUI į Vengriją analizė atskleidžia intensyvius bei didėjančios svarbos šių dviejų valstybių santykius ir investavimo srityje. Nors Kinijos investicijos Vengrijoje pradėjo didėti jau po šalies prisijungimo prie ES 2004 m., tačiau jų augimas buvo paspartintas 2010 m. Vengrijos Vyriausybės paskelbta „Atsivėrimo Rytams“ politika. Remiantis Kinijos Liaudies Respublikos duomenimis, 2010 m., palyginti su 2005 m., Kinijos TUI apimtis Vengrijoje padidėjo nuo 0.65 mln. dol. iki 370.1 mln. dol. Pagal Vengrijos Nacionalinio Banko statistiką, Kinijos investicijos Vengrijoje iki 2017 m. pasiekė apie 1.8 mlrd. dol. vertę, nors ši suma gali būti didesnė, atsižvelgiant į tai, kad nemaža dalis Kinijos investicijų yra gaunamos per tarpines šalis ar įmones¹⁶². Vengrijos iš Kinijos gaunamų TUI apimtis didėjo ir pastaruosius keletą metų, nors bendrai (daugiausia dėl naujos investicijų atrankos politikos diegimo) Kinijos TUI į ES valstybes nares apimtys smuko, ypač 2017 ir 2018 m.¹⁶³ Kaip atskleidžia Vengrijos investicijų skatinimo agentūros (toliau – VISA) duomenys, 2020 m. Kinijos įmonėms į Vengriją nukreipus rekordinį kiekį plyno lauko investicijų (angl. *greenfield investment*)*¹⁶⁴, ši Azijos ekonominė milžinė pirmą kartą tapo lyderiaujančia investuotoja Vengrijoje. Iki 2020 m. pab. bendra Kinijos TUI, sukūrusių daugiau nei 23 000 darbo vietų, vertė yra didesnė nei 5 mlrd. dol. ir sudaro beveik pusę visų Kinijos investicijų į Vidurio ir Rytų Europos regioną.¹⁶⁵

Iš pradžių Kinijos investavimas Vengrijoje daugiausiai buvo nukreiptas į gamybos sektorių, tačiau laikui bėgant paslaugų sektorius pritraukė vis daugiau investicijų¹⁶⁶. Dabar Kinijos kompanijos veikia beveik kiekviename šios ES valstybės narės sektoriuje, tačiau pagal metinę apyvartą ir darbuotojų skaičių reikšmingiausios yra chemijos, automobilių pramonės, elektronikos, informacinių bei ryšių technologijų sritys. Svarbiausios Kinijos kompanijos, diegiančios TUI Vengrijoje, yra Wanhua, Huawei, ZTE, Lenovo, Sevenstar Electronics, BYD Electronics, ZMJ, Comlink, Yanfeng, China-CEE Fund. Nors vienos iš jų, pavyzdžiui, chemijos bendrovė „Wanhua“ priklauso valstybei, o kitos – privačios, tačiau visos yra įgijusios Kinijos Liaudies Respublikos režimo paramą, net jei nėra tiesiogiai jam pavaldžios¹⁶⁷. VISA duomenimis, dešimt didžiausių Kinijos valdomų bendrovių iš minėtų pramonės šakų Vengrijoje 2019 m. kartu pasiekė 1.13 bilijono forintų (apie 3.2 mlrd. Eur) metinę apyvartą ir išlaikė stabilias darbo vietas beveik 16 000 darbuotojų. Svarbu pabrėžti ir tai, kad investicijas diegiančios Kinijos kompanijos yra išsidėsčiusios

---

¹⁶² Szunomar ir Peragovics, 4-5.

¹⁶³ Merics, „Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies.” Berlin, 2019. <<https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2018-trends-and-impact-new-screening-policies>> [Žiūrėta 2021 05 01].

¹⁶⁴ *Pagal apibrėžimą, plyno lauko investicijos yra tiesioginių užsienio investicijų rūšis, kai vienoje valstybėje veikianti įmonė pradeda savo veiklą kitose šalyse kaip dukterinė įmonė ir investuoja į biurų, gamyklų, aikštelių, kitų objektų statybą, taip valdydama savo veiklą ir pasiekdama aukščiausią jos vykdomos veiklos kontrolę.

¹⁶⁵ Budapest Business Journal, „Eastern Opening Policy Reaping Dividend With China.” Budapest, 2021. <<https://bbj.hu/business/people/interview/eastern-opening-policy-reaping-dividends-with-china>> [Žiūrėta 2021 05 01].

¹⁶⁶ Szunomar ir Peragovics, 5.

¹⁶⁷ Agnes Szunomar et al., „Empty shell no more: China’s growing footprint in Central and Eastern Europe.” *Association for International Affairs (AMO)*, 2020, 43.

ne tik sostinėje Budapešte, bet ir toliau nuo jos nutolusiuose regionuose, kas atspindi Kinijos investuotojų siekį plėsti savo veiklą kuo didesnėje šios valstybės teritorijoje¹⁶⁸.

Didžioji dalis Kinijos TUI Vengrijoje yra kilusi iš Kinijos chemijos žaliavų gamybos milžinės „Wanhua“ investavimo, kuri dar 2011 m. įsigijo net 96 proc. Vengrijos bendrovės „BorsodChem“ akcijų ir vėliau diegė papildomas investicijas šios plėtrai. Tai yra didžiausias Kinijos investavimo į Vidurio ir Rytų Europą projektas, kuris „Wanhua“ padėjo tapti viena iš pagrindinių žaliavų gamintojų automobilių, statybos ir baldų sektoriuose¹⁶⁹. Kaip atskleidžia VISA rodikliai, „Wanhua“ priklausanti „BorsodChem“ pasiekia 459 mlrd. forintų (apie 1.3 mlrd. Eur) metinę apyvartą ir išlaiko 2900 darbuotojų¹⁷⁰. Antras pagal dydį ir didžiausias plyno lauko Kinijos investuotojas Vengrijoje yra nuo 2005 m. savo veiklą šioje ES valstybėje narėje pradėjusi informacinių technologijų bendrovė „Huawei“, kuri 2009 m. čia įsteigė antrą pagal dydį savo tiekimo grandį – Europos tiekimo centrą. „Huawei“ kaip investuotojo Vengrijoje svarbą pabrėžia tai, jog Budapešte įkurta didžiausia šios informacinių technologijų gigantės gamybos bazė už Kinijos ribų, kurios diegimui ir plėtrai buvo investuota apie 1.5 mlrd. dol. ir sukurta 2500-2700 darbo vietų¹⁷¹. „Huawei“ aptarnauja be išimties visus mobiliojo ryšio operatorius ir apie 70 proc. šalies gyventojų¹⁷². Vengrijoje taip pat yra įsikūrusios išskirtinės Kinijos automobilių pramonės įmonės, tokios kaip S.E.G.A Hungary Kft., kuri yra sukūrusi daugiau nei 1900 darbo vietų, o jos metinė apyvarta viršija 128 mlrd. forintų (apie 0.36 mlrd. Eur), ar pasaulyje pirmaujantis automobilių tiekėjas „Yanfeng“, gaminantis aukščiausios kokybės prekių ženklų interjero detales¹⁷³.

2020 m. Vengrijai buvo įspūdingi dėl Kinijos bendrovių diegiamų investicijų. Šiais metais Kinija, aplenkusi anksčiau pirmavusias Vokietiją ir Pietų Korėją, užėmė pirmą vietą pagal investicijų apimtį (663.8 mln. Eur) ir antrą vietą pagal stambiais sandoriais sudarytų projektų skaičių (15). VISA duomenimis, vienas iš didžiausių 2020 m. Kinijos investicinių projektų Vengrijoje yra pirmojo pramonės įmonės „Semcorp Group“ padalinio už Kinijos ribų įsteigimas. Šiam projektui skirtos didesnės nei 183 mln. Eur vertės investicijos, sukuriančios 440 naujų darbo vietų. Kitas didelės reikšmės projektas – bendrovės „Lenovo“ pirmojo gamybos padalinio Europoje įkūrimas, kuriam skirta 24.7 mln. Eur investicijų ir kuriuo bus sukurta 1000 naujų darbo vietų. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad 2020 m. Kinijos TUI projektų skaičiaus santykis su atitinkamais

---

¹⁶⁸ Budapest Business Journal.

¹⁶⁹ Szunomar ir Peragovics, 5.

¹⁷⁰ Budapest Business Journal.

¹⁷¹ Robin Marshall, „China Hoping to Build Pragmatic Economic, Trade Cooperation With Hungary.” Budapest, 2021. <<https://bbj.hu/business/people/interview/china-hoping-to-build-pragmatic-economic-trade-cooperation-with-hungary>> [Žiūrėta 2021 05 01].

¹⁷² Szunomar ir Peragovics, 5.

¹⁷³ Budapest Business Journal.

sektorais atspindi Vengrijos ekonomikai svarbiausias gamybos sritis: automobilių ir chemijos pramonėje įdiegta po 5, kai elektronikos sektoriuje – 4 nauji didelės vertės projektai¹⁷⁴.

Naujausi VISA duomenys atskleidžia, kad Vengrija sparčiai vystys investicinius ryšius su Kinija ir ateityje. Kinijos bendrovės yra išreiškusios susidomėjimą investavimu keletui infrastruktūros objektų, tokių kaip Sombathėjaus ir Debreceno oro uostai. Taip pat Vengrija derasi su dar beveik 20 Kinijos kompanijų, kurių projektai galėtų sudaryti apie 1.2 mlrd. Eur investicijų bei sukurti apie 8000 darbo vietų¹⁷⁵. 2019 m. pradž. Vengrijos Vyriausybė, vadovaudamasi 2017 m. Europos Komisijos siūlymu reglamentuoti užsienio investicijų patikros sistemą, priėmė nacionalinę investicijų tikrinimo procedūrą nustatantį įstatymo projektą. Tačiau sparčiai vystomi investiciniai santykiai su Kinija labiau išreiškia Vengrijos Vyriausybės siekį šiuo įstatymu didinti Kinijos kaip investuotojo patikimumą, o ne riboti ar atkreipti dėmesį į valstybės vykdomas nesąžiningo patekimo į rinką praktikas. Tai patvirtina ir Vengrijos Vyriausybės iš anksto žinomas Kinijos investicinių projektų valstybėje planas¹⁷⁶. Įvertinus augančias Kinijos TUI apimtis Vengrijoje ir svarbiausius investicinius projektus, galima daryti išvadą, kad šiai ES valstybei narei Kinijos bendrovių teikiamos investicijos yra didėjančios reikšmės dėl darbo vietų sukūrimo, svarbiausių valstybės sektorių ir bendrai ekonomikos augimo, o Kinija, nepaisant ES perspėjimų Vengrijai, tapusi investicijų lydere valstybėje, efektyviai išnaudoja TUI kaip Vengrijos ekonominį priklausomumą nuo jos didinantį „įrankį“.

Valstybinės paskolos. Analizuojant Kinijos teikiamą ekonominę pagalbą per valstybines paskolas Vengrijai, galima išskirti du pastarojo laikotarpio projektus, kurie didžiąja dalimi bus finansuojami Kinijos paskolomis. 2020 m. balandžio 24 d. (pradinis susitarimas paskelbtas 2019 m. rugsėjo mėn.) Vengrija pasirašė 1.8 mlrd. dol. paskolos sutartį su Kinija, patvirtinančią geležinkelio jungties nuo Vengrijos sostinės Budapešto (166 km) iki Belgrado Serbijoje (184 km) modernizavimą. Pagal finansavimą tai yra brangiausias projektas Vengrijos istorijoje, kurio 85 proc. išlaidų padengs Kinija, kai likusi dalis, 15 proc., priklausys Vengrijai¹⁷⁷. Kinijos eksporto ir importo bankas projektui įgyvendinti suteikia 20 metų paskolą, tačiau prognozuojama, kad Vengrijai ją gražinti prireiks gerokai ilgesnio laikotarpio. Iki 2025 m. planuojamą baigti Budapešto-Belgrado geležinkelio ruožą bus siekiama sujungti su Pirėjo uostu Graikijoje, kuris nuo 2016 m. didžiąja dalimi priklauso taip pat Kinijos laivybos įmonei¹⁷⁸.

---

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Ten pat.

¹⁷⁶ Szunomar ir Peragovics, 6-8.

¹⁷⁷ Center for European Policy Analysis, „Hungary’s „Opening to the East“ Hasn’t Delivered.” Washington D.C., 2021. <<https://cepa.org/hungarys-policy-of-opening-to-the-east-is-more-than-a-decade-old-but-it-hasnt-delivered-much-chinese-investment/>> [Žiūrėta 2021 05 02].

¹⁷⁸ Andreea Brinza, „China and the Budapest-Belgrade Railway Saga.” Washington D.C., 2020. <<https://thediplomat.com/2020/04/china-and-the-budapest-belgrade-railway-saga/>> [Žiūrėta 2021 05 02].

Svarbu paminėti, kad tai pirmasis toks didelio masto Kinijos „Juostos ir kelio“ iniciatyvos infrastruktūros projektas Europoje¹⁷⁹, kuris sulaukė kritikos tiek nagrinėjamos ES valstybės narės viduje, tiek iš ES. Apie greitojo geležinkelio, jungiančio Belgradą su Budapeštu, statybą pradėta kalbėti dar 2013 m. Bukarešte vykusiame tuometinės iniciatyvos „16+1“ viršūnių susitikime. Šios dvi valstybės, Vengrija ir Serbija, susijusios – jos yra tarp artimiausių Kinijos partnerių „17+1“ formate ir labai siekia stiprinti ekonominį bendradarbiavimą su šia Azijos valstybe¹⁸⁰. Tačiau nuo pat pradžių geležinkelio jungties projektas sulaukė griežtos kritikos iš ES, kurios reglamentai ir standartai reikalauja pagrindinės infrastruktūros projektams skelbti viešuosius konkursus. 2016 m. ES pradėjo pažeidimo nagrinėjimo procedūrą prieš Vengriją ir paprašė vykdyti viešą konkursą sutarčiai dėl geležinkelio statybos. Tuo tarpu ekonomistai ir Vengrijos opozicija kritikuoja šį projektą dėl nuostolingumo ar projekto detalių įslaptinimo 10 metų, kas kelia susirūpinimą dėl Vengrijos Vyriausybės siekio slėpti įtartinus sandorius bei išpildyti korupcinius interesus¹⁸¹.

2021 m. balandžio 27 d. Vengrija pasirašė strateginį susitarimą su Kinijos Fudano universitetu įsteigti studentų miestelį Budapešte iki 2024 m. Tai bus pirmasis Kinijos universiteto studentų miestelis ES, kurio vertė, kaip atskleidžia Vengrijos Vyriausybės dokumentai, sieks 1.8 mlrd. dol., o tai – daugiau nei 2019 m. Vengrija išleido visai aukštojo mokslo sistemai. Vengrijos ir Kinijos sudarytame strateginiame susitarime numatyta, kad Vengrija finansuos 20 proc. projekto vertės, kai likusi dalis, apie 1.5 mlrd. dol., bus padengiama Kinijos banko suteikiama paskola. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad 2019 m. Fudano universiteto Šanchajuje studentų miestelyje prasidėjo protestas, kai Kinijos švietimo ministerija pakeitė universiteto įstatus, įtvirtindama aukštosios mokyklos pareigą laikytis „Kinijos komunistų partijos lyderystės ir pilnai įgyvendinti partijos švietimo politiką.“ Šio dvišalio susitarimo kritikai pabrėžia ne tik Fudano universiteto įstatuose įdiegtą Kinijos komunistų partijos pasaulėžiūrą, bet ir tai, kad projektas, kurį Kinija finansuoja teikdama valstybinę paskolą gana aukšta palūkanų norma, nustato nepagrįstą finansinę našta Vengrijos mokesčių mokėtojams¹⁸².

Tai, kad Vengrijos Vyriausybė, nepaisydama ES ir opozicijos viduje kritikos bei perspėjimų, priima sprendimus įgyvendinti tokio pobūdžio projektus, parodo, kad Kinijos suteikiamos didelės vertės paskolos projektams finansuoti yra efektyvi Vengrijos ekonominio

---

¹⁷⁹ Isobel Ewing, „Hungary signs \$2.1bn loan agreement with China for Budapest-to-Belgrade rail link.” Budapest, 2020.

<https://newseu.cgtn.com/news/2020-06-22/Hungary-signs-2-1bn-loan-with-China-for-Budapest-to-Belgrade-railway-Rx4Aiq8DHq/index.html> [Žiūrėta 2021 05 03].

¹⁸⁰ Ten pat.

¹⁸¹ Center for European Policy Analysis.

¹⁸² Euronews, „Hungary agrees to open Chinese university campus in Budapest by 2024.” Lyon, 2021. <https://www.euronews.com/2021/05/02/hungary-agrees-to-open-chinese-university-campus-in-budapest-by-2024> [Žiūrėta 2021 05 02].

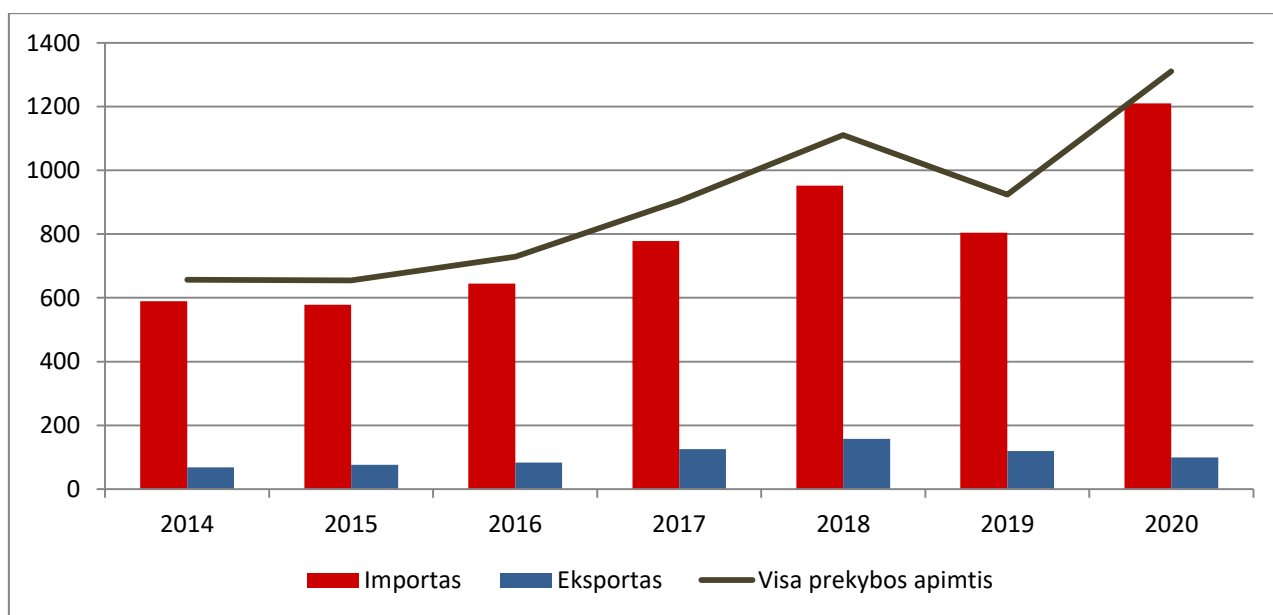

priklausomumo nuo Kinijos stiprinimo priemonė. Kinijos valstybinėmis paskolomis Vengrijai teikiama ekonominės pagalbos apimtis ir suplanuotų projektų mastas neišvengiamai leidžia daryti išvadą, kad Kinija siekia ne tik stiprinti ekonominius santykius su šia valstybe, diegti savo strateginius modelius svarbiausiose valstybės srityse, bet ir gilinti jau vyraujančią Vengrijos ekonominę priklausomumą, ypač ilgalaikėje perspektyvoje.

5.2. Kroatijos atvejis

Dvišalė prekyba. Kinija yra didžiausia Kroatijos prekybos partnerė iš Azijos. Kroatijos importas iš Kinijos, kaip ir Vengrijos atveju, pastaraisiais metais augo (žr. 2 paveikslą). 2014 m. jis siekė 589 mln. dol., kai 2016 m. – 645 mln. dol., o 2018 m. padidėjo iki 952 mln. dol. vertės. 2019 m. Kinijos importas į Vengriją atitinkamai sudarė 804 mln. dol. ir, nepaisant vyraujančių pasaulinių prekybos tendencijų, 2020 m. pasiekė net 1.21 mlrd. dol. vertę. Kaip parodo 2019 m. Jungtinių Tautų statistiniai duomenys, Kroatija daugiausiai importavo iš Kinijos tokias prekes, kaip mašinos, branduoliniai reaktoriai ir katilai (už 190 mln. dol.), elektroninė įranga (už 162 mln. dol.) ir geležies bei plieno gaminiai (už 70 mln. dol.).

2 paveikslas. Dvišalė prekyba tarp Kinijos ir Kroatijos, 2014-2020, milijonais JAV dol. (sudaryta autorės)

Šaltinis: United Nations Comtrade Database

Dvišalės prekybos tarp valstybių duomenys leidžia pastebėti, kad Kroatijos eksporto vertė į Kiniją yra beveik 10 kartų mažesnė nei importo iš šios valstybės. Laikotarpyje nuo 2014 m. iki 2018 m. Kroatijos eksportas į Kiniją nuosekliai augo nuo 68 mln. dol. iki 158 mln. dol. per metus, tačiau 2019 m. ir 2020 m. šiek tiek sumažėjo, atitinkamai sudarydamas 120 mln. ir 100 mln. dol. vertę. Remiantis 2019 m. statistika, pagrindinės į Kiniją iš Kroatijos eksportuojamos prekių

kategorijos buvo transporto priemonės, kurių vertė siekė kiek daugiau nei 38 mln. dol., taip pat mediena ir medienos dirbiniai (apie 30 mln. dol.) bei tokios medžiagos kaip druska, siera, žemė, akmuo ar cementas (apie 9 mln. dol.)

Siekdami toliau stiprinti dvišalius ekonominius santykius ir dar labiau atverti Kinijos rinką Kroatijos produkcijai, ypač žemės ūkio, 2019 m. balandžio 10 d. Kroatijos ir Kinijos Ministrai Pirmininkai susitikimo metu pasirašė 6 dvišalius ekonominius susitarimus, apimančius tiek žemės ūkį, tiek geležinkelių infrastruktūrą, investicijų, bendradarbiavimo sporto ir skaitmenizacijos srityse klausimus¹⁸³. Kaip akcentavo Kinijos Ministras Pirmininkas Li Keqiang šio savo pirmojoje Kroatijoje vizito metu, susitarimais buvo pradėtas Kinijos ir Kroatijos dvišalių santykių „deimantinis laikotarpis“, kuris atvers didesnes galimybes Kroatijos verslui ir kompanijoms Kinijos rinkoje bei stiprins abiejų valstybių prekybos ir ekonominius santykius¹⁸⁴.

Galima pastebėti, kad nors 2019 m. Kroatijos ir Kinijos pasirašytais susitarimais siekta skatinti Kroatijos produkcijos importą ir kurti labiau balansuotą dvišalę prekybą, tačiau 2020 m. Kroatijos importas į Kiniją reikšmingai neaugo ir, priešingai, sumažėjo. Tuo tarpu Kinijos importas į šią ES valstybę narę 2020 m., palyginti su 2019 m., gerokai padidėjo, kas leidžia daryti prielaidą, kad dvišaliai rinkos atvirumą skatinantys Kinijos ir Kroatijos prekybos susitarimai yra labiau naudingi pačiai Kinijai. Kaip ir Vengrijos atveju, Kroatijos prekybos su šia Azijos ekonomine milžine balanso deficitai sparčiai auga, o tai reiškia, kad Kroatija tampa vis labiau ekonomiškai priklausoma nuo Kinijos importuojamų prekių ir vyraujančių prekybos ryšių su šia valstybe.

Tiesioginės užsienio investicijos. Priešingai nei Vengrijos atveju, Kroatijos ir Kinijos investiciniai santykiai palyginti yra nauji. Jie išsižiebė po kurį laiką trukusios „aklavietės“ tik 2018 m. sausio mėn. Kinijos kelių ir tiltų korporacijai laimėjus konkursą dėl Pelješaco tilto statybos¹⁸⁵. Tai yra didžiausias Kinijos ir Kroatijos bendradarbiavimo projektas per pastaruosius 26 metus, kurio vertė siekia 512 ml. Eur. 2.4 km ilgio Pelješaco tiltas pagal projekto planą sujungs Neumo koridoriumi skiriamas piečiausią Kroatijos dalį, kurioje yra valstybės turizmo židinys Dubrovnikas, su šalies šiaure. Šio infrastruktūrinio projekto statyba yra itin svarbi Kroatijai, kadangi leis ne tik padidinti prekių ir žmonių srautus bei pagerinti susisiekimą, bet ir sustiprinti šalies teritorinę sanglaudą. Nors tilto statyba didžiąja dalimi yra finansuojama ES fondų, tačiau šis projektas yra ypatingos reikšmės Kinijai, kadangi žymi pirmą kartą, kai jos įmonė laimėjo ES skelbiamą konkursą, ir dar vieną „Juostos ir kelio“ iniciatyvos laimėjimą¹⁸⁶. Tai pat atspindi Kroatijos aktyvų

¹⁸³ Croatian News Agency, „Croatia and China Entering Diamond Period of Their Relations.“ Zagreb, 2019. <<https://www.total-croatia-news.com/politics/35219-croatia-and-china>> [Žiūrėta 2021 05 01].

¹⁸⁴ Government of the Republic of Croatia, 2021.

¹⁸⁵ Zvonimir Stopic, „Croatia and the Chinese „17+1“ Cooperation Framework.“ *Croatian International Relations Review*, 28(86), 2020, 142.

¹⁸⁶ Jelena Prtoric, „In Croatian, China’s building its bridge to Europe.“ *Eco-Business*, 2020. <<https://www.eco-business.com/news/in-croatia-chinas-building-its-bridge-to-europe/>> [Žiūrėta 2021 05 05].

susidomėjimą „16+1“ formatu ir suteikiamą reikšmę dvišaliams santykiams su Kinija. Nors šis valstybių sandoris sukėlė įtarimų ES dėl galimų nesąžingų praktikų, tokių kaip dempingas, o kitos ES bendrovės pateikė apeliaciją Kroatijai dėl konkurso sprendimo, tačiau susitarimas nebuvo atšaukas¹⁸⁷. Tiltas pradėtas statyti tą pačių metų liepos mėn. ir planuojamas užbaigti iki 2021 m. pab.¹⁸⁸

2018 m. pradž. paskelbtas Kroatijos ir Kinijos sandoris pradėjo naują šių valstybių santykių etapą investavimo srityje, kurių stiprėjimą bei plėtrą atskleidžia ir 2018 m. lapkričio mėn. Kroatijos Ministro Pirmininko vizito Kinijoje metu paskelbtas pasiūlymas surengti kitą „16+1“ viršūnių susitikimą Kroatijoje¹⁸⁹. 2019 m. balandžio mėn. šioje ES valstybėje narėje įvykęs „16+1“ formato susitikimas valstybių dvišalių santykių stiprinimui buvo naudingas: be dar kelių susitarimų Kinija ir Kroatija pasirašė memorandumą dėl jungtinės investicijų ir bendradarbiavimo grupės įsteigimo. Šiuo susitarimu įtvirtintas valstybių įsipareigojimas rengti bendras konsultacijas dvišalių investicijų bendradarbiavimo klausimais ir spręsti kliūtis investiciniuose projektuose, kas išreiškia abiejų valstybių siekį bei pastangas gerokai praplėsti bendradarbiavimą investavimo srityje¹⁹⁰.

Po 2018 m. buvo paskelbta nemažai didelės reikšmės Kinijos TUI Kroatijoje planų. Bene didžiausias iš jų yra Rijeka-Zagrebas geležinkelio modernizavimo projektas. 2019 m. balandžio 12 d. Kroatija pasirašė sutartį su Kinijos kelių ir tiltų korporacija dėl naujos geležinkelio jungties tarp Zagrebo ir Karlovaco (maršruto Rijeka-Zagrebas atkarpa), kuriai investicijos sieks 11.5 mln. Eur.¹⁹¹ Taip pat balandžio mėn. Kroatija su Kinijos kompanijomis sudarė keletą sutarčių dėl prie sporto turizmo sektoriaus plėtros Kroatijoje reikšmingai prisidėsiančių infrastruktūrinių projektų. Balandžio 12 d. Kinijos statybos įmonė „Top International Engineering Corporation“ pasirašė susitarimo memorandumą su Kroatijos partneriais dėl naujo stadiono komplekso „Kantrida“ statybos Rijekoje, kuriam investicijos sudarys daugiau nei 50 mln. Eur¹⁹². O reaguodama į šį pavyzdį, balandžio 22 d. Kinijos kompanija „Z-Run Wellton“ pasirašė 150 mln. Eur vertės partnerystės susitarimą dėl naujo stadiono statybos Kroatijos mieste Velika Gorica¹⁹³.

---

¹⁸⁷ Ten pat.

¹⁸⁸ Iskra Pavlova, „China’s CRBC completes 50% of works on Peljesac bridge in Croatia.” Sofia, 2020. <<https://seenews.com/news/chinas-crbc-completes-50-of-works-on-peljesac-bridge-in-croatia-report-706397>> [Žiūrėta 2021 05 05].

¹⁸⁹ Stopic, 142.

¹⁹⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia, <<http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/bilateral-relations/overview-by-country/china.66.html>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹¹ Railway PRO magazine, „Croatia involves Chinese companies in railway projects.” Ramsden Heath, 2019. <<https://www.railwaypro.com/wp/croatia-involves-chinese-companies-in-railway-projects/>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹² Hina, „Seven agreements signed with Chinese companies at 16+1 business forum.” Frankfurt, 2019. <<https://hr.n1info.com/english/news/a394650-seven-agreements-signed-with-chinese-companies-at-161-business-forum/>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹³ Mark Thomas, „Chinese to build €150 million near Zagreb.” Dubrovnik, 2019. <<https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/6595-chinese-to-build-150-million-near-zagreb>> [Žiūrėta 2021 05 06].

Tais pačiais metais Kinija ėmėsi vystyti dar vieną didelio masto projektą, tokį kaip elektromobilių ir paspirtukų gamyklos verslo steigimas „Nova sela“ verslo rajone, kuris teiks gaminius Vidurio ir Rytų Europos rinkoms. Šis Kinijos investavimo projektas, sukuriantis apie 500 naujų darbo vietų, sulaukė didelio palaikymo iš aplinkinėse gyvenvietėse įsikūrusių kroatų, susiduriančių su itin aukšto lygio nedarbo problema¹⁹⁴. Kinija pradėjo diegti investicijas ir į Kroatijai vieną iš svarbiausių – turizmo – sektorių. Palaikydama Kroatijos siekį tapti sveikatos turizmo kryptimi, Kinija numatė prisidėti prie kelių objektų statybos finansavimo: SPA kurortas Krapinske Toplice (Kinijos investicijos sudaro – 21 mln. Eur) bei konferencijų ir sveikatos turizmo kompleksas Kumrovec (Kinijos investicijos sudaro – 27 mln. Eur)¹⁹⁵. Be to Kinijos kompanija „Norinco International Corporation“ investavo 230 mln. Eur į vėjo jėgainių parko statybos Adrijos jūros mieste Senyje ir Brinje savivaldybėje projektą, prie kurio dirba apie 180 darbuotojų. Šis vėjo jėgainių parkas kasmet pagamins 530 mln. kWh elektros energijos, o tai reikšmingai prisidės prie elektros energetikos sektoriaus plėtros šalyje¹⁹⁶. Svarbu paminėti ir vykstančias dvišales diskusijas dėl Kinijos TUI skyrimo Zadaro ar Plocės uostų modernizacijai, kurie dėl atvirumo viešajam eismui yra išskirtinės ekonominės svarbos Kroatijos valstybei¹⁹⁷.

Apibendrinant, nors Kinijos ir Kroatijos santykiai investicijų klausimu pradėjo intensyvėti tik pastaraisiais metais, tačiau pasirašytų dvišalių susitarimų pobūdis, pradėtų ar planuojamų pradėti investicinių projektų apimtis bei svarba atspindi šios ES valstybės narės teikiamą reikšmę Kinijai kaip investuotojui ir abiejų valstybių pasiryžimą sparčiai vystyti dvišalius santykius šioje srityje. Tai neišvengiamai gilina Kroatijos ekonominę priklausomumą nuo Kinijos, ypač atsižvelgiant į tai, kad Kinija savo TUI yra nukreipusi į tiriama Europos valstybei didžiausios reikšmės sektorius bei svarbiausius infrastruktūros taškus, kurių vystymas bei plėtra bus ilgalaikis procesas, atspindis Kroatijos viduje jau kurį laiką aktualizuotus valstybės poreikius.

Valstybinės paskolos. Viešai prieinamų duomenų apie Kinijos suteiktas ar planuojamas teikti paskolas Kroatijai nėra randama, tačiau vyrauja prognozės, kad dėl Kroatijos ir Kinijos prekybos bei investicinių santykių plėtros, Pelješaco tilto projekto atvejo kaip precedento, didelių Kinijos kompanijų ir Kroatijos partnerystė stiprės, o tai yra labai svarbi sąlyga, užtikrinanti Kinijos šiai ES valstybei narei svarbių infrastruktūrinių projektų finansavimą ateityje¹⁹⁸.

¹⁹⁴ Lauren Simmonds, „Chinese Building Car Factory in Dalmatia, Jobs for 500 People.” Zagreb, 2019. <<https://www.total-croatia-news.com/business/35153-dalmatia>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹⁵ The International Trade Administration, „Croatia – Medical Tourism.” Washington D.C., 2019. <<https://www.export.gov/apex/article2?id=Medical-Tourism>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹⁶ Renewables Now, „China’s Norinco to complete 156 MW wind farm in Croatia in one year.” Sofia, 2020. <<https://renewablesnow.com/news/chinas-norinco-to-complete-156-mw-wind-farm-in-croatia-in-one-year-report-713917/>> [Žiūrėta 2021 05 06].

¹⁹⁷ Joel I. Deichmann, *Foreign Direct Investment in the Successor States of Yugoslavia: A Comparative Economic Geography 25 Years Later*. Basingstoke: Springer Nature, 2021, 73.

¹⁹⁸ Prtoric.

5.3. Ekonominis priklausomumas ir politinė priklausomybė?

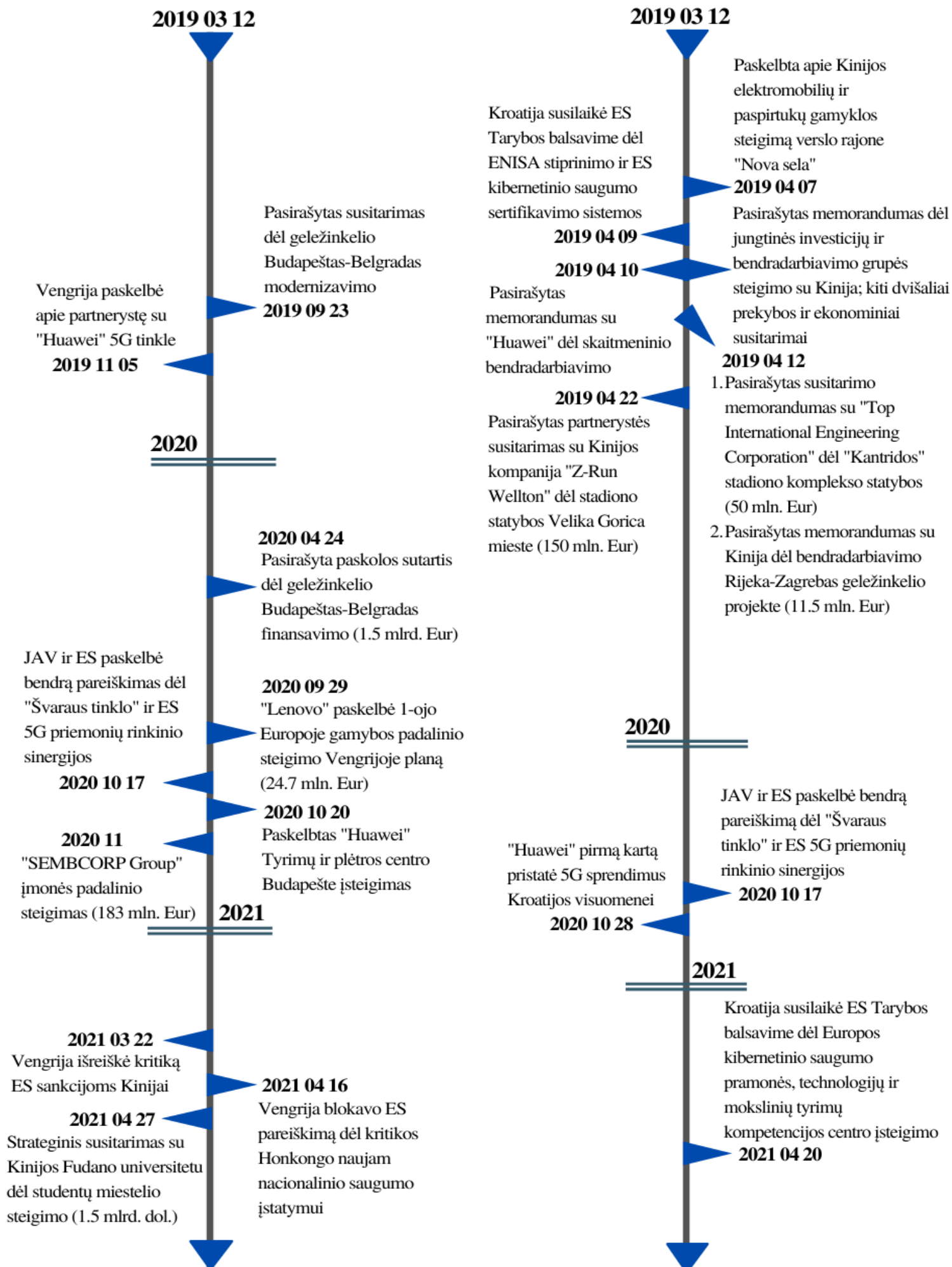
Sudarytos schemas, kuriose tiriamame laikotarpyje išdėstyti svarbiausi Vengrijos ir Kroatijos ekonominiai susitarimai bei sandoriai su Kinija ir šių ES valstybių narių priimti bendrai ES pozicijai oponuojantys politiniai sprendimai Kinijai aktualiais klausimais, abiem atvejais leidžia pastebėti sąsajas tarp į ES valstybes Kinijos nukreiptų ekonominės galios priemonių ir šių valstybių priimtų Kinijai palankių politinių sprendimų.

Kaip parodo Vengrijos atvejis (žr. 3 paveikslą), 2019 m. rugsėjo pab. valstybė po ilgą laiką trukusių derybų pasirašė susitarimą su Kinija dėl stambaus investicinio projekto – Budapešto-Belgrado geležinkelio modernizavimo. Kiek daugiau nei praėjus mėnesiui po šios Vengrijos infrastruktūrai ir ekonomikai svarbios sutarties su Kinija sudarymo, ES valstybė narė, nepaisydama JAV spaudimo ir ES nuogąstavimų dėl „Huawei“ keliamos rizikos nacionaliniam saugumui, paskelbė apie partnerystę su šia Kinijos bendrove 5G tinkle. Aiškus sąsajas tarp dvišalių ekonominių sandorių bei priimtų politinių sprendimų galima pastebėti ir 2020 m. Šių metų balandžio 24 d. Vengrija su Kinija pasirašė itin didelės vertės (1.5 mlrd. Eur) paskolos sutartį finansuoti minėtojo geležinkelio statybos projektą, o praėjus ne pilnam mėnesiui, t.y. gegužės 14 d., išreiškė paramą Kinijai dėl jos vykdomos „vienos Kinijos“ politikos ir pastangų užkirsti kelią Taivano narystei Pasaulio sveikatos organizacijoje. Tų pačių metų rugsėjo-lapkričio mėn. paskelbta apie dar du stambius Kinijos kompanijų, „Lenovo“ (24.7 mln. Eur) ir „Sembcorp Group“ (183 mln. Eur) investicinius projektus Vengrijoje. Laikotarpyje tarp šių ekonomiškai Vengrijai naudingų sandorių sudarymo su Kinijos bendrovėmis, t. y. spalio 20 d., ES valstybė narė paskelbė sprendimą steigti „Huawei“ Technologijų ir plėtros centrą Budapešte. Paskelbimo data ir savo esme tai yra itin bendrai ES pozicijai dėl „Huawei“ oponuojantis Vengrijos sprendimas, kadangi priimtas praėjus vos keletui dienų po JAV ir ES pareiškimo dėl bendradarbiavimo 5G tinklo infrastruktūros saugumo klausimais ir išreikštų aiškių raginimų atsisakyti šios Kinijos bendrovės kaip tiekėjo naujos kartos mobiliojo ryšio technologijos struktūroje. 2021 m. balandžio 27 d. Vengrija su Kinijos banku sudarė taip pat daug dėmesio sulaukusį strateginį susitarimą dėl 1.5 mlrd. Eur paskolos Kinijos Fudano universiteto padalinio steigimui Budapešte. Tai itin didelės apimties Kinijos projektas Vengrijoje, vertė gerokai viršijantis net šios ES valstybės narės skiriamas metines lėšas savo aukštojo mokslo sistemai. Kaip ir ankstesniais metais, galima pastebėti, kad vos keliomis savaitėmis anksčiau prieš tokio masto dvišalio ekonominio sandorio sudarymą, atitinkamai kovo 22 d. ir balandžio 16 d., Vengrija išreiškė savo politinę poziciją, remiančią Kinijos vykdomą politiką ir oponuojančią ES: išsakyta kritika ES sankcijoms Kinijai dėl žmogaus teisių pažeidimų ir net blokuotas ES pareiškimas, kritikuojantis Kinijos įvestą žmogaus teises pažeidžiantį nacionalinio saugumo įstatymą Honkonge.

Kroatijos atveju, ypač tiriamo laikotarpio pradžioje, taip pat galima užfiksuoti ryšį tarp sudarytų ekonominių sandorių su Kinija ir šios ES valstybės narės priimtų politinių sprendimų (žr. 4 paveikslą). Dar 2019 m. balandžio pradž. Kinijos Ministro Pirmininko vizito Kroatijoje metu pasirašyti 6 dvišaliai prekybos ir ekonominiai susitarimai, apimantys žemės ūkio, investicijų, sporto ir turizmo sektoriaus plėtros klausimus. Atitinkamai tų pačių metų balandžio 7 ir 12 d. paskelbta net keletas Kroatijai svarbiems sektoriams reikšmingų ir bendrai jos ekonominiam augimui aktualių investicinių sandorių su Kinijos bendrovėmis: „Dalmatia“ gamyklos steigimas „Nova sela“ verslo centre, „Top International Engineering Corporation“ naujo futbolo stadiono komplekso „Kantrida“ statybos projektas Rijekoje (50 mln. Eur), geležinkelio Rijeka-Zagrebas modernizavimo projekto sutartis (11.5 mln. Eur). Taip pat 2019 m. balandžio 22 d. pasirašytas partnerystės susitarimas su Kinijos kompanija „Z-Run Wellton“ dėl naujo stadiono statybos Velika Gorica mieste (150 mln. Eur). Sudariusi milijoninės vertės investicinius susitarimus su Kroatija, Kinija ilgai laukti šios ES valstybės narės politinės paramos neturėjo. Kaip ir Vengrijos atveju, nepaisydama jau JAV ir ES vyraujančio susirūpinimo dėl kibernetinio saugumo bei „Huawei“ keliamų rizikų, balandžio 9 d. Kroatija susilaikė ES Tarybos balsavime dėl ENISA stiprinimo ir ES kibernetinio saugumo sertifikavimo sistemos diegimo, o balandžio 10 d. – pasirašė memorandumą su šia Kinijos bendrove dėl skaitmeninio bendradarbiavimo. Nors 2020 m. ir 2021 m. negalima pastebėti konkrečiai datuojamų Kinijos sudarytų ekonominių sandorių su šia ES valstybe nare, tačiau galima daryti prielaidą, kad 2019 m. tarp šių valstybių priimti susitarimai prekybos ir investicijų srityje, vis dar vykstančios derybos dėl kitų Kroatijos infrastruktūrai ir ekonomikai svarbių projektų Kinijai užtikrino tam tikrą šios valstybės politinę paramą ir vėlesniais metais. 2020 m. beveik iškart po JAV ir ES paskelbto pareiškimo dėl bendradarbiavimo saugumo klausimais 5G tinkle, Kroatijai dar kartą patvirtino savo partnerystę su bendrove „Huawei“, kuri spalio 28 d. pirmą kartą Kroatijos visuomenei pristatė 5G sprendimus. O 2021 m. Kroatija ir toliau oponavo ES siekiams stiprinti šiuolaikinių informacinių ir ryšių technologijų iš trečiųjų šalių tiekėjų patikrą bei patį kibernetinį saugumą, kadangi vienintelė iš ES valstybių narių ES Tarybos balsavimo metu susilaikė dėl Europos kibernetinio saugumo pramonės, technologijų ir mokslinių tyrimų kompetencijos centro įsteigimo.

3 paveikslas. Vengrijos svarbiausi ekonominiai susitarimai su Kinija ir jos ES pozicijai oponuojantys politiniai sprendimai Kinijai aktualiais klausimais (laiko juosta kairėje pusėje, sudaryta autorės)

4 paveikslas. Kroatijos svarbiausi ekonominiai susitarimai su Kinija ir jos ES pozicijai oponuojantys politiniai sprendimai Kinijai aktualiais klausimais (laiko juosta dešinėje pusėje, sudaryta autorės)

Atlikta Vengrijos ir Kroatijos atvejų analizė, sudarytos svarbiausius ekonominius sandorius su Kinija ir jai palankius valstybių politinius sprendimus atspindinčios schemas, parodo, kad Kinijos į atitinkamas valstybes nukreipti intensyvūs ekonominės galios „įrankiai“, tokie kaip dvišalės prekybos apimtis, TUI ir valstybinės paskolos, ne tik kuria konkrečių valstybių ekonominę priklausomumą nuo šios Azijos milžinės, bet ir leidžia formuoti politinę priklausomybę. Valstybės, sudariusios jų infrastruktūrai, ekonomikai ir svarbiausiems sektoriams naudingus prekybos, investicijų ar kitus ekonominės pagalbos susitarimus su Kinija, yra linkusios išreikšti palaikymą pastarosios vykdomai vidaus bei užsienio politikai, jos kontroversiškai vertinamoms bendrovėms ir oponuoti bendrai ES pozicijai Kinijai aktualių klausimų atžvilgiu.

IŠVADOS

Šiame moksliniame darbe pasitelkus pirminių ir antrinių duomenų analizę ir išskirtų atvejų studijas išnagrinėtas Kinijos ekonominės galios priemonėmis, tokiomis kaip prekyba, TUI ir valstybinės paskolos, kuriamas ir didinamas kai kurių ES valstybių narių ekonominis priklausomumas bei politinė priklausomybė nuo šios valstybės. Atliktas tyrimas ir gauti rezultatai reikšmingai papildė mokslinių tyrimų lauką, ypač atsižvelgiant į tai, kad literatūroje pastebima stoka tyrimų, išsamiai nagrinėjančių Kinijos ekonominės galios poveikį ES valstybėms narėms per konkrečias ekonomines priemones, leidžiančias ne tik formuoti kitų valstybių ekonominę priklausomumą, bet ir pasiekti politinius tikslus. Atlikto tyrimo reikšmę atspindi šie kertiniai aspektai: 1) leidžia identifikuoti, kokiais ekonominiais įrankiais ir kaip Kinija kuria ir gilina konkrečių ES valstybių narių ekonominę priklausomumą, 2) didina supratimą apie Kinijos ekonominės galios potencialą formuoti kitų valstybių politinę priklausomybę, išpildančią šios valstybės tikslus ir interesus jai aktualiais klausimais, 3) nustato Kinijos ekonominės galios potencialą skaldyti ES valstybių narių pozicijų vienybę ir ES kaip instituciją apskritai, kas leidžia apmąstyti ir ieškoti tam kelių užkertančių priemonių ar strategijų.

Visų pirma, išnagrinėjus Kinijos vidaus ir užsienio politikai svarbiausius pastarojo laikotarpio klausimus, dėl kurių nesutampa kitų šalių pozicija, atlikta ES valstybių narių balsavimo svarbiausiuose daugiašaliuose formatuose, tokiuose kaip Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja ir Europos Sąjungos Taryba, analizė. Nustatyta, kad tiriamu laikotarpiu balsuodamos aukščiausio lygio politikos formate, JT Generalinėje Asamblėjoje, Kinijos valstybei ir jos interesams aktualiais klausimais, visos ES valstybės narės laikėsi vieningos ES pozicijos Kinijos atžvilgiu. Tačiau balsuodamos vienoje iš svarbiausių ES teisėkūros institucijų, ES Taryboje, valstybės narės nebuvo tokios vieningos: užfiksuota, kad savo balsais šiame daugiašaliame formate, priimtais sprendimais išsiskyrė Vengrija ir Kroatija, kurios tiriamu laikotarpiu aiškiai oponavo bendrai ES pozicijai ar net

blokavo jos propaguojamą politiką Kinijos atžvilgiu. Pastebėta, kad daugiausiai nesutarimų tarp ES valstybių narių, ypač ES institucijų formate, pastaraisiais metais įvyko dėl Kinijos įmonės „Huawei“ dalyvavimo diegiant naujos kartos mobiliojo ryšio technologijos tinklą Europoje.

Išskyrus Vengriją ir Kroatiją kaip ES valstybes nares, kurios laikosi palankesnės pozicijos Kinijos bei jos vykdomos politikos atžvilgiu, atlikta šių valstybių išsamesnė atvejų studija. Išnagrinėjus Kinijos dvišalę prekybą su šiomis šalimis, į jas diegiamas TUI bei valstybines paskolas, padaryta išvada, kad valstybėms būdingi intensyvūs ir didėjančios svarbos ekonominiai santykiai su Kinija. Atvejų analizės rezultatai parodo, kad į abi šalis pastaraisiais metais ženkliai augo Kinijos importuojamų prekių apimtis ir atitinkamai didėjo jų dvišalės prekybos balanso deficitas su šia valstybe. Taip pat, nepaisant ES perspėjimų dėl Kinijos vykdomų nesąžiningų praktikų investavimo srityje ar raginimų vykdyti nuodugnesnę investicijų atranką šalies viduje, abiem ES valstybėms narėms būdingi intensyvūs ir net į ateitį orientuoti investiciniai santykiai su Kinija. Abiejų šalių atžvilgiu Kinija ir jos kompanijos diegia ar planuoja diegti didelės vertės TUI į valstybėms svarbiausius sektorius bei jų infrastruktūrą. Vengrija taip pat vis labiau tampa priklausoma nuo itin didelės vertės Kinijos valstybinių paskolų, kuriomis bus finansuojamas ilgalaikis, šios valstybės ekonomikai reikšmingų infrastruktūrinių projektų įgyvendinimas. Kinijos ekonominę galią atspindinčios priemonės kuria asimetrinius ekonominius santykius su išskirtomis ES valstybėmis narėmis: jos tampa ne tik labiau priklausomomis nuo šios valstybės vis intensyviau tiekiamų išteklių, bet ir įsipareigojusiomis bendradarbiauti bei vykdyti Kinijos nurodymus ilgalaikių projektų įgyvendinimo proceso metu.

Sudarytos schemos, atspindinčios nagrinėjamu laikotarpiu tarp Vengrijos ir Kroatijos su Kinija pasirašytus svarbiausius ekonominius susitarimus ir šių ES valstybių narių priimtus Kinijos vidaus ir užsienio politikai palankius sprendimus ES viduje, leidžia pastebėti tarp jų vyraujančias sąsajas. Aiškūs ryšiai tarp tam tikrų Vengrijos ir Kroatijos ekonominių sandorių su Kinija ir šių valstybių priimti bendrai ES pozicijai oponuojantys sprendimai balsavimų metu, leidžia patvirtinti tyrime iškeltą hipotezę, teigiančią, kad:

Europos Sąjungos valstybės narės, į kurias nukreipta santykinai didesnė ir/ar platesnio masto Kinijos ekonominė galia, linkusios labiau palaikyti Kinijos atžvilgiu naudingus politinius sprendimus nei kitos ES valstybės narės.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais tenka pastebėti, kad šią hipotezę galima patvirtinti tik tada, kai ES valstybės narės balsuoja ir priima sprendimus ES viduje. Tačiau iškelta hipotezė nėra patvirtinama tuo atveju, kai valstybės narės balsuoja Kinijai aktualiais klausimais Jungtinėse Tautose: šiame aukščiausio politikos lygio formate valstybės, nepaisant jų ekonominių santykių su Kinija masto ir apimties, labiau linkusios laikytis bendros ES pozicijos. Kinijos ekonomine galia kuriamas Vengrijos ir Kroatijos ekonominis priklausomumas bei formuojama politinė

priklausomybė, kurią išreiškia šių ES valstybių narių priimti bendrai ES pozicijai oponuojantys sprendimai ES viduje, leidžia patvirtinti tyrimo teoriniam analizės pagrindui pasitelktą Jameso A. Caporaso priklausomumo ir priklausomybės koncepciją. Ji teigia, kad ekonominis vienos valstybės priklausomumas nuo kitos tiekiamų prekių, TUI ar kitos ekonomiškai svarbios pagalbos, kuri negali būti lengvai pakeičiama priklausomai valstybei toleruotina kaina, formuoja ir pastarosios politinę priklausomybę, kuri išreiškia jos atžvilgiu kitos valstybės turimą faktinę galią, leidžiančią priversti atlikti tam tikrus veiksmus, tokius kaip sprendimų priėmimas.

Kalbant apie pasiūlymus ateities tyrimams, pirma, reikėtų pabėžti, kad šiuo moksliniu darbu siekta įvertinti ES valstybių narių poziciją Kinijos atžvilgiu tiriant jų balsavimą svarbiausiuose aukščiausio tarptautinės politikos lygio formatuose. Kaip atskleidė balsavimo JT Generalinėje Asamblėjoje duomenys, ES valstybės narės šiame daugiašaliame formate linkusios laikytis vieningos ES pozicijos, nors ES institucijų ar, ypač, nacionaliniu lygmeniu gali išreikšti palaikymą ir priimti Kinijai bei jos vykdomai politikai palankius sprendimus. Atsižvelgiant į šio tyrimo metu pastebėtą trūkumą, kituose moksliniuose darbuose reikėtų detaliau ištirti nuo Kinijos ekonomiškai labiau priklausomų valstybių sprendimus Kinijai reikšmingais vidaus ir užsienio politikos klausimais jų nacionalinės politikos lygmenyje. Antra, vertėtų nuosekliai ištirti, kaip konkrečių ES valstybių ekonominis priklausomumas nuo Kinijos vystėsi ir didėjo ilgalaikėje perspektyvoje bei kokios ir ar teorijoje išskirtos struktūrinės sąlygos tam turėjo didžiausią įtaką.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Acemoglu, Daron, „Politics and economics in weak and strong states.” *Journal of monetary Economics*, 52(7), 2005.
2. Baldwin, David A., *Paradoxes of Power*. Cambridge: Basil Blackwell, 1989.
3. Barnett, Michael ir Raymond Duvall, „Power in international politics.” *International organization*, 59(1), 2005.
4. Baxter, Marriane, Michael A. Kouparitsas, „What determines bilateral trade flows?” *National Bureau of Economic Research*, 2006.
5. BBC News, „What’s behind the China-Taiwan divide?” London, 2021. <<https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538>>
6. BBC, „China overtakes US as EU’s biggest trading partner.” London, 2021. <<https://www.bbc.com/news/business-56093378>>
7. Beckley, Michael, „The power of nations: Measuring what matters.” *International Security*, 43(2), 2018.
8. Blank, Stephen ir Younkyoo Kim, „Economic Warfare a la Russe: The Energy Weapon and Russian National Security Strategy.” *The Journal of East Asian Affairs*, 30(1), 2016.
9. Blank, Stephen, „The implications of Russia’s Recent Energy Deals in Northeast Asia.” *The Journal of East Asian Affairs*, 2010.

10. Brenkevičiūtė, Raimonda, „Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai analizė.” *Mokslas–Lietuvos ateitis*, 2(2), 2010.
11. Brinza, Andreea, „China and the Budapest-Belgrade Railway Saga.” Washington D.C., 2020. <<https://thediplomat.com/2020/04/china-and-the-budapest-belgrade-railway-saga/>>
12. Budapest Business Journal, „Eastern Opening Policy Reaping Divident With China.” Budapest, 2021. <<https://bbj.hu/business/people/interview/eastern-opening-policy-reaping-dividends-with-china>>
13. Caporaso, James A., „Dependence, dependency, and power in the global system: a structural and behavioral analysis.” *International organization*, 1978.
14. Center for European Policy Analysis, „Hungary’s „Opening to the East“ Hasn’t Delivered.” Washington D.C., 2021. <<https://cepa.org/hungarys-policy-of-opening-to-the-east-is-more-than-a-decade-old-but-it-hasnt-delivered-much-chinese-investment/>>
15. Chalmers, John, Robin Emmott, „Hungary blocks EU statement criticising China over Hong Kong, diplomats say.” London, 2021. <<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/hungary-blocks-eu-statement-criticising-china-over-hong-kong-diplomats-say-2021-04-16/>>
16. Chan, Steve, *Looking for balance: China, the United States, and power balancing in East Asia*. Palo Alto: Stanford University Press, 2013.
17. Chang, Paris H., „China’s Relations with Hong Kong and Taiwan.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 519(1), 1992.
18. Chatzky, Andrew ir James McBride, „China’s Massive Belt and Road Initiative.” New York, 2020. <<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>>
19. Cheng, Margueta, „Gross National Income (GNI).” New York City, 2020. <<https://www.investopedia.com/terms/g/gross-national-income-gni.asp>>
20. Chugaiev, Oleksii, „Modern determinants of countries’ economic power.” *International Economic Policy*, 1, 2017.
21. Creswell, John W. et al., „Qualitative research designs: Selection and implementation.” *The counseling psychologist*, 35(2), 2007.
22. Croatian News Agency, „Croatia and China Entering Diamond Period of Their Relations.” Zagreb, 2019. <<https://www.total-croatia-news.com/politics/35219-croatia-and-china>>
23. Croatian Parliament, „Parliament Speaker Gordan Jandrokovic visits Huawei.” Zagreb, 2019. <<https://www.sabor.hr/en/press/news/parliament-speaker-gordan-jandrokovic-visits-huawei>>
24. Dahl, Robert A., „The concept of power.” *Behavioral science*, 2(3), 1957.
25. De Mello, Luiz R., „Foreign direct investment-led growth: evidence from time series and panel data.” *Oxford economic papers*, 51(1), 1999.
26. Deichmann, Joel I., *Foreign Direct Investment in the Successor States of Yugoslavia: A Comparative Economic Geography 25 Years Lates*. Basingstoke: Springer Nature, 2021.
27. Economy, Elizabeth C., „The great firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown.” London, 2018. <<https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown>>
28. Elmer, Keegan, „Budapest stands with Beijing in opposing Taiwan membership of World Health Organisation.” Sunnyvale, 2020. <<https://sg.news.yahoo.com/budapest-stands-beijing-opposing-taiwan-091543169.html>>
29. Emmott, Robin, „U.S. renews pressure on Europe to ditch Huawei in new networks.” London, 2020. <<https://www.reuters.com/article/us-usa-huawei-tech-europe-idUSKBN26K2MY>>

30. EurActive, „Xi, Macron hold talks as France seeks EU unity on China.” Brussels, 2019. <<https://www.euractiv.com/section/china/news/xi-macron-hold-talks-as-france-seeks-eu-unity-on-china/>>
31. Euronews, „Hungary agrees to open Chinese university campus in Budapest by 2024.” Lyon, 2021. <<https://www.euronews.com/2021/05/02/hungary-agrees-to-open-chinese-university-campus-in-budapest-by-2024>>
32. European Commission, „Country Report Lithuania.” Brussels: European Commission, 2014, cituota iš Matuš Mišik, Veronika Pracharova, „Independence’ Arrived: Energy Relations between Lithuania and Russia.” *Geopolitics*, 21(3), 2016.
33. European Commission, „EU-China – A strategic outlook.” Brussels, 2019. <<https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>>
34. European Commission, „Europe in Mary 2019: Preparing for a more united, stronger and more democratic Union in an increasingly uncertain world.” Brussels, 2019. <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/comm_sibiu_06-05_en.pdf>
35. European Commission, „Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy.” Brussels: European Commission, 2006, cituota iš Matuš Mišik, Veronika Pracharova, „Independence’ Arrived: Energy Relations between Lithuania and Russia.” *Geopolitics*, 21(3), 2016.
36. European Commission, „Secure 5G networks: Commission endorses EU toolboc and sets out next steps.” Brussels, 2020. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_123>
37. European Commission, „Strength in unity: Commission makes recommendations for the EU’s next strategic agenda 2019-2024.” Brussels, 2019. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_2309>
38. Ewing, Isobel, „Hungary signs \$2.1bn loan agreement with China for Budapest-to-Belgrade rail link.” Budapest, 2020. <<https://newseu.cgtn.com/news/2020-06-22/Hungary-signs-2-1bn-loan-with-China-for-Budapest-to-Belgrade-railway-Rx4Aiq8DHq/index.html>>
39. Fallon, Theresa, „The Strategic Implications of the China-EU Investment Deal.” Washington, D.C., 2021. <<https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/>>
40. Fan, Xiaoqin, Paul M. Dickie, „The contribution of foreign direct investment to growth and stability: A post-crisis ASEAN-5 review.” *ASEAN Economic Bulletin*, 2000.
41. Gallarotti, Giulio M., „Soft power: what it is, why it’s important, and the conditions for its effective use.” *Journal of Political Power*, 4(1), 2011.
42. Government of the Republic of Croatia, „Croatia and China open ambitious chapter in economic and trade relations.” Zagreb, 2019. <<https://vlada.gov.hr/news/croatia-and-china-open-ambitious-chapter-in-economic-and-trade-relations/25727>>
43. Grigas, Agnia, *The politics of energy and memory between the Baltic states and Russia*. Burlington: Ashgate Publishing, 2014.
44. Grinols, Earl ir Jagdish Bhagwati, „Foreign capital, savings and dependence.” *The Rewiew of Economics and Statistics*, 1976.
45. Guix, Paul R., „The EU, China and Strategic Trade: Context and Priorities.” Barcelona, 2021. <<https://agendapublica.es/the-eu-china-and-strategic-trade-context-and-priorities/>>
46. Hackler, Matthias, „Rapprochement amid readjustment: how China sees issues and trends in its changing relationship with the EU.” *Asia Europe Journal*, 18, 2020.

47. Hayward, Clarissa ir Steven Lukes, „Nobody to shoot? Power, structure, and agency: A dialogue.” *Journal of Power*, 1(1), 2008.
48. Harsanyi, John C., „Measurement of social power, opportunity costs, and the theory of two-person bargaining games.” *Behavioral Sciences*, 7(1), 1962.
49. Heinrich, Andreas, „Energy Issues in Russia’s Relations with Belarus.” *Russian Analytical Digest*, 206, 2017.
50. Hellendoorn, Elmar, „Made in China: A problem for Europe.” Washington, D. C., 2020. <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/made-in-china-a-problem-for-europe/>>
51. Henley, John, „EU leaders stress unity as they welcome Brexit trade talks extension.” Paris, 2020. <<https://www.theguardian.com/politics/2020/dec/13/eu-leaders-stress-unity-as-they-welcome-brex-it-trade-talks-extension>>
52. Herrera-Vinelli, Lorena, „Latin America in Light of China’s Global Economic Power: Brazil and Ecuador and Their Foreign Policies. A Comparative Study.” *Temas de Nuestra America. Revista de Estudios Latinoamericanos*, 33(61), 2017.
53. Hina, „Huawei presents state-of-art 5G solutions in Croatia.” Zagreb, 2020. <<https://ba.n1info.com/english/news/a482077-huawei-presents-state-of-art-5g-solutions-in-croatia/>>
54. Hina, „Seven agreements signed with Chinese companies at 16+1 business forum.” Frankfurt, 2019. <<https://hr.n1info.com/english/news/a394650-seven-agreements-signed-with-chinese-companies-at-161-business-forum/>>
55. Hongijan, Wang, „Remarks by Charge d’Affaires Wang Hongijan at the Opening Ceremony of the Ninth Europe-China Forum.” *Mission of the People’s Republic of China to the European Union*, 2019, cituota iš Hackler, 255.
56. Hongijan, Cui, „Europe’s suspicions of China unwarranted.” *Global Times*, 2019, cituota iš Hackler, 255.
57. Ikenberry, John G., Zhu Feng, and Wang Jisi (sud.), *America, China, and the struggle for world order: Ideas, traditions, historical legacies, and global visions*. Berlin: Springer, 2015.
58. Yuan, Huaiyu ir Jan Orbie, „Social Dimension of the EU-China Relationship: A Normative and Pragmatic European Approach.” *The. Eur. Foreign Aff. Rev.*, 20, 2015.
59. Jasienė, Meilutė, „Valstybinis kreditas.” Vilnius, 2020. <<https://www.vle.lt/straipsnis/valstybinis-kreditas/>>
60. Jiangtao, Shi, „Chinese ambassador accused of threatening German car industry if Huawei is frozen out.” *South China Morning Post*, 2019.
61. Kalašinskaitė, Kristina, „Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos plėtrai Lietuvos ir kitų Baltijos šalių pavyzdžiu.” Daktaro disertacija, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2009.
62. Kalendienė, Jonė, Violeta Pukelienė ir Mindaugas Dapkus, „Nordic-Baltic countries and China: trends in trade and investment.” *The new silk road: China meets Europe in the Baltic sea region: a business perspective*. Singapore: World Scientific Publishing Co Pte Ltd, 2017.
63. Kato, Alpar, „Chinese telecommunications giant Huawei to set up R+D center in Budapest.” Budapest, 2020. <<https://dailynewshungary.com/chinese-telecommunications-giant-huawei-to-set-up-rd-centre-in-budapest/>>

64. Kennedy, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000*. New York City: Random House, 1987.
65. Keohane, Robert ir Joseph Nye, „World Politics and the International Economic System.” *The future of the international economic order: An agenda for research*, 1973.
66. Lahtinen, Anja, *China's diplomacy and economic activities in Africa: Relations on the move*. Berlin: Springer, 2018.
67. Le Corre, Phillipe, „A Divided Europe's China Challenge.” Washington City, 2019. <<https://carnegieendowment.org/2019/11/26/divided-europe-s-china-challenge-pub-80437>>
68. Levitin, Oleg, Jakov Milatovic, Peter Sanfey, „China and South-Eastern Europe: Infrastructure, trade and investment links.” *European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)*, 2016.
69. Lileikienė, Angelė, *Makroekonomika, II dalis*. Klaipėda, 1999.
70. Linnemann, Hans, „An Econometric Study of International Trade Flows.” *The Economic Journal*, 77(307), 1967.
71. Lisbonne-de Vergeron, Karine, „China-EU relations and the future of European soft power: a strategy for a European cultural diplomacy.” *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*, 2015.
72. Maizland, Lindsay ir Eleanor Albert, „Hong Kong's Freedoms: What China Promised and How It's Cracking Down?” New York, 2021. <<https://www.cfr.org/backgrounder/hong-kong-freedoms-democracy-protests-china-crackdown>>
73. Markusen, James R. et al., *International trade: theory and evidence*. Munich: University Library of Munich, 1995.
74. Marshall, Robin, „China Hoping to Build Pragmatic Economic, Trade Cooperation With Hungary.” Budapest, 2021. <<https://bbj.hu/business/people/interview/china-hoping-to-build-pragmatic-economic-trade-cooperation-with-hungary>>
75. McKinley, R. D. ir A. Mughan, *Aid and Arms to the Third World*. London: Pinter Publishers, 1984.
76. Mearsheimer, John J., *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, 2001.
77. Merics, „Chinese FDI in Europe: 2018 trends and impact of new screening policies.” Berlin, 2019. <<https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2018-trends-and-impact-new-screening-policies>>
78. Moosa, Imad A., *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. London: Palgrave Macmillan, 2000.
79. Nathan M., „Democratic governance and multinational corporations: Political regimes and inflows of foreign direct investment.” *International organization*, 2003.
80. National Commission for Energy Control and Prices, „Annual Report on Electricity and Natural Gas Markets of the Republic of Lithuania to the European Commission.” Vilnius, 2014. <<http://www.regula.lt/SiteAssets/naujienu-medziaga/2014-rugpjutis/Ataskaita-EK-uz-2013-metus.pdf>>
81. Nester, William R., *Japan's growing power over East Asia and the world economy: ends and means*. London: Macmillan, 1990.
82. Nester, William R., *Japan's growing power over East Asia and the world economy: ends and means*. London: Macmillan, 1990.
83. Nye, Joseph S., *Soft power: The means to success in world politics*. Public affairs, 2004.
84. OEC „China“. *The Observatory of Economic Complexity*, 2019. <<https://oec.world/en/profile/country/chn>>

85. Pavlova, Iskra, „China’s CRBC completes 50% of works on Peljesac bridge in Croatia.” Sofia, 2020. <<https://seenews.com/news/chinas-crbc-completes-50-of-works-on-peljesac-bridge-in-croatia-report-706397/>>
86. Prtoric, Jelena, „In Croatian, China’s building its bridge to Europe.” Eco-Business, 2020. <<https://www.eco-business.com/news/in-croatia-chinas-building-its-bridge-to-europe/>>
87. Railway PRO magazine, „Croatia involves Chinese companies in railway projects.” Ramsden Heath, 2019. <<https://www.railwaypro.com/wp/croatia-involves-chinese-companies-in-railway-projects/>>
88. Renewables Now, „China’s Norinco to complete 156 MW wind farm in Croatia in one year.” Sofia, 2020. <<https://renewablesnow.com/news/chinas-norinco-to-complete-156-mw-wind-farm-in-croatia-in-one-year-report-713917/>>
89. Rettman, Andrew, „EU and US join up against China on Taiwan.” Brussels, 2021. <<https://euobserver.com/world/151780>>
90. Reuters Staff, „Factbox: Huawei’s involvement in 5G telecoms networks around the world.” London, 2020. <<https://www.reuters.com/article/us-sweden-huawei-global-factbox-idUKKBN2751A1>>
91. Reuters Staff, „Hungarian minister opens door to Huawei for 5G network rollout.” London, 2019. <<https://www.reuters.com/article/us-hungary-telecoms-huawei-idUSKBN1XF12U>>
92. Reuters, „Hungary quietly hosts Chinese minister days after EU human rights sanctions.” London, 2021. <<https://www.reuters.com/world/china/hungary-quietly-hosts-chinese-minister-days-after-eu-human-rights-sanctions-2021-03-25/>>
93. Roth, Kenneth, „China’s Global Threat to Human Rights.” New York, 2019. <<https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/global>>
94. Searle, John R., „Social ontology and political power.” *The mystery of capital and the construction of social reality*, 2008.
95. Sen, Ashish K., „A Rising China Has Pacific Islands in Its Sights.” Washington, D.C., 2020. <<https://www.usip.org/publications/2020/07/rising-china-has-pacific-islands-its-sights>>
96. Simmonds, Lauren, „Chinese Building Car Factory in Dalmatia, Jobs for 500 People.” Zagreb, 2019. <<https://www.total-croatia-news.com/business/35153-dalmatia>>
97. Small, Andrew, „The meaning of systemic rivalry: Europe and China beyond the pandemic.” London, 2020. <<https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-systemic-rivalry-europe-and-china-beyond-the-pandemic/>>
98. Stake, Robert E., „Qualitative case studies.” Kn. N. K. Denzin ir Y. S. Lincoln (sud.), *The Sage handbook of qualitative research*. Sage Publications Ltd., 2005.
99. Stopic, Zvonimir, „Croatia and the Chinese „17+1” Cooperation Framework.” *Croatian International Relations Review*, 28(86), 2020.
100. Strange, Susan, „What Is Economic Power, and Who Has It?” *International Journal*, 30(2), 1975.
101. Strange, Susan, *Valstybės ir rinkos*. Vilnius: Eugrim leidykla, 1998.
102. Strivastava, Rajendra K., Robert T. Green, „Determinants of Bilateral Trade Flows.” *The Journal of Business*, 59(4), 1986.
103. Szunomar, Agnes ir Tamas Peragovics, „Hungary. An Assessment of Chinese-Hungarian Economic Relations.” Budapest, 2019.
104. Szunomar, Agnes, et al., „Empty shell no more: China’s growing footprint in Central and Eastern Europe.” *Association for International Affairs (AMO)*, 2020.

105. Taylor, Chloe, „Most Europeans see China’s ‘aggressive practices’ as a threat to their economic interests, survey shows.” New Jersey, 2019. <<https://www.cnbc.com/2019/09/20/most-europeans-see-chinas-aggressive-trade-practices-as-a-threat.html>>
106. The International Trade Administration, „Croatia – Medical Tourism.” Washington D.C., 2019. <<https://www.export.gov/apex/article?id=Medical-Tourism>>
107. Thomas, Mark, „Chinese to build €150 million near Zagreb.” Dubrovnik, 2019. <<https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/6595-chinese-to-build-150-million-near-zagreb>>
108. Todaro, Michael P., Stephen C. Smith, „Economic Development 11.” Addison-Wesley, Pearson, ISBN 10, 2011.
109. Tsang, Steve, „The importance of Taiwan to China.” Steve Tsang (sud.), *Taiwan’s Impact on China: Why Soft Power Matters More Than Economic and Political Inputs*. London: Palgrave Macmillan, 2017.
110. Tvaronavičienė, Manuela, Kristina Kalašinskaitė, „Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas.” *Verslas: teorija ir praktika*, 4(2), 2003.
111. Tvaronavičienė, Manuela, Virginija Grybaitė, „Impact of FDI on Lithuania Economy: Insight into Development of Main Economic Activities.” *Journal of Business Economics and Managements*, 8(4), 2007.
112. U.S. Department of State, „The Transatlantic Alliance Goes Clean.” Washington, D.C., 2020. <<https://gr.usembassy.gov/the-transatlantic-alliance-goes-clean/>>
113. United Nations, „World Investment Report 1999.” Geneva, 1999. <https://unctad.org/system/files/official-document/wir1999_en.pdf>
114. Von der Heyde, Hans, „EU slams China as systemic rival as trade tension rises.” Brussels, 2019. <<https://www.politico.eu/article/eu-slams-china-as-systemic-rival-as-trade-tension-rises>>
115. Walker, Christopher, Shanthi Kalathil ir Jessica Ludwig, „The CuTTing edge of Sharp power.” *Journal of Democracy*, 31(1), 2020.
116. Waltz, Kenneth N., „The anarchic structure of world politics.” *International politics: enduring concepts and contemporary issues*, 1979.
117. World Bank, „GNI, Atlad method (current US\$).” Washington, D. C. <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD>>
118. Xing, Li ir Zheng Xiaowen, „Understanding China’s “One Belt and One Road” Initiative: An “International Public Goods” Approach.” *The Belt and Road Initiative*, 2020.
119. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia, <<http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/bilateral-relations/overview-by-country/china.66.html>>
120. The General Secretarian of the Council, <<https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/voting-system/>>
121. United Nations Comtrade Database, <<https://comtrade.un.org/data/>>
122. United Nations Digital Library System, <<https://digitallibrary.un.org/>>
123. World Trade Organization Database, <<https://data.wto.org/>>

SUMMARY

Divide and Conquer? The Impact of China's Economic Power on the EU and Its Member States's Political Decisions

Despite the fact that the European Union formally seeks a common position with regard to the People's Republic of China, greater political cohesion and cooperation between its states, the Member States of the EU have different views on China as an economic and political partner. China's economic power instruments and tactical strategies towards the European Union, the fragmentation of the Member States in their assessment of China raises the question of whether this is due to China's entrenched economic power in these countries?

Provided that the use of China's economic power dimension in the EU has been explored in the scientific literature, but its political implications for the EU and its Member States are not looked deeper at, the thesis objective is: to identify and analyze China's economic dependence-building measures, which have the potential to create political dependency with regard to other states and to exert political influence on the decisions of the EU Member States. The research object is the measures expressing China's economic power on the EU Member States that shape their economic dependence and have a strong potential to influence their political decisions. Based on theoretical assumptions, the hypothesis that is core to the research was raised: the Members States of the EU, which are the target of China's relatively larger and/or wider economic power, tend to be more supportive of political decisions in favor of China than other EU Member States.

Reviewing the research question, the objective and its supporting hypothesis, the research goals were raised: 1) to do a literature review and apply a theory that enables operationalize the variables; 2) to construct and apply a methodology; 3) to analyze the voting of the Member States of the EU in multilateral formats on issues reflecting China's interests; 4) to identify the Member States that voting in multilateral formats tend to pursue a potentially more favorable policy towards China and its issues of interest; 5) to examine in detail the economic measures of dependence used by China and their extent in relation to the identified Member States; 6) to draw up schemes reflecting the economic agreements concluded by the identified Member States with China and the political decisions taken by those countries in favor of China, and their links.

An analysis of the EU Member States's votes on key issues in China's domestic and foreign policy in the most important multilateral formats has shown that all EU Member States take a united position with regard to China in a format such as the UN General Assembly. However, the Member States were less united in voting in one of the EU's most important legislatures, the EU Council: Hungary and Croatia clearly opposed the EU's common position or even blocked its policy towards China during the period under research. A comprehensive case study of Hungary and Croatia has shown that these Member States are characterized by intense and growing economic relations with China: the growing volume of Chinese imports and trade balance deficit with this country, as well as provided or planned to provide high value China's FDI or state loans (in the case of Hungary) in key sectors and their infrastructure. It was determined that measures reflecting China's economic power create strong asymmetric economic relations with identified EU Member States, as they are not only more and more dependent on this country's increasing resources, but also committed to cooperating and following China's instructions in long-term project implementation. Schemes reflecting the main economic agreements signed between Hungary and Croatia with China during the period under research and the pro-China decisions taken by these EU Member States within the EU allow to observe the prevailing interfaces between them and to confirm the research hypothesis.

The China's economic power measures, which were identified and examined in this thesis and which not only shape the economic dependence of the EU Member States, but also allow achieve political goals, raise the value of this thesis and its input into the research field. The research's importance can be reflected in the following aspects: 1) it identifies the economic tools and how China is developing and deepening the economic dependence of individual EU Member States; 2) it raises awareness of the potential of China's economic power to shape the political dependency of other countries, fulfilling its interests on issues relevant to this country; 3) it diagnoses the potential of China's economic power to fragment the unity of the positions of the EU Member States and the EU as a whole, what allows for reflection and the search for preventive measures or strategies. Firstly, for further research, the political decisions of the EU Member States that are more economically dependent on China at the level of their national policy could be analyzed deeper. Secondly, further research should examine in detail a long-term development of economic dependence on China in specific EU Member States and the structural conditions (identified in the theory) that had the greatest influence on it.